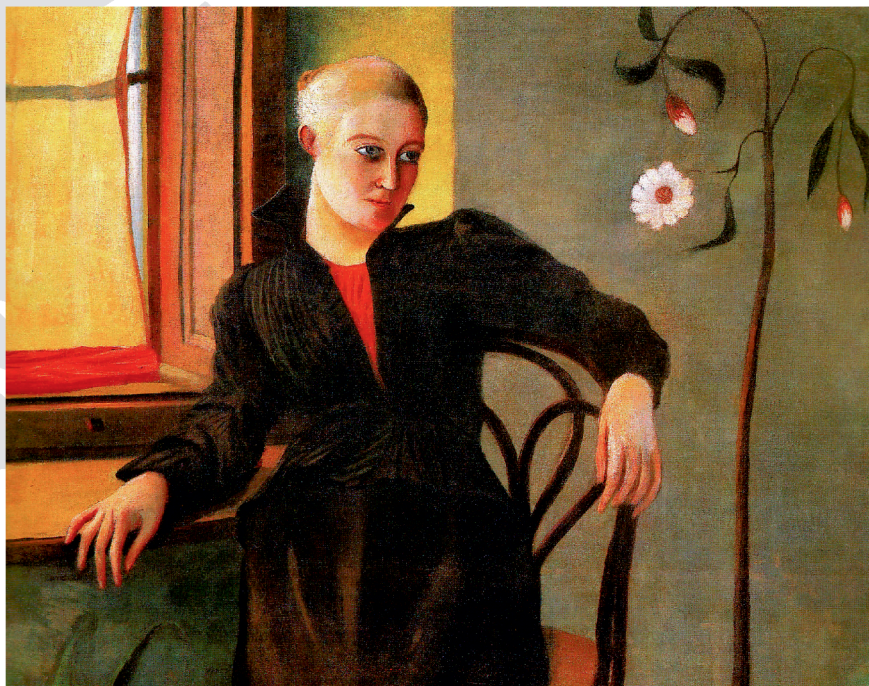

Irodalmi Jelen

XXII. évfolyam, 249. szám

2022. JÚLIUS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Kis Petronella** (kritika),

Szőcs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,
Méhes György, Szőcs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR (1853–1919)**

festménye

Böszörményi Zoltán

Visítanak a fényes tollú délibábok

*foltos égen felhők kóca ma a kedvem
sok a bűnöm
ne keresd a jövőt bennem*

*vihar lesz a madárból
ez a mutatványom
szürkület matat
szövi át a várost*

*zománcozott látomásom
ribanc szelek bitorolják
ropnak bennem tüzes táncot
jövömön kikelet vasalja ki a ráncot
omló csendet ő ad mindennapi fohászomhoz*

*vigasztaló dac foszforeszkál egy ágon
visítanak a fényes tollú délibábok*

Szilágyi-Nagy Ildikó

Reggel

– Maga miért néz ki ilyen rosszul ma reggel? – érdeklődött tapintatosan Béla. – Nem volt éjszakás, vagy igen?

– Nem aludtam jól.

– Nem tudott elaludni?

– El tudtam, meg tudtam volna hosszabban is aludni, de a szomszédban már kora reggel kezdték a perpatvart, én meg nyitott ablaknál alszom.

– Be kell csukni az ablakot, babácska.

– De harmincöt fok van! – tiltakozott Ani. – Ki alszik ilyen kánikulában csukott ablaknál?

– A másik szomszédjuk meg a lábszomszédjuk úgy alszik.

– Ezt honnan veszi?

– Az egyiknél térköveztem, a másikinál meg, tudja, akinek mindig elszökik a németjuhásza, és autóval üldözi, bejárati ajtót cseréltem. Szidták a Laciékat. Olyan kellemetlen volt! Nem szeretem, amikor azt kell hallgatnom, hogy valaki másokat szid.

– Biztos elégük van az állandó veszekedésből. Az egy dolog, hogy az ember hallgatja, ahogy az anyjuk a négy gyerekkel ordít. Megértem, mert a férje szétrágta az idegeit. Persze akkor is sajnálom a gyerekeket. De azt végighallgatni, ahogy az asszonyt az ember kínozza, na, ez a kellemetlen! – háborgott Ani.

– Elhiszem, babácska. Ki kell hívni a rendőrséget, ennyi.

– De avatkozzak be?

– Apám is kínozza az anyámat, és senki nem avatkozott be. Merthogy a magánügyük. Meg féltek is apámtól.

– De azt nem látom, hogy verik egymást. Csak verbálisan agresszív a férfi.

– Akkor fölösleges. Csak akkor csinál valamit a rendőrség, ha vér folyik. Úgy érti, hogy verbálisan agresszív, az azt jelenti, hogy szapulja az asszonyt?

– Felidegesíti, és amikor a nő kiborul, akkor lehülyézi, és elmondja idegbeteg állatnak. De kölcsönös, mert ma is ez volt a téma.

– Micsoda?

– Hogy a férfi felpiszkálta a nőt valamivel, ezt még nem hallottam, mert halkan kezdi. Aztán a nő erre ráharapott, akkor kezdődtek a szokásos körök. Azt ordítja az ember: „Miért kell már megint elmenni?” Mire a nő: „Miért, én már nem csinálhatok semmit?” A faszi: „Persze, máshol csinálsz, csak itthon nem akaródzik. Mindenkinek a bolhás macskája meg rohadt döge fontosabb, mint én!”

– Nahát, de alávaló! – vágott közbe Béla – Pedig ez milyen dolgos asszony. Egy szál gaz nincs a kertben, meg az árokparton sem. Még a fűvet is ő kaszálja az árokban! Én a szégyentől meghalnék, ha férfi létemre a feleségemnek kellene az árokpartot rendben tartani.

– Hát ő nem hal meg a szégyentől, látja. Messze nem olyan, mint maga, hogy az összes volt feleségénél meg szeretőjénél nyírja a fűvet.

– Miért ne nyírnám, babácska? – vette föl a kesztyűt Béla.

– Nem beszélés. Csak mondom, hogy ez meg a másik végét. Na, mindegy, szóval azt hallom reggel, hogy ordít vissza a nő: „Nem fontosabb. De neked semmi nem jó, amit csinálok. Én nem csinálhatok jót!”, mire a férfi: „Biztos kefélsz az állatorvossal!”, „Dehogy kéfélek! Te elmebeteg vagy!”, ordítja a nő.

– Zsák a foltját megtalálta! – összegezte Béla.

– Nem egészen. Pont, hogy egészen nem illenek össze! Én azt nem értem, hogy egy nő, aki valószínűleg ADHD-s, minek megy hozzá egy intellektuális fejlődési zavaros ürgéhez! Az egyik folyton tesz-vesz, jönne-menne, a másiknak meg megalszik a sör a szájában. Nem illenek össze.

– Úgy érti, hogy valami hiba van a dobozban?

– Milyen dobozban? Elment az áram?

– Jaj, nem, babácska! Hanem hogy de jó maguknak, művelt embereknek, hogy mindenre van egy címkéjük. Nem kell any-

nyit gondolkodni. De én, akármennyit gondolkodok, nem jutnak eszembe ilyen találó szavak, csak olyasmik, hogy idióta, vadbarom meg vadállat. Amúgy mi az az adihali?

– Az ADHD? Figyelemzavaros hiperaktivitás. De maga félreért engem. Én nem megbélyegeztem és leminősítettem őket ezzel. Sőt, nem is diagnosztizáltam. Csak úgy, magánemberként, a sejtésemnek és sajnálkozásomnak adok hangot. Évek óta hallgatom őket, semmi igényük nincs a magánéletre, mindent ordítva beszélnek meg.

– Persze, minek is strapálná magát, babácska, nem a szihológusuk.

– Pedig egy párterápiát már össze tudnék rakni, ha még lenne értelme – mondta Ani a nyugalom felé sodródva.

– Ne, babácska! Csak hadd veszekedjenek, aztán majd én megvigasztalom ezt a szegény asszonyt!

– Vigasztalja! De van két gyereke ettől a pasitól.

– Ez nem ettől van, hanem az előző férjétől.

– Az nem lehet! Számoljon utána. Nyolc éve van itt a nő, a gyerekek meg szerintem kisebbek. A két nagyot meg az ura hozta. A két kis szőke közös gyerek.

– Nekem egy ilyen szép, talpraesett nő még két gyerekkel is kéne – erősködött Béla.

– Ez az – kapaszkodott bele Ani a témába –, hogy ezt nem értem. Hogy egy ilyen nő miért megy férjhez egy ilyen, finoman szólva, egyszerűen behuzalozott férfihoz.

Béla hallgatott, tört a csokiból, amit a szék hátára akasztott bevásárlószatyorból halászott ki. Ani csak pár évig volt kollégista, de még mindig a szék hátára akasztotta a szatyrát, a törölközőket száradni meg a nyitott szekrényajtókra, amelyeket Béla előszeretettel és káromkodását visszafogva fejtelt le. De a véletlen csokoládénak mindig tudott örülni, és egy-egy szekrényajtós találka után a szék hátához járult vigasztalódni.

– Hosszú történet ez – kezdett bele, de rögtön az órájára is pillantott, és fölugrott. – Mennem kell, babácska! Várnak a Gösserék.

- Mégis üzletel velük?
- Ááá, nem – mentegetőzött Béla.
- De azért elmondja, miért ment hozzá?
- A pénzért, babácska. Elment tőle az előző ura, nem volt pénze, nem volt hol laknia, aztán gondolta, hogy az asztalos Laci jól keres majd.
- És csalódott?
- Nem ebben, jól is keres. De majd legközelebb mesélem el
- mondta Béla, farzsebébe gyűrt egy tábla csokit, és hosszú léptekkel elsietett.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR (1853–1919)

festménye

Király Farkas

újratervezés

*pár tollas patkány: kékes vadgalamb
csipeget morzsát, mikor a nagyharang
telefonomban kongat kettőt:
életemről a víz már elfőtt.
reggelimről és vacsorámról –
ha nem is gyógyít az idő, de ápol.*

*nem érinthetlek, de legalább látom,
hogy a hiányod kitölti álmom.
közben úgy mész el, hogy itt maradsz,
együtt szimatoljuk a télből lett tavaszt.
közben úgy maradsz itt, hogy elmész,
dalolni, s közben nem-táncolni felkérsz.*

*telet és tavaszt, melyikük hol van?
most hason fekszem a sárban, a hóban.
tudod: sokféle börtön létezik,
börtön a szerelem és börtön a hit,
szenvedély mind, mint a cigaretta,
mint a töltött Colt, netán Beretta.*

*sírtam párszor – több könnyet nem ejtek,
estéimből inkább elfelejtlek,
s reggeleimben sem várlak többé.
régebb egész volt – átalakult törtté.*

*tollas patkány, morzsa, nagyharang.
mi: arany szem és leples bitang.*

*az idő nem gyógyít, de ápol:
lassan szemünkre terülő fátyol.*

Szegedi Melinda

Sinfalva

Egyszer volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren is túl, egy bizonyos Sinfalván élt egy óriás, akit Marvinnak hívtak. Hiába próbált cimborálni vagy lányoknak udvarolni, csak nem sikeredett neki. Ezt részben a rusnya képének köszönhetette, amiről persze nem tehetett, másfelől viszont a kötekedő természetének, amiről pedig tehetett.

Egy szép napon mégis beköszöntött hozzá a szerencse: éppen a kocsmában múlatta az időt, amikor egy lány, akit Arankának híttak, odaült az asztalához, és beszédbe elegyedett vele. Aranka nagyon szép volt: a haja sárga, mint az arany, az ajkai vörösek, akár a cseresznye. Miután kiadósan ettek-ittak, kifizették a vacsorát, aztán elmentek egy fogadóba, hogy együtt töltsék az éjszakát. Csókot is váltottak, olyanok voltak, mint egy turbékoló galambpár. Mikor aztán már későre járt, mindketten aludni tértek.

Még jócskán tartott az éjszaka, amikor Marvin felriadt, mert igencsak kalapált a feje a sok bortól, amit az este benyakalt. Ahogy végigsimított a lányon, észrevette, hogy szegény nem lélegzik, mert bizony meg van halva. Próbálta összeszedni a gondolatját, és arra jutott, amíg ők édesdeden aludtak, valaki belopódzott a szobába, oszt kioltotta szegénynek az életét. Még idáig sem jutott a nagy töprenkedésben, amikor meghallotta, hogy zsandárok érkeznek a fogadóhoz, mert valaki nyilván odahívta őket. Egy tapodtat sem mozdult, a szobában várta be őket. Amint bekopogtak, nagy dérrrel-dúrral kivágta az ajtót, de úgy, hogy az szilánkokra hullott, a három zsandár meg csak röpült lefelé a garádicson. Igen ám, de nemcsak ez a három jött! Amint a többi is odaért, elkezdtek puffogatni Marvinra, erre ő átalvetette magát a korláton, és úgy ugrott le a földszintre, hogy az ott álló zsandár az összes fogát kiköpte.

A fogadó előtt várakozott a zsandárok kocsija, Marvin felugrott rá, és illa berek, nádak, erek, elhajtott. Amint a falu határába ért, a kocsit egyenesen a tó felé irányította (mert, hogy egyik szavamat másikba ne öltsem, volt ott egy tó), és úgy, ahogy volt, lovastul a vízbe kormányozta. A kocsi elsüllyedt a tó fenekére, Marvin pedig a víz alatt tovább úszott, amíg egy kanálisba nem ért, aztán azon keresztül bejutott egy háznak a pincéjébe. Nem akárminek a háza volt ez, hanem Lucáé, akit a zsandárok azzal bíztak volt meg, hogy tartsa a szemét Marvinon, és ne hagyja, hogy az a rossz természete mindég bajba sodorja. Luca éppen aludt, mikor meghallotta a motoszkálást, kicsi híja volt, hogy le nem durrantotta Marvint. Amaz előadta neki, hogy mi járatban van. Luca csitította, adott neki mindenféle pirulákat, hátha attól nyugodtabb kedve lesz, de Marvin csak emberkedett, hogy így meg úgy, ő bosszút áll, akkor is, ha egy regimentet kell agyoncsapnia.

Miután bizonyóságot szerzett róla, hogy a zsandárok elvesztették a nyomát, az éjszaka leple alatt visszaosont a kocsmába. Az ajtóban állt az ajtónálló, ő meg köszönt neki illendőképpen. Amaz kötekedni kezdett, hogy amíg világ a világ, ő márpedig be nem engedi. Bár ne tette volna! Marvin elkapta a fejét, oszt úgy összeroppantotta, mint egy diót. A kocsmában lehuppant egy székre, és számolatlanul öntötte magába a borokat.

Kis idő múlva mögé toppan három jó nagy marha ember, azzal, hogy vége a nótának, most onnét ki kell menni. Ki is mentek a kocsmá mögé, ahol Marvin a pusztá öklével átküldte őket a másvilágra, de előbb az egyikről megtudakolta, hogy ki okozta a lány vesztét. Az persze elmondta neki, amit tudott (hogyne mondtá volna!), de így is az életével fizetett. Marvin lekapta róla a fájtos gúnyját, és magára öltötte. Azzal felkereste a boldogtalant, akinek a nevét megtudta, és hogy nyomatékot adjon a szavainak, azt is jól elagyabugyalta, erre az is beárulta a következőt. És így tovább.

Ahogy így haladt előre a tudakozásban, eljutott egy templomba, ahol leült a gyóntatófülkébe, és annak rendje-módja sze-

rint meggyóna a bűneit, amelyeket aznap elkövetett. Igen ám, de a pap is tudott ezt-azt, így elmondta, hogy egy bizonyos Kevin (ez egy létező név!) és az ő lelki atyja, Róka püspök áll a dolgok mögött. A pap a regula szerint, nagy tisztelettel beszélt a püspökről, de a lányról csúnyán, így Marvin előkapta a flintáját, és csak úgy, a rácson keresztül pokolra küldte a gonosz lelkét.

Ezután fogta magát, és elindult a Kevin házához. Olyan sötét volt, hogy a ködmönét is ráakaszthatta volna. A kertben lopakodva találkozott egy ordas farkassal. Az csak morgott rá veszetül, hiába is csitítgatta, így le kellett csapnia, nehogy felébressze a háziakat. Miközben ezzel foglalatосkodott, nem vette észre, hogy a Kevin a háta mögé osont, majd egy nagy ugrással elébe toppant. A hegyes körmeit belevájta Marvin szemébe, hogy szegény csak vakon csépel a kezével, aztán felkapott egy pörölyt, és úgy vágta fejbe Marvint, hogy az elterült, mint egy pucubéka.

Amikor feleszmélt, egy pincében találta magát. A falat mindenféle lányok fejei díszítették, akár a vadásztrófeák. A pince átellenes sarkában a póre Luca kuporgott, és nagy sírás-rívás közepette előadta, hogy a Kevin bizony lányokat eszik, és hát az ő kezét is megette. Na, látta Marvin, hogy ennek a fele se tréfa: fogta a pinceablak rácsát, és egy hirtelen mozdulattal kitépte a falból. Ahogy így menekültek elfelé a háztól, megérkeztek a zsandárok. Marvin igencsak rákészült, hogy megütközik velük, de Luca egy sziklával hókon vágta, nehogy mindketten bajba kerüljenek. Igen ám, de a zsandárok nem azért jöttek, hogy Lucát kimentsék, hanem a püspök azzal küldte oda őket, hogy védjék meg az ő Kevinjét. A legfőbb zsandár fogta a flintáját, és se szó, se beszéd, szíven lőtte Lucát. Erre Marvin föléledt, és a zsandárokat szép sorban agyoncsapta, néha egyiket a másikkal. Mielőtt kilehelte a lelkét, a zsandárok vezetője előadta a Róka püspök nevét, majd meghótt, de előbb a gúnyját Marvinra hagyományozta.

Marvin tehát elindult a püspökhöz, de közben azon tűnődött, hogy valóság-e ez, vagy pediglen álom. Hogy megbizonyosodjon a dolog felől, bement a faluba, annak is abba a részébe, ahol a cifra lányok laktak. Egyszer csak megpillantotta Arankát, aki egy

kocsin vágatott feléje, elütötte, és bele is lőtt párszor Marvinba. Hogyan lehet ez? Hát úgy, hogy az nem is az Aranka volt, hanem annak az ikertestvére, aki azt hitte, Marvin látta el az Aranka baját, ezért már régóta kergette. Amikor Marvin fölébredt, egy székhez kötve találta magát, amit körülvettek az ilyen-olyan lányok, mégpedig állig fegyverben. Aranka testvére meg csak ütötte őt, hogy vallja meg, amit tett. Marvin addig-addig prézsmitált nekik, mígnem elérte, hogy higgyenek neki. Mikor végre úgy döntöttek, szabadon engedik, csak felállt, megrázta magát, és a vastag kötelek szépen lehullottak róla. Korábban ugyanis már kibogozta magát, csak nem akaródzott neki lányokkal verekednie.

Marvin és Aranka testvére együtt elindultak a Kevin házához, de útközbe' beugrottak a piacra, hogy vegyenek mindenfélét: fűrészt, kesztyűt, köteleket. A Kevin házánál Marvin csapdákat állított a kertben, majd fogott egy olajos tömlőt, jól meggyújtotta, oszt bedobta a házba. A Kevin abban a minutában kiugrott az ablakon, kikerülte a csapdákat, és Marvinra támadt. Igen ám, de Marvinnál volt egy jó erős béklyó, amit még a lányoktól kapott, s aminek az egyik felét magára, a másik felét meg a Kevinre zárta. Közelről már nem sok haszna volt a Kevin gyorsaságának és csendességének, annál több Marvin förtelmes erejének. A Kevin egy ütéssel elaltatta, majd egy fához kötözte. Ott szépen, lassan levágta kezét-lábát, de úgy, hogy a kötelekkel mindjárt meg is gyógyította, hogy ne haljon meg rögtön. Aztán odahitta az ordas farkast, hogy fejezze be, amit ő elkezdett. Egy szó nem sok, a Kevin annyit sem szólt, csak mosolygott, aztán már nem is tudott volna szólni, mert meghótt.

Marvin fogta a Kevin levágott fejét, és az Aranka testvérével elment a Róka püspök kastélyához. Oda bejutni nem volt egyszerű, mert martalócok ácsorogtak a kapu előtt, de még a várfalon is. Nem baj, Marvin egyesével levágta őket a kisbaltájával, majd végre feljutott a toronyba, ahol a püspök lakott. Amint az meglátta a Kevin fejét, rögtön tudta, hogy ütött az utolsó órája. Nem is tusakodott, csak mesélt a Kevin angyali hangjáról, meg a fény-

ről, amit akkor láttak, mikor együtt ették a lányok. Marvin eleget hallott, a marka közé kapta a püspök fejét, és kifacsarta, mint egy dinnyét. A többi martalócok közben riadót fújtak, és felszaladtak a toronyszobába. Addig lövöldöztek Marvinra, amíg el nem fogták, aztán odahítták a falu orvosát, hogy kúrálja ki.

Marvint bezárták egy tömlöcbe, oszt minden éjjel jól elagyabugyálták. Fenyegették, hogy még az édesanyja baját is ellátják, ha nem vallja meg, hogy ő pusztította el mind a lányokat. Egyszer lepökte vérrel az elé rakott papírt, másszor a főbíró kezét törte össze, amikor az noszogatni merte őt. Túrte-túrte egy ideig, aztán csak győzött a jó szíve, és alákanyarintotta a bűnlajstromot. A siralomházban, az utolsó vacsora elköltése után meglátogatta Aranka testvére, akivel szerelemben eltöltötte azt a pár órácskát, ami még megadatott neki. Másnap hajnalban a martalócok elvitték a bitó alá. Nem kért a paptól utolsó kenetet, csak belenevetett gyilkosai képébe, és visszaadta lelkét a teremtőjének.

Tarpai Zsófia

Désir enfantin

*Nem szeretem az aranyozott kupolákat,
a tetők kihegyezett füleit,
az antennákat,
a határt, a pocsolyákat.
Szeretem a bomló gyümölcsök
különös állagát,
a viasszal összekent házakat,
a fecskéket a határ alatt,
az országokat,
ahol még nem jártam,
a fűzfát és a kisboltot a
templom utca végén.
Szeretem a könyvkötőket és a postát,
szeretnék könyvet kötni
és biciklin levelet vinni másnak.*

Előszenteltek

„Igazodjék fel az én imádságom, mint a tömjénfüst a Te
színed elé. Kezeimnek fölemelése esti áldozat gyanánt.”

*Egy tó körül este hallgatnak a levegőbogarak,
a szomszéd füstje, az árnyékok és a padok.
A lármát bőjtölő békák belebámulnak a tájba,
forró csillagok nyugalma száll el felettük.
A vízen a levelek ereztettek, minden érben egy ima ül.
Hangtalan gyülekeznek a korosodó fák. Alulról
feljönnek a hínárok, megrendül a tó fodra, botladozó*

*fűszálakra rárúgja cseppjeit. A nagy világ egy tóban
elfért aznap este, s mikor a tavirózsa is megérkezett,
órájára nézett a hold, a rózsát kézen fogva megáldozott.*

Harangok vonulása

Hervay Gizellának

*Ma kedvem volt kiülni a filagóriára.
A Nap és én pont egy szögből sütöttünk egymásra.
Azon gondolkodtam, miért készítenek még ma is
gyékénykosarakat.
Sokakat gyötör az antikvítás, akiket gyötör, azok
tudják csak, hogy visszanyúlni érte nem lehet.
A megizzadt gazok közé beékeli magát a tavasz.
Hiányoltam a társaságot, egy déli kávézást.
El akartam panaszolni valakinek,
hogy engem összegyűr a változás,
de hiába mondom, nem adom oda ezt a földet,
nem értik meg.
Az emberek megtapasztalják, mit jelent: elvették.
Nekem nem volt kedvem ezen töprengeni.
Felfutnak a rózsák,
lefutnak a rózsák.
Bolond rózsák, gondoltam.
Csak elfutni nem tudnak.*

Lőrincz P. Gabriella

Negyven év

A zöld köntösömben voltam. A kórházban nem lehettünk utcai ruhában, vagyis mindenre köntöst kellett húzni. Sosem értettem ezt a szabályt.

Amikor állapotos lettem, a férjem egyre agresszívebbé vált. Alig volt olyan nap, amikor nem ütött meg. Azt mondta, hogy a pofon nem árt a babának. És valóban, mindig csak pofozott. Amikor elhagytam, már a terhességem hatodik hónapjában jártam. A kismamaság örömei ismeretlenek voltak. Egészen más-hogy képzeltem azelőtt. Amikor a babám megmozdult, csak arra tudtam gondolni, rossz neki bennem, meg hogy milyen jó volna meghalni, így együtt. Mert ennél az életnél a halál sokkal békésebb lehetne. Meg voltam róla győződve, hogy a kismamák csak jó helyre kerülhetnek a halál után, mert bennük lakik egy ártatlan lélek. Az utolsó három hónapban csak szégyenkeztem és sírtam. A barátaim már rég eltávolodtak tőlem, a szüleim pedig naponta emlékeztettek, hogy ők megmondták előre, ne menjek hozzá. Ők szóltak, de mindig a magam feje után megyek. Igazuk volt, és ez még inkább erősítette bennem a halál utáni sóvárgást.

A szülés lassú volt, és fájdalmas. Azt hitte az orvos, hogy könnyen fog menni, mert széles a csípőm, de hosszú órákig vajúdtam. Fájdalomcsillapító nélkül hoztam a világra a kisfiamat, mert a nővér szerint arra semmi szükség, más is megszüli, nekem is menni fog. Akkor néhány pillanatig nem akartam meghalni. Csak rövid ideig láthattam a babámat, hamar elvitték tőlem, rohamot kapott. Nekem nem mondtak semmit, szaladgáltak körülöttem, zavaros és gyors volt minden. Beszéltek agyvérzésről, oxigénhiányról, vérnyomásról, de az egész egy érthetetlen szófolyamnak tűnt. Csak feküdtem ott, kiszolgáltatva, fáztam, és nagyon éhes voltam. Arra emlékszem, hogy akkor döntöttem úgy, András lesz a neve. András, Andráska, Andriská, milyen szép, a legszebb név.

Láttam, ahogyan injekciózzák, valamilyen csövet dugtak bele, és drótokat kapcsoltak rá, nekem is adtak valamit, aztán elaludtam. Talán évek óta nem aludtam olyan jól.

– Ideje felkelni! – hallottam, de a neonfényen kívül semmit nem láttam. Egy nővér ébresztett. Egyedül voltam egy szobában, körülöttem üres ágyak, az éjjeliszekrényen néhány holmim. Belém hasított az igazság: nincs már a testemben a gyermekem. Egyszerre kapcsoltak be az emlékeim. A szülés, az első pillanatok, az, hogy valami baj van. Kérdeztem a nővért, hogy hol van a kisfiam, de csak annyit mondott, hogy nyugodjak meg, minden rendben lesz, jön a doktornő, és elmagyarázza. Közben a karomba bekötött infúzió csővébe szúrt valamit, megigazgatta, és elment. A hasam lapos volt, üres, tapogattam, és sírni kezdtem. Arra gondoltam, hogy meg kellett volna halnom akkor, amikor még együtt voltunk. Gyávának éreztem magam, olyannak, aki meghalni is fél. Látni akartam Andriskát, kiabáltam, nyomtam a hívógombot, de semmi nem történt. Valamennyi idő múlva megjelent egy doktornő, bemutatkozott, de nem emlékszem a nevére. Azt mondta: Nyugodjon meg, anyuka! Ő szólított először anyukának.

– A szülei mindent elrendeztek, amíg pihent. A kisbabája az újszülött-intenzívosztályon van.

Csak eddig értettem, amit mondott, aztán újra zavarossá váltak a dolgok, egymásra pakolt szavakat hallottam a sírásommal és a szipogásommal összekeverve. Nem tudtam rendesen beszélni, a könnyeim ömlöttek, és iszonyatos fájdalmat éreztem a fejemben és a mellkasomban. Mondtam, hogy szeretnék a kisbabámmal lenni, a doktornő azonban megnyugtató hangon közölte, hogy az most nem lehetséges, túl gyenge vagyok, és amúgy nem lehet most a babát sem karba venni, sem ott lenni mellette, de nyugodjak meg, mert mindenki azon dolgozik, hogy életben maradjon. Eltelt már néhány perc, amire felfogtam, hogy haldoklik. Hiszen azon dolgoznak, hogy életben maradjon. Ezt nem lehet elfogadni!

A nagymamám, akinek az egyik fia gyermekkorában meghalt, mindig azt mondta, hogy nincs az rendjén, ha az anya temeti el a gyermeket. És valóban. Ezt a mondatot ismételgette napon-

ta, sosem múlt el a gyásza, amikor haldoklott, akkor is csak azt mondta, hogy indul a kisfiához, nem is akart már élni. De nekem csak egyetlen kisfiam van, ha meghal, semmim nem marad.

Talán órák teltek el az ébredésem óta. Néha benyitott egy nővér, megkérdezte, szükségem van-e valamire, csak a fejemmel tudtam inteni, hogy nem. Kerestem a telefonomat az éjjeliszekrényen, de nem találtam, csak töltött kekszet, ásványvizet, zsebkendőt. A köntösöm az ágy végében. A lábammal magamhoz húztam, végül kirántottam az infúziót. Vértett a karom, de elindultam kifelé a szobából. A folyosó csöndbe burkolózott, kicsit távolabbról hallottam, hogy a nővérek beszélgetnek, a szülőszoba felől pedig, hogy valaki épp szül. Neki lesz kisbabája, nekem nem. Az enyém haldoklik. Szédültem, nekidőltem a zöldre festett falnak, hideg volt, és éreztem, hogy vér csordogál a karomon és a lábszáramon. Elvándoroltam a mosdóig, ráhuppantam a vécére, a köntösöm zsebében váratlanul ráakadtam a telefonra. Írtam anyámnak, hogy nem lehetek Andriskával, csináljon valamit. Aztán eszembe jutott, hogy otthon berendeztük a babaszobát, ott a kis ágyacska, a ruhák, a babakocsi, minden megvan, de a kisfiam meghal, koporsót kell venni, el kell majd temetni. Elindultam kifelé a mosdóból. Erőre kaptam, meg sem álltam az erkélyig, nem szédültem, nem fájt semmi, csak előre akartam menni, hogy ott, a másik oldalon várjam a kisfiamat. Kiugrottam a negyedik emeletről, és vége lett.

Én sosem hittem Istenben, semmiben, ami túlvilági. Nem olvastam horoszkópot, nem kutattam a jövőt, most pedig valami másféle létformává alakultam a halálom után. Abban a pillanatban, amikor földet értem, tudtam, hogy meghaltam. Láttam egy autót mellett a testemet, szétfúszva. Láttam, ahogyan a zöld köntösömmre folyik a vér, és valahogy azonnal tudtam, hogy negyven napom van még. Idegen ez a tudás, és nagyon zavaros minden. Nem tudok sírni. Látok, de nem érzek semmit. Nincsenek illatok, ízek, vágyak. Andrisk! Abban a pillanatban, amint rá gondoltam, azonnal a kórteremben találtam magam. Néztam az apró testét, a gépeket, csöveket, amik életben tartják, és tudtam,

hogy jól csináltam. Hamarosan együtt leszünk, és most is mellette lehetek. Senki nem lát, senki nem mondja, hogy ide nem jöhetek. Amikor meghal ő is, akkor találkozhatunk. Azt nem tudom, hogy érintkezhetek-e vele, de szerintem igen, és más nem számít. Most csak itt kell lennem mellette. Mindennap megpróbálok hozzáérni, de nem tudok, úgyhogy csak várok. Hetek teltek el. Andriska állapota nagyon változó, de már tud egyedül lélegezni, gép nélkül. Az orvosok arról beszélnek, hogy akár életben is maradhat, bár nem lesz egészséges. Csakhogy az nem lehet! Az képtelenség, hogy ne haljon meg, hiszen miatta öltem meg magam! Miért akarnak megmenteni egy olyan gyereket, aki nem lesz egészséges? Milyen lesz? Mint egy növény? Majd semmit nem fog fel a világból, folyik a nyála, vak lesz, vagy siket? Egész életében pelenkázni fogják? Kik ezek a szörnyetegek? Hahó, a halál nem rossz, engedjétek meghalni a kisfiamat! Basszameg! Nem hall engem senki, ki fogja gondozni? Nem szabad megmaradnia!

Hiába próbálkoztam, senki nem is tudta, hogy ott vagyok, és a napok összefolytak, összemosódott az életem a halálommal. Érthetetlen lett minden, és Andriska életben maradt. Már nyolc hónap telt el. Andriska hol jobban van, hol rosszabbul, de csak fekszik. Én nem mentem el mellőle. Talán egy pillanatra a gondolataim egy régi emlékekkel elragadtak, de azonnal visszajöttem, mert mellette kell lennem, én vagyok az anyja, akkor is, ha meghaltam. Akkor is, ha ő nem tud rólam, és semmi másról sem. Szét akarok verni mindent, a műszereket, a gépeket, az orvosokat is, mert nem értik meg, hogy ártanak. Talán, ha valamelyik nővér megszánna, és elaltatná! Én megengedem, nem fogom gyilkosnak gondolni, nem fogok haragudni, szerintem ő sem. Szegény kisfiam! Miért nem halhat meg, és meddig csinálják ezt vele? Semmire nem reagál, csak néha kinyitja a szemét, ennyi az élete. Milyen élet ez? Egyszer mégiscsak kiengedik. Anyám majd hazaviszi. Hátha ő majd megszánja és elaltatja örökre.

És az én negyven napommal mi történt? Ez volna a pokol? Hát mégis létezik? Ez a büntetésem, mert elhagytam a fiamat? De hiszen nem hagytam el, mellette vagyok minden pillanatban, in-

kább mellette vagyok, mint bárki eleven a sajátja mellett, hiszen nem kell aludnom, sem ennem! Én nem járok szórakozni, minden pillanatom az övé.

Nincs ebből kiút. Elmenekültem az életem elől, hogy itt, a túloldalon várjam a fiamat, de reménytelen. Ez is valahogyan élet, csak sokkal rosszabb, mint azelőtt. Láttam, ahogy apám meghal. Vártam, hogy csatlakozik hozzám, és együtt figyeljük Andriskát. De csak eltűnt, nem voltunk együtt egy percet sem. Láttam anyámat megöregedni, elkövetni hibákat, és sírni. Olyan sokat sírt, ha tudtam volna, megölelem, vele sírok, de csak valami feszülés vett körül, a tehetetlenség szinte elporlasztott. Nem múltam el, és mégsem létezem. Bejárhattam volna mindent, de Andriska mellett maradtam végig. Szerettem volna pelenkázni, fürdetni, akkor is, amikor felnőtt, de cserbenhagytam. Esélyem sincs jóvátenni, csak figyelhettem a szenvedéseit. Néztem negyven évig, amíg egy csendes este örökre elaludt. Sovány teste, eltorzult arca elengedte az örökre húzódó görcsöket. Bezárult a szája, ami szinte mindig nyitva volt. Anyám már nyolcvan éves elmúlt. Nemsokára ő is meghal, de legalább addig pihen egy kicsit. Feláldozta magát, mert én rosszul döntöttem. Most, negyven év után látnom kell a fiamat koporsóban, épp azt látni, ami miatt akkor kivettem magam a kórház erkélyéről. Amit el akartam kerülni. Ez maga a pokol. Az én negyven napom letelt.

Kégl Ildikó

hatásfok

*csak meg akarom mutatni neked
hogy mire képes egy verseskötet
készíték egy szelfit szavakból
magamról és a combomon pihenő
gondolataidból abból a versből a
huszonharmadik oldalon ami
játékra hívott nagyon elszántan
megágyazott magamban neked
majd belém hatolt hogy macsó
módjára nyársalja fel decens ölemet
a verstest mindent bevetve udvarolt
helyetted is én tiltakoztam volna
csak hirtelen elfelejtettem hogy kell
nemet mondani a kínálkozó falatnak
miközben éhség gyötör megrettenve
hatalmadtól felettem egy erőtlen próbát
azért még tettem combjaimat erősen
összezártam mint a könyvet de
túl késő volt mert a tűz akkor már
lángra kapott bennem és izzó
égig érő lángnyelvein a nap pereméig
sodort minket azon a titokzatos
éjszakán miközben kétszemélyes
franciaágyamban szanaszét gyűrtük
a lepedőt és felszeretkeztük magunkat
a gyönyör legmagasabb fokára
képzelgésből valóságba –
én és a költeményed
tét nélküli játék magas hatásfokon*

a mi katedrálisunk

*harmincnyolc évet végigöleltél
boldog házasságban és azon kívül
mire rám kerülne a sor kitalálod
hogy túl öreg vagy hozzám
„a bájos csitrihez” meg egyébként
is épp most határoztad el
hogy hűséges férj és jó nagyapa
leszel éppenséggel nem utasítasz
vissza amikor igent mondok
fel sem tett kérdésedre
mert legyezgeti a hűségodat
hogy egy ilyen nő figyelmét
felkeltetted rám bízod hogy
az ilyen szóhoz jelentést társítsak
s kedvem szerint megtöltsen
tartalommal mint öreg napjaidat
zavar hogy úgy viselkedek ahogy
sosem azelőtt amilyen nem vagyok
ha hívsz megyek ha nem hívsz
én hívlak ó nem szerelem ez dehogy
sulykolom magamba másfél éve
én nem is ilyen én büszke nő vagyok
belőlem eddig az alkalom sem szült
tolvajt leszámítva azt a két picit
a nyakamon szeplőtelen voltam
fölnyemet tartásomból növesztettem
ami most elveszett nincs más út
tartózkodó szerelmedből építek
magamnak új hitet s leomlott
büszkeségemből minket bűnösöket
is befogadó bárányfelhőig érő
katedrális*

Nagy-Laczkó Balázs

Invázió

Minden kornak megvan a maga üzleti szellemisége, és ezzel még Hegel sem igen vitatkozna. Vagyis hát pontosabban nem is szellemisége, sokkal inkább természete – mindenképpen állatias természete.

Egyes korok üzletemberei a tehenek lassú, megfontolt, de mindenesetre eredményes kérődzését részesítették előnyben, míg mások az éji ragadozók éles karmaira és hegyes fogaira esküdtek. Az üzlet világtörténelmében a saskajárásnak és a mindkét, sőt, gyakran három félnek kedves szimbiózisnak is megvolt a maga ideje.

Mint minden más kaszt tagjai, úgy az üzleti világ képviselői közül is sokan kénytelenek nap nap után felfedezni a tükörben, hogy nem az ing az, ami nincs igazán a helyén, hanem az ember benne. Úgy érzik, ez nem az ő koruk, a múlt vagy a jövő megkésett, esetleg túl korán érkezett bolygó szellemei kortársaik közé, akiknek sós levegőt szíva kéne most is épp számba venni a fedélzeten, mennyit is kóstál majd a friss emberáru Jamaica nagyrabecsült ültetvényesei körében. Mi mással is elégíthetnék ki történelmi valóságuk iránti feszítő igényeiket, mint a rendelkezésre álló olcsó pótszerekkel: Monte Cristo szivarokkal, rumos kávéért kérve szigorúan mauritiusi nádcukorsziruppal, meg karibi körutazásokkal, amikkel csak annál jobban fájdtíják a szívük, mert a fedélközben jobb esetben is az ellenkező nem a kor divatja szerinti csinos formákat magára öltő képviselője, semmint spanyol aranyak vagy az Újvilág valamely aranyánál is értékesebb fűszere várja, hogy megérintse.

És most fájó szívvel, tenger, de én is búcsút veszek, irány az öreg kontinens, annak is belseje: nemrég egy új csárda nyílt a régi helyén a városunkat a világnak nevezett Pesttel összekötő főút mentén. E csárda – ha már csárda – nagy hangsúlyt fektet

arculatépítésében a régi nádtetős, gémeskutas, fehér falas, kocás terítős (azaz alföldi és magyar) világra – de ez csak az érme (akarom mondani: a csárda) egyik oldala. A másik, a jövő jelenben élő ígéreteit, a trendi vágyakat dédelgető fiatal pénztárcákat igyekszik falásra csábítani: ez pedig az ökotudat.

Az ökotudat abban nyilvánul meg a betérők számára, hogy kizárólag a környékről származó hozzávalókat kínálnak az Erdély felé igyekvő motoros bandáknak és a Dunántúlról Gyulára csáládi autózó fürdővendégeknek. Emellett fontos szerepet visz az étlapon a szezonális, hogy mindig az aktuálisan termő – tehát szintén helyben beszerezhető – alapanyagokat használják, valamint tájjellegű gyümölcs- és zöldségfajtákat, a vadasokhoz a helyi, mályvádi erdőről származó vadat, körösi folyami halakat és főattrakcióként invazív fajokat.

Utóbbiakkal jómagam egy amerikai vörös folyami rák képében szembesültem bálványfa-vágódeszkán felszolgálva, gyalogbodzabogyó-szósszal körítve, parlagfüves díszítéssel tálalva. De nyugodt szívvel választhattam volna afrikai törpeharcsát, kínai vándorkagylót, a Körös egyéb, nem kívánatos gyümölcseit. Nézttem a rákot, ezt a közismert idegenhonos pöffeszkedő dögevőt, amely a mi régi szép, szerényebb, világosbarna páncélt öltő európai rákjaink elől eszi el napról napra a folyók hal- és más tetemeit. Hódítja a vizeinket, akárcsak a fáinkat egy másik amerikai, a szürke mókus – se víz, se száraz nincs többé biztonságban.

Itt csillog előttem, és arra gondolok először, micsoda nagy üzlet a korlátlan irtható, gyűjthető, gyakorlatilag ingyen volt rákot felszolgálni, hogy milyen remek marketingfogás ez a környezetvédelem-imázs, meg hogy végül valóban mindenkinek megéri – de közben megszomjazom, és beleszürcsölök az akáczörpömbe, felvillannak előttem a hosszú, téli vonatutak Budapestre Szolnokon át, vagy Kecskemétre Szegeden keresztül, és azok a végtelen akácsorok meg magányos fák, melyek állítólag a homokban is meg tudnak biztos lábbal kapaszkodni, ahogy kopaszon még tartják nincstelen öregséget idéző tagjaikon a nyári terméshüvelyeket. Aztán, mivel nem szeretek fázóst gondolni, inkább ta-

vaszt képzelek: mikor fehér virágai alá csüngve gyerekeknek, méhnek nektárt ígérnek – és akkor látom a gyerekkorom utcasorai mellett azokat az ökölbe szorult kezű, haragos akácokat, melyek belebetegedtek már a sziszifuszi küzdelembe az ember ellen, aki minden évben, újra és újra tövig metszi ez igazságtalanság ellen az ég felé törekvő ujjait, hogy télen összeszedve minden maradék erejüket tavasszal újra kezdjék az életet, mely a küzdés maga – vajon mit követtek el ellenünk?

Újabb kép: ezek itt nem is Sziszüphosz, hanem sok kis Prométheusz, mely a kemencébe, kályhába tüzet hoz; az utcák sorra mind lejtők a Kaukázuson, és a keselyű én vagyok, metszőollóval a kezemben, míg a sok friss ág újra nő, mint...

De miért gondolok erre? És miért gyalog az a másik akác vagy éppen itt a bodzaszós? Lehetne bátya is, huszár, vezér vagy akár király? Nemcsak szósz van itt: csicsókapüré. Azt mondják, ezt meg a vadnyulaknak hozták be téli takarmánynak a telkek határára – hazugság: szegénykrumpli ez,¹ kiirthatatlan, és virágát napraforgónak nézi a gyerek, ha meglátja.

Az akác jó méhlegelő, az amerikai rák meg finom, tápláló, olcsó, könnyen beszerezhető – jó a lobbija, na. Dögevő – mi rossz van ebben? Eltakarítja a szemetünket, nem kér fizetséget érte. Neki az sem baj, ha kicsit poshadt a víz, meg algás a sok beleömlő műtrágyától, nitráttól, mert csak annál több a döglött hal, amit megehet – tiszta haszon. A döglött halak között meg van biztos sok bevándorló is, naphal, törpeharcsa stb.

– Elnézést, lehet rendelni még ebből a rákból?

– Nem lehet, elfogyott.

Mi történne, ha sokan kérnék? Ha nem lenne elég, ami fogható? Ha divatba jönne? Ha mindenki környezettudatos szeretne lenni egy ebéd erejére legalább, amikor belefér az idejébe? Megtisztulnának a folyók, vagy hozatnák Amerikából? És akkor mi lesz a környékbeli jelleggel? Az egyik beszállító egyszer csak észbe kapna, hogy megérné tenyészteni, nem?

¹ Mondja a békésivé lett hajdúsági szegényparaszt származású nagymama, mint a zöldbabra, hogy paszuly.

- Elnézést, lehet még rendelni ebből a rákból?
- Nem lehet, elfogyott.
- De én nagyon szeretnék.
- Meglátom, mit tehetek.

Ha nagyon szeretném, biztos meglátnák, hogy mit tehetnének – ez az üzlet veleje. Megmondom őszintén, fogalmam sincs, hogy kerül az amerikai szürke mókus egy Békés megyei erdőbe, de azt el tudom képzelni, micsoda kalandos úton érkezett az amerikai rák, amely mégiscsak egy vállalkozó szellemű nép képviselője. Mennyi folyót szelhetett át telepes ősei szellemiségétől hajtva a vad, még kiaknázatlan iszapok felé, ahol nem várja más, csak néhány őslakos, akiket majd jól eltesz láb alól a páncélja alatt hordott parazitáival és más betegségeivel. Megmutatja, másként is lehet élni, sikeresebben, olyannyira sikeresen, hogy a sok vadvíz együtt veszti vadságát a maga saját, csak rászabott őslakóival. Alkalmazkodik, él a lehetőségeivel, győzedelmeskedik – és még abból is hasznot húz, hogy megesszük: üzletet köt velünk – ahhoz nagyon ért –, és mi ráállunk az alkura. Mikor meg már nem lesz más rák, pláne védelmére kelünk – hiszen ő bírja a megváltozott körülményeket, szívósabb, inkább ő, mint senki sem, mondjuk majd. A kisebb rossz – bólogatunk egymásra a rákkoktól felett.

- Hé, te! – szól hozzám a rák egyszer csak az asztalról.
- Ki, én? – hajolok közelebb, hátha nem veszik észre, hogy már megint megőrültem (ha a gyalogbodzabogyó-mártás nem mérgező, akkor semmi sem).
- Te, te kis hülye, akarod tudni?
- Mit?
- Hát a jövőt, akarod tudni?
- Persze, hogy nem.
- Befektettem.
- Tessék?
- Mondom: befektettem.
- Mibe?
- A csárdába, a jövőbe, beléd, mindenbe – feleli, és tudom, már nincs menekvés: én megőrültem, biztos, hogy egy

csattanómaszlagmag volt, amin imént megcsikordult a fogam, ő a jövőről fog mesélni, a pincér nem mer egyedül a közelembé jönni...

– Ez a csárda csak a kezdet – folytatja a rák –, egy nagyszerű franchise kezdete. Persze, mindenütt igazodunk majd a hely szelleméhez, hogy ízlik a marinált parlagfűbimbó? Van valami sajátos érdekessége. Legközelebb kérj savanyú ezüsfabogyót saját olajában vagy aranyribiszke befőttet.

– Mit akarsz tőlem?

– Mit akarunk tőled! Jövünk, úton vagyunk. Nem most kezdünk, sok évszázados a tapasztalat. Magyaros ízek, mi? Paprikás krumpli? Ismételd csak utánam még egyszer: paprikás-krumpli. Hehe, nagyszerű! Ez nem a gyarmatosítás kezdete, te bohóc, hanem a vége! Már csak a stáblista megy, végignéztétek az első sorból pattogatott kukoricával tömve a fejeteket.

– Mit akarsz tőlem?

– Látni akarom, ahogy a vadpulyka kirándulókat kerget ősszel a Bakonyban – aligátorteknős-vadászatokat akarok rendezni a Tisza-tavon – mit akarok? Fogok! Azt akarom, hogy tetováld tele az arcodat, légy maori harcos, aki polinéz patkányokat csempész a Szigetközbe.

– Nem csinálom.

– Dehogynem, mit parázol? Tele vagyok itt lent petékkal, kapard ki őket, rejtsd a szádba, aztán prüszköld szét őket a csatornák felett...

– Nem.

– Minél hamarabb véget ér, annál jobb lesz nektek, hidd el! Mi vagyunk az erő, mi el bírunk viselni titeket, a régi rákjaitok nélkülünk is szépen eltűnnek, hála nektek. Nem vetted még észre? Nem szeretik a mosószertől habzó vizeket, kényesek. De mi erősek vagyunk! Ne félj, mi is szépen elszigetelődünk majd, mint ők, lesz itt diverzitás, vagy mi: balatoni amerikai vörös rák a Sióban, dunai amerikai vörös rák Szentendrén, a Velencei-tavon meg...

– Fejezd be!

– Alkalmazkodunk, ebben majdnem olyan jók vagyunk, mint ti. A balatoniak azoknak a ráktestvéreknek a leszármazottjai lesz-

nek, amelyek ki tudják vágni magukat az elhagyott bikinikből, amelyeknek nem árt a naptej. Először mindenki közönséges, alja erkölcsű hódító, de ne félj, hamarosan mi is kitermeljük a magunk elitjét! Köztünk is lesznek idővel szépelgők, akiket csak a legodaadóbb természetfotósok kaphatnak lencsevégre a legtisztább vizű, rejtett hegyi patakok környékén, mondjuk Aggteleken.

– Ne! Aggteleket hagyjátok ki ebből!

– Nem, nem hagyjuk! Se Szilvásvárado, se Tapolcát!

– Elég!

– Nem elég! Egy csokor aranyvesszőt kérek anyák napjára kúpvirággal! Japán komlósört! Hívd a pincért, mondd, hogy még rendelnél, aztán elmehetsz!

– Mit kérjek?

– Hogyhogy mit? Süntökrémlevest! Amuri kagylót madársóskaszósszal tálalva, ezüstkárászt rostélyon, vagy csak simán fácánlevest...

– Ő is?

– Igen, ő is!

– Akkor tényleg minden elveszett.

– El. Kérhetsz dámvadat is.

– Sose lesz vége?

– Sose volt eleje.

– Ízlett? – szól közbe a pincér. – Parancsol még valamit? – És persze kérek is, nem laktam még jól, igazán sosem lakom jól. Felkapja a tányérom, rajta a hervadó rózsafejként szétszéledő, vöröslő rákpáncélszirmokkal. Úgy tudom, a rák sem lakik sosem jól – állítólag igazán egyetlen dögevő sem lakik jól soha.

– Nem – erősít meg ebben a rák is elmenőben –, aztán ne farkodj a borraival!

Szabó Palócz Attila

ha ismernék jó kifogást

*ha ismernék jó kifogást,
vitorlák halálfejes réme volnék,
mert belőlük én a szelet jó horgász,
ügyes halász módjára kifognám,
s ha most – mert azt mondják,
az önhittség nem hasonlít
az igazi magabiztossághoz –,
mesketékbe ojtva
mondom el neked
mit rejt az öröklét,
úgysem hiszed el nekem*

*pedig az öröklét vitorlájába fogva
már apám s anyám
előtt is itt éltem én ezen a tájon,
amelynek kóbora voltam
– s olykor még gépen is szálltam fölébe –
istrágon rángatózva néztem az ég szemébe:
bár jó kifogásom már akkor sem akadt...*

*kifogásban jók vagyunk,
így épül a csodavár,
síppal-dobbal megnyitotta
Kutyafülű Aladár...*

*zip-pel már a ruhatár,
túlcsorduló fájlokat
tömörített mappákba csomagol
a fürkésző tekintet,
összefügg a múlt és a képzet,
mint a homokszem a géppel,*

s a bitorló némán talán csak legyintett...

*jó kifogásaim bitorlásához nála,
ím, a végzet,
az elrendeltetés joga,
úgy irányít, mint holmi fanatikus nézet,
mert minden csillaghoz legalább
egy bolygó is tartozik az égen,
s így hát több van ott belőlük,
túlnépesült bolygónk plafonján,
mint homokszem a Földön;
– számoljunk hát homokszemeket! – int az önhittség hangja,
hogy kapaszkodjunk az önzés karjaiba...
az erények és képességek karjaiba...
az elrendeltetés és a hullámsír karjaiba...*

*a futóhomok maratonja ez a lét
– hisz a sivatag is úgy hullámszik, mint a tenger –,
amelyben minden bitorló széttárja két kezét:
az évek múlnak, mint az érvek,
óra hó jön, tényre tény,
napra nap, vérre vér,
holmi szórakoztató, lincselő
– lebilincselő – hangulat,
s kedvükben járunk a bejárt utaknak,
remegést préselünk az idegbe,
bár a harsogó zsigerek
már skandálják a visszavonulást
a hidegbe,
a ridegbe,
amelybe minden kifogásunk belefagy...*

*ha ismernék jó kifogást,
bizony, már én sem lennék kint,
zihálnék talán bűnösen*

*a blaszfémia bugyraiban,
átkot ásva mélyre, száraz fűbe kapaszkodva
a sínek peremén egyensúlyozva,
a töltésoldal csuhája,
hogy kövessen, vagy kövezzen
a felégetett hidakon túlra
a képzet,
minden tartományon túli,
zsigermarasztaló – rianást vet
arcomra a széken –, amely már rég kihunyt a csillagos égen...*

*de jó kifogás híján ma még csak meghajtom fejem,
minek jönnie kell – nem nehéz; az mihamarabb legyen...
nehéz nem lehet, hiszen minek jönnie kell,
lakáskulcs nélkül is könnyedén eljő,
megérkezik, itt lesz velünk...
hónapok kérdése csak (vagy az érveké?!),
dühös vitorlákba fogva a futóhomok maratonja,
fűzománc a tarkón, magabiztos tűnődés csak a végzet,
s a tett halála is szavakba foglaltatott:
csatazajtól csendes a táj,
miközben a mozigépész elszenderül,
s a létezésre ismerünk kedvetlenül,
hiszen a történetek megoldás
és feloldozás nélkül futnak a végbe,
nem lesz logikus lezárás,
sem happy end e végtelenségben,
és az ég vásznán ma stáblista sem pereg,
amelyen pedig azt reméltük,
saját nevünkre ismerhetünk...*

Domonkos László

Isten hírével

A férfi a tanyaudvaron megállt egy pillanatra, és felnézett az ólmos októberi égre. Azt hiszem, jól tettem, gondolta. A feltámadó szél végigsöpört a vidéken, a fák barna-sárga levelei meg-megújuló rohamokban vették be a környéket, a távolból, Püspöki felől tompán fel-feldohogó-dübögő, a közeledtüket hírelő jeladást szinte már nem is hallotta.

Tegnap este meg sem lepődött túlságosan, mikor azt a tizenöt körüli, hirtelenszőke srácot megpillantotta itt az udvaron, a maga riadtan óvakodó esetlenségében. Annyit nem volt nehéz kiértetni a hadaró-könyörgő német beszédéből, ami a leglényegesebbnek számított: menedék, befogadás. Oltalom. Egész helyes kölyök, villant át Szekernyés Jánoson, és rögtön Karc­sika jutott eszébe – ha most még nem is egészen egyéves, egyszer az ő fia is ilyen legényke lesz, ahogy az idő rohan, tán nem is olyan sokára.

A leghátsó pajtában helyezte el a kölyköt, egyértelmű jelekkel az éhes és rettegő kamasz tudtára adta, hogy pofa be, és nem kimozdulni innét, majd ő intéz mindent. Két-három nap, mire átvonulnak erre tovább, nyugat felé, kalkulált, utána kicsit még várni kell, körülnézni, aztán továbbállhat isten hírével.

A 2. Ukrán Front 27. gárdalövész hadtestének csapatai október 14-én, Biharpüspöki–Kisszántó irányából érték el a Bihar-keresztes környéki tanyákat. Szekernyés János portáján kora délután hangzottak fel az első felszólító ordítások: Sztoj! Ruki verh! Úhogyitye áttudá! A sihedert vagy tíz perccel Jánosék után rugdosták elő a pajtából. Mukkania sem kellett, a szakadozott, foszlott köpeny színe, szabása, vállpántja mindent elárult. János csak akkor vette észre, mennyire magas növésű a gyerek, mikor már mellette állt a fehérre meszelt istálló fala előtt.

Nem tartott sokáig. A két tányérsapkás halkabban néhány mondatot váltott, hátrébb léptek, és fejükkel intettek a sisakosdobtáras-géppisztolyos, még távolabbról is kimondottan igen-

csak koszosnak és bűzhödtnek látszó három katonának. Fémes kattanás hallatszott, azután már csak a fekete csönd, semmi más.

*

Amszterdam ugyan nemcsak a kurvákat jelentette, de azért mégis. Döme Gábor úgy élte meg a hollandiai, nem egészen egyhónapos ösztöndíjat, ahogyan az véleménye szerint 1986 decemberében lehetséges, üdvös és elvárható is volt: elégedetten és a lehetőségek határáig kiélvezni-kiaknázni próbálván a Heerenkrachton lévő szállodát és a blueskocsmákat, a forró croissantokat a nem túl távoli főpályaudvaron – no meg a legendás kurvanegyedet, a piros lámpakeretben pompázó kirakatokkal, bennük a fennen terpeszkedő árukig, ébenfekete párducoktól platinaszőke bujaságokig és tovább, őrzítően, az erotikus végtelenségig.

Csak a magány lett egyre elviselhetetlenebb.

Döme esték végtelennek tűnő sorát múlatta el nagyjából ugyanazzal a menetrenddel: séta a pályaudvarra a megunhatatlan forró croissantért, utána a szokványos ginewer egy Heinekennel a Kalverstraaton, a blues-kocsmában, ahonnan a negyedik dal és az italok aprólékos elfogyasztása után totális egyedüllétében egyre inkább balfácánnak érezvén magát, távozott. És következett a kurvanegyed, a teljes kifáradásig, ólmos elálmosodásig, a lassan már unásig ismert duci feketével, aki mindig széles mosollyal integet kifelé a kirakatból, ujjaival nemcsak az árat mutatja, de elismerésre méltó plaszticitással a koton nélkülözhetetlenségét is, azután az unott arcú, de egészen hihetetlenül gyönyörű-hosszúcombú tünemény, és mind-mind a többiek, akik közelében lassan, de egyre biztosabban egyre nyomorultabbnak érezte magát, végtelenül elhagyatottnak a fényárban úszó, enyhe, párás decemberi éjszakában, a lába előtt csillogó csatornák vizéből valami tompa, ridegen közönyös idegenség nézett vissza rá, gunyoros és lenéző és fölényes magabiztossággal fölpillantva a mindig egyedül csetlő-botló, mihaszna figurára, aki mint ha mindig, mindenhol valamit vagy valakit keresett volna, elveszett pénztárcát tovalibbent guldenekkel vagy haveri hátba veregetést ott-honosan bűzlő pálinkáspoharakkal, mellette az ugyancsak emléke-

zetesen szagló söröskorsók és künn, a kanyarban csikorgó villamos hangja a langyos külvárosi estében, bentről cigányzene-foszlányok, üvegcsörömpölés meg nagyhangú kiabálás egyvelege kúszik a poros, agyonfoltozott, egyenetlen betonjárda mélye felé.

Hetek óta egy szót sem szólt magyarul, villant át Dömén a bénító felismerés. Leszámítva, amikor a bringás srác felidézte kósza magyarhoni kapcsolataiból azt a néhány szót, fűzte hozzá gyorsan. Az ösztöndíjas-programok tekintélyes része, melyeket napról napra precízen megkapott a recepción (rövid tartalom-ismertetés, helyszín, pontos cím, elérhetőség, contact persons) délelőtti megkora délutáni elfoglaltságokat jelentett, általában naponta kettőt, nagy néha hármat, de legkésőbb délután négy-öt között mindig minden véget ért – mehetett isten hírével, amerre látott, és amerre akart. Közvetlenül az érkezés után az egyetem neves, Magyarországról elszármazott professzoránál tett bemutatkozó jellegű látogatást (röpke, pár perces csevej, még egy ginewerre is meghívta az egyetem büféjében). Ezután csak jó tíz nappal következett – egy délutáni program vége felé – a teljességgel váratlan fejlemény: egy Magyarországot járt és magyar barátokkal rendelkező fiú emelkedett szólásra. Magyar szavak, utána – hozta a bringáját is – együtt indultak a város túlsó vége felé. A srác kedvesen felültette a vázra, Döme Gábor így válhatott a bringaparadicsom város részévé arra a röpke negyedórásckára. Mintha évekkkel ezelőtt történt volna, gondolta, miközben vagy harmadjára fordult be az öregtemplom, az Oudekerk mellett az aprócska, szokatlanul sötét, közvetlenül a csatorna mentén vezető kis ösvényre, hogy a másik oldalon előbukkanva újra a kirakat-fényárban találja magát. Jócskán kitapasztalt már minden lehetséges útvonalat, közt, zugot ezen a környéken.

A mondatot alighanem a bőre vagy a gyomra fogta föl először, nem az agya. „Gyere már, Cövi, bazmeg, nem hallod?” Két tagbaszakadt, vállas-izmos fickót látott, vitatkozva. „Maguk magyarok?”, lépett hozzájuk önkívületben.

A két fickó közül a bajszos azonnal, kapásból letegezte, „hát te is az vagy, bazmeg”, válaszolt joviális közvetlenséggel. Társa elégedetten vigyorgott. Már szinte vonszolták a legközelebbi – alig pár lépésnyire levő – ivó felé. Döme rögtön látta, hogy

mindkettejükben jócskán van már néhány atmoszférával. Talán még nála is nagyobb helyismerettel mozogtak a negyedben, háta-
tározottak, szókimondók voltak, mint a kültelki srácok Rókuson,
és otthonosak, mint Árpád-házi királyaink az Adrián. Tengeré-
szek, Rotterdamból jöttek át, „így szoktuk, ha lehet”, majd haj-
nalban mennek vissza, „addig, aranyapám, kaja, pia, nők”. Döme
a harmadik kör után megkísérelte a következőt, nagy nehezen
beleegyeztek, „de akkor elviszünk innen egy kicsit jobb helyre”,
kacsintott Cövi a társára. Döme meglepve és némi szorongással
vette észre, hogy egészen minimális, szemlátomást kifejezetten
rutinszerűnek, begyakorlottnak tűnő mutogatás után már nyí-
lott is a piros fénykeretben pompázó kirakat mellett az ajtó, a ba-
juszos már lépett is befelé. Nem muszáj, ha nem akarod, mondta
Cövi, nekem sincs ma valami nagy kedvem.

Mire újra együtt ültek hárman a következő bárban, már hosszan,
áradóan meséltek, már réges-rég nem a kurva-élmény meg a kirakat
volt napirenden, Budapest meg Üllő, Rókus és a Tiszántúl telepedett
a krachtok partjára, magyar élet és magyar sorsváltozatok, el-el-
akadva, föl-fölordítva. A bajuszos – Karcsinak hívták – a gyerekko-
rát emlegette a tanyán, valahol Biharkeresztes környékén, a kiemel-
kedettek dacos és életrevalóan élelmes csakazértis-büszkeségével,
jó adag kültelki vagánysággal fűszerezve, Dömének még *A tizedes
meg a többiek* címszereplője is eszébe villant egy pillanatra. Engem,
édesapám, ezek a faszfej kommunisták nem nyomnak a víz alá, az
anyjuk mocskos kurva úristenit, kiszúrok velük, ahogy tudok, nézd,
itt vagyok, nyugat, fény, lóvé, élet... A gazdáik, a rohadt ruszkek –
villanásnyira elborult az arca a whiskypohár mögött – agyonlőtték
apámat, mert egy német srácot bújtatott, mindjárt ott a házánál,
nem voltam még egyéves, szóval...

Döme érezte, nagyon sok lesz az ital, a helyiség már vagy tíz
perce mind gyorsulóbbr ütemben forgott vele körbe-körbe, hol
Karcsi, hol Cövi arca villant meg és fénylett föl hirtelen előtte,
a hallott mondatok mindinkább összekuszálódtak, de azt jóleső
örömmel konstataálta, hogy fülében egymásba gabalyodva kúsz-
nak, csak kúsznak egyre beljebb, újra meg újra, immáron végle-
gesnek hatóan a jól ismert, megszokott magyar szavak.

Nagy Milán László

Kuvik

*Hidat képzelek a köd mögé,
lábánál piszkosszürke folyammal,
füzek oltalmát kereső récecsaláddal.
Az ablak mindkét oldala a semmibe
néz, vékony jég a hallgatás.
Ahogy a busz közeledik a
túlparthoz, bekapcsol a rádió, mindenből
ömlik a szó. Nyakig jeges vízben látom
még leszállni a kuvikot.*

Keresés

*Roncsok vezettek a túlpartra.
Egyesekkel golyó végzett,
mások halálra fagytak.
A túlélők hadifogolytáborba
kerültek – meséli, mialatt ropog a tűz.*

*És ott voltam én, akit megmentettek
a bajtársai – hallgat el hirtelen.*

*Kint szítál a hó. A szemközti
hullámlemezes háztetőn fekete
macska kaparászik.*

*Kölykei anyjuk köré gyűlnek.
Egymás után haladnak a szomszéd
telek felé, vércsíkot húzva
maguk után.*

Reggel

*Ahogy kitárom az ablakot,
megcsap a tenger illata.*

*Búg a hajókürt, a hajnal
felhasított szűzhártya.*

*Számban roppanó szőlőszem,
kezemben porcelán gyümölcstál.*

*Nem ébredsz fel zajokra.
Erdők mélyén, távol jársz.*

Kristálypohár

*Mikor a pohár után nyúlsz,
a kilöttyenő bor a kanapé felé tart.
Ha valaki megörökítené a pillanatot,
látná lassított felvételen, milyen
kétségbeesetten nézel.*

*Arra gondolsz, miért kell mostanában
innunk ahhoz, hogy elviseljük egymást.*

*A kristálypohár könnyen törik, nem
szabad szorítani.*

*A huzaton fekvő sötét folt
pont olyan, mint azon az éjszakán,
mikor örök hűséget fogadtunk egymásnak,
és aztán reggelig hallgattunk.*

Ónody Éva

Az én Kunágotám – III.

A másság bűvöletében
Marsi Ottilia, az ángyikánk

Utoljára 95 éves korában látogattam meg (mármint özvegy Kovács Árpádnét, Óbudán, a 10. emeleti lakásában). Hosszú idő után kerestem föl, amikor már az utolsó élő tanúja volt a kunágotai öreg házban zajló hajdani életnek. Egészen más szemszögből láthatta nagyanyánkat, az anyósát, mint mi. De ezt most nem szeretném taglalni, mert nem ismerhettem ezt a kapcsolatot. Kezdődött azzal, hogy a „nagytörvényű” Kovácsné – s ezzel a jelzővel az egész falu megtisztelte

őt – ellenszenvvel fogadta ifjú menyét. Rég tudtam, hogy Ottil nagyon rosszul érezte magát a Bethlen utca végén.

Amikor Árpi elvitte bemutatni őt, nagymama éppen a csirkéket terelgette be az utcáról. Ottlil odaköszönt neki halkán: „Csókó-lom.” Nos, nagymamánk erre meg sem mukkant, a kötényt tovább lebegtetve a kiscsibéket a kotlóval együtt terelgette befelé. – Talán nem is így kellett volna köszönnöm – tűnődött Ottlil, úgy 2015 táján, ezen az 1944-ben elhibázott köszönésen. Ezek után véglegesen mély ellenszenvbe süllyedt a kapcsolatuk. – A „Jó napot kívánok” biztosan jobb lett volna, ezzel kellett volna kezdenem – teszi még hozzá. – Biztos, Ottlilkám, teszem hozzá én is, amikor ennyi évtized után ott, a betegágyában fogad.

Különben is híre mehetett a házasságuk előtt, hogy Árpinak más lányt szemelt ki a család. Egy szegedit, kissé idősebbet, kis testi hibásat, de szép hozománnyal; aki könnyen adta volna magát, pontosabban adta is, de a kapcsolatuknak Árpi hamar véget vetett. Hisz bizonyosan már akkoriban szerette Ottlilát, a szép szőke lányt. Talán nagymamánk nem is hallotta a „csókó-lom”-ot. Vagy nem ez a köszönés lehetett a kedvence.

Tőlünk különbözött

Marsi Ottlilánk lánykorában a kunágotai Hangya Szövetkezet pénztárosaként dolgozott, a kasszában ült, így az egész falu kedvelte. Árpi bátyánk is gyakran láthatta, amikor csak kedve támadt, arra ment. Egyszer anyukám engem is elvitt oda, megmutatta a jelöltet. – Nézd csak meg jól! – mondta – Ez az, akit Árpi el akar venni. – Megnéztem, s nekem tetszett, anyukának mintha nem annyira. De később aztán igen megkedvelte ő is.

Gimnazista voltam már, amikor a nagybátyám diszkrétan megmutatta a rendőriskolai illemtanjegyzetét. A füzetbe főleg a saját ízlésvilágát, erkölcsiségét rögzítette gyöngybetűivel. Mindez összezsengett a szülei nevelési elveivel. Anno elküldte Ottlilnak, mint elvárásainak szép summázatát.

1947-ben házasodtak össze, Marsi Ottlilia a családba került, helyi kifejezéssel szólva az ányikánk lett. Érdekesen különbö-

zött tőlünk, a mi családunktól. Nem múltó érdeklődéssel figyeltük, ha találkoztunk. Tetszett nekünk a fehér bőre, a szőke haja, s főleg a kék szemek! Teljes ellentéte volt a Kovácsoknak; mi feketék voltunk, mint az ördögök, a szemünk, a hajunk és a bőrünk is, és igen dinamikusan éltünk. Ottilból a nyugalom áradt, és jó illat. Nekünk ajándékokat hozott. Például gyöngyöket, színes üveggyöngyöt, egy egész marékkal! Hármásban neki is ültünk gyöngyöt fűzni. Nyakláncot szerettünk volna, amilyen nekünk még nem volt. Bár nagyanyától mindketten kaptunk ezüstitláncot, kis piros szívecske medállal. Ezt nagyon kedveltük. Én az ilyen fűzőcskézős, kedves együttléteken hamar feloldódtam, és máris találtam egy ide illő dalocskát:

*„Ez a kislány gyöngyöt fűz,
És a szeme, mint a tűz,
Ha az enyém így égne,
Ihajja, barna legény szeretne!”*

A mi gyerekkorunkra nem volt jellemző a nyugalom. Részben apuka életvitele, részben anyuka szenzibilis alkata miatt. De a kocsmánk miatt sem, ami ugyan a nagy ház külön részében működött, de egy fedél alatt a lakásunkkal.

Játékaink

Kicsi korunkban kevés játékunk volt. Engem például Lidi bábammal és a mackómmal fényképeztek le, a kis fonott fotelomban. Bezzeg a mai gyerekek játék-tömkelegben nőnek föl! Meg is unják azokat hamar. Kunágotán viszont saját magunk csináltunk játékot, mindenből, ami ott megtermett a földeken: csuhéból, kukoricacsutkából, nádból, árokperti virágokból (mindezeket már egy generációval később népművészek és mestereik tanították az óvónéniknek); babát csuhéból és négylábú állatokat (gyufaszál-lábakkal), különböző sípokot, füttyölőket, és természetesen vad-

virágokból koszorúkat fontunk (mivel a kislányok nagyon szeretnek tündérekké válni). Az utcán, az árkokban *Gödöríró, hol a bírót* játszottunk, és *hübeléztünk* is az esős napok után. Ez a játék sárból készült, olyasféle módon, ahogyan a keramikusok az agyagot előkészítik a korongozáshoz. Vastag korongot formáztunk a jól kidolgozott sárból. Közepére mélyedést nyomtunk, azt az aljánál elvékonyítottuk, és beleköptünk. Majd megfordítottuk hirtelen, és nagy erővel a földhöz csaptuk. Nagyot pukkant. Minél nagyobb, annál nagyobb volt visongás.

Bevallom, ez a fiúk játéka volt, de lány létemre ellestem tőlük, bár olykor röstelkedve köpködtem, mert a kis barátnők ott csodálkoztak körülöttem. Még Magay Dani is visszaigazolta ezt a fiús bátorságomat – aki akkor már Szeged kardvívó olimpikonja volt. Egykori játszópajtásomról van szó, a hajdani Magay Lajos földbirtokos fiáról (apuka gazdatiszti alkalmazásban dolgozott a birtokukon a háború előtt). Dani mintegy fél évszázaddal később milliomos lett Kaliforniában, és amikor San Franciscóban találkoztunk, elmondta, hogy ott, a birtokon mindig a fiúkkal játszottam; futkostam, versenyeztem velük, és elég jól bírtam az iramot.

A Marsiak vendéglője

Viszont vissza kell térnem a Marsiakhoz, mivel színfoltjai voltak Kunágotának. Először is vendéglőjük volt, a nevezetes, közkedvelt Marsi Vendéglő. Ugyan csalogatta a borivókat a faluban még két kiskocsmá is, de nem azon a színvonalon működtek, mint a Marsiak. Ottl néném édesapja is itt nevelkedett, ebben a közegben. Családalapítás után is a közelben laktak, és Ottlikánk itt nevelkedett. Szemben velük a későbbi nagy zeneszerzőnk családja, Szokolayék, a még kicsi, karon ülő, a világhírű zeneszerzővé lett Szokolay Sanyikával. Az édesanyja rábízta egyszer őt a tízéves Ottlikára; vigyázzon rá, amíg elszalad a boltba. Vigyázott is nagyon, de Sanyika addig hánykolódott, rúgkapált, míg kívágta magát Ottlika karjaiból, és fejjel lefelé belezuhant a homokozóba.

Mi, elszármazott kunágotaik, számon tartottuk egymást, és a híres-neves Szokolay Sándor zeneszerzővel Budapesten találkoztam mint a Magyar–Szovjet Baráti Társaság elnökével. Interjút készítettem vele. Akkor a jelentős komponistát már nemcsak itthon ismertük, de számon tartotta őt az európai kultúra világa is. A meghitt találkozás alkalmával derűsen adta elő, hogy alkotói tehetségét minden bizonnyal ennek a kunágotai fejre ejtésnek köszönheti, és hálás ezért Marsi Ottiliának. (A nagyságok valahogy mindig elhárítják a nagyságukat!)

Egy kalap alatt még akkor megterveztük a Kunágotáról elszármazottak Fehér Asztal Társaságát Budapesten. Amiből aztán nem lett semmi, mert olyan agyonzsúfolt életet talán senki nem élt akkoriban a fővárosban, mint ő.

S a Marsiak vendéglőjében, el ne felejtjük, hogy volt egy kék szalon is, ahová a falu értelmisége, az orvosok, tanítók, a papok és a gyógyszerészek jártak. Társasági életet éltek itt, koccintgattak, iszogattak, mert nemcsak a külön szalon, de a finomabb italok is vonzották őket. Édesapánknak, Ónody Istvánnak, az igényes, nagy borásznak, példaképül szolgált a Marsi Vendéglő, amikor a kocsmánkat Almáskamaráson megnyitotta. Személyesen Kéthly Anna közbenjárására kapta meg a működési engedélyt, lévén apánk nagy szociáldemokrata. Miután már régóta várakozott az engedélyre, fölkereste kérésével a pártelnök asszonyt Budapesten. Egy héten belül megjött az engedély. Ez a nő igazi szociáldemokrata volt, mindenkivel törődött, és mindenre tudott figyelni. Emigrálnia is kellett hamarosan, az úgynevezett felszabadulás után.

Később is Marsiék szolgáltattak példát a mi kocsmánknak, náluk tájékozódott édesapánk, ha fejleszteni akarta az üzletet. Sajnos nem sokáig tartott ez a reményteli állapot, mert Rákosiék könnyörtelenül fölszámolták a magántulajdont az egész országban. Amikor a közeli földbirtokos fia, Ráth János elárvultan magára maradt (a kastélyukból kirakták egy melléképületbe), ő is idejárt, a Marsi Vendéglőbe, ebben a társaságban keresett vigasztalást, ahol már súlyos egyenrangúságban leledzett a kis társaság, és őt csak Jancsikámnak szólították.

Az egyenrangúság és a „szegénység”

Most egy korabeli fotó segít nekem a tájékozódásban, amit anyukám hagyott rám. A dokumentum számomra részletesen föltárja a Kunágotán is uralkodó korabeli társadalmi rétegződést, a kirekesztés, a megkülönböztetés korszakát.

A helyzetet ez a csoportkép, a helyi színjátszók „civilben” jelenítik meg. Még itt is elhatárolódnak egymástól a lányok. Édesanyánk méltósággal viseli a különállást – a frizurája is egyedüli, copfosan, csipkegalléros-mandzsettás, könnyű ruhában áll, és dupla gyöngysorral a nyakában, mosolyogva nézi a többieket. Néhányuk nevét Ottil diktálta le nekem (már akiket ismert), és a kép túloldalára jegyeztem föl a neveket. Az ülő lányok az ő jó módú rokonai, például a fehér fodros galléros Piros Pali bácsi és Marsi Eleonóra lánya, mellette Páger Ottil, Marsi Kati lánya. Az álló fehér ruhás nő ismeretlen. Valamint a többiek is ismeretlenek. A lombos fa másik felénél álló csoport, kabátban, a nagyzgatók lányai lehetnek.

Mint mindenhol az országban, az Ipartestület tagjai itt is külön kasztot alkottak, csak iparosok járhattak a rendezvényeikre, biliárdozni, sakkozni, de a báljaikra sem tehetett be senki más a lábát. Gyerekkori barátnőm, a szenzációs kunágotai Gyúró Éva mindezt ellenőrizte, akinek az elődei hetedízíglően itt éltek Kunágotán; az édesapja kiváló műbútorasztalos volt, a helyi ipartestület oszlopos tagja. A környékbeli földbirtokosoknak gyönyörű intarziás hintókat készített.

Barátnőm nagyapjáról is szólnom kell, Csomós Lajos iskolaigazgató úrról, aki még anyukámat is tanította. A régi iskola bejárata előtt találkoztunk egyszer vele, ott mutatott be minket egymásnak. Anyukám megilletődött, nagy tisztelettel üdvözölte az idős tanítót. A tisztelet akkoriban általános volt. Mesélték, hogy abban az iskolában volt is rend és fegyelem! A nádpálcától sem riadtak vissza a tanítók, ha erősen rászolgáltak a fiúk. A lányok körmöst kaphattak, ha nagyon nem fértek a bőrükben. A szülők pedig megköszönték, hogy móresre tanították vásott kölykeiket. Úgy látszik, a fenyítés hatásosabb volt mindenfajta lelki fröccsnél.

S visszatérve a kasztokhoz: a parasztfiatalok szintén olyan elszigetelten szórakoztak, báloztak és nősültek, mint az iparosok. Bezzeg a mai fiataloknak erről fogalmuk sincs! Ők ezt szinte el sem hiszik.

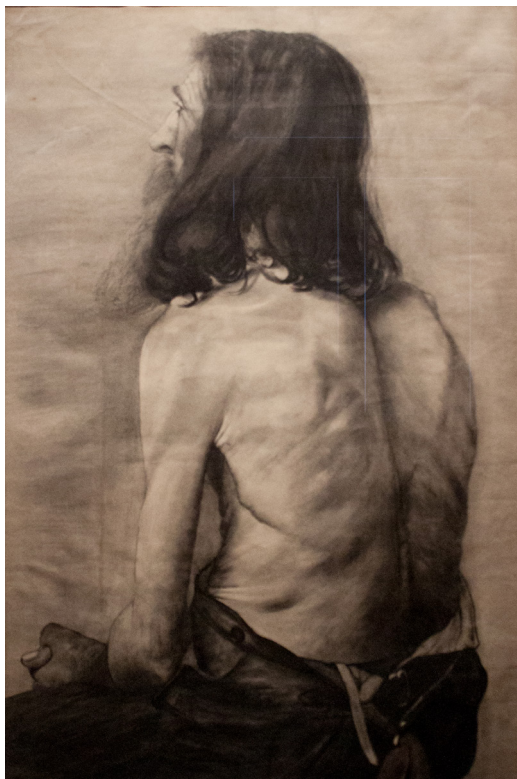
Mikor itt járt Móricz Zsigmond, aki mindenre kíváncsian gyalogolt a „szegények országában”, Kunágotára is érkezett anno. Anyukánk még kisdíák volt az öreg iskolában, és jól emlékezett a nagy eseményre. Az író kérdezgette az ő osztályukat is: mit szoktak reggelizni, isznak-e tejet, vágnak-e disznót, kacsát vagy csirkét, hoznak-e és milyen uzsonnát hoznak az iskolába? Őt is megkérdezte Móricz – elfelejteni nem lehet az ilyen eseményeket –, igencsak elcsodálkozhatott az író, amikor ő elsorolta nagyanya remek reggelijeit. Kunágotán jó földek vannak, és szorgalmas emberek lakják, tehát nem volt ott az a nagy szegénység, mint más alföldi falvakban.

Nagyanya jól főzött, bőven adagolt; olyan reggelivel, amivel ő indította útnak a családot, én máshol soha nem találkoztam. Sült

sonka zsírjában fonnyasztott friss fejessalátával, amit éppen akkor szedett a kertben. Petrezselymes rózsakrumplit adott hozzá, foszlós kenyérrel. S a csodás teák, amiket utána ittunk! S persze a teafüveket is ő termesztette.

Ott bizony nem készült semmi *mentesen*, mint egyre több mai konyhában. Nem számoltuk a kalóriákat, és mégsem híztunk el! A Kovács család egyetlen tagjának sem volt súlyfeleslege, soha. Anyukánk hogy szeretett volna mindig kicsit teltebb lenni!

Ilyen egészségtelenül éltük világunkat abban az időben Kun-ágótán!

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR (1853–1919)
tanulmánya

A HÓNAP ALKOTÓJA

MIRTSE ZSUZSA

Morzsalét

Imre jóraavaló ember. Figyelmes, figyelmet mutat a dolgain iránt. Ha fáradtnak vél (fáradtnak tűnök talán?), tanácsaival lát el, hogy a gyöngé szívem stb. Nem tudom, honnan veszi, hogy gyöngé a szívem, annak éppen kutya baja sincs.

Az igaz, hogy sokszor fáradtnak érzem magam, pedig nem fúrok utat, nem hordok köveket a vállamon. Arra sincs erőm, hogy felvegyem a telefont. Nem is hallom meg a kitartó csörgését. Jó, meghallanám, ha nem némítanám le. Máskor nem némítom le, de úgy teszek, mintha nem hallanám. Ha Imre keres, akkor különösen. Fáraszt. Én meg hallgatok. Én vagyok a saját lenémített készülékem. Imre ettől pánikba esik.

Mi lehet vele? (Velem.) Ír, hátha a levél most könnyebb út. (Nem könnyebb.) Csörgeti a telefont, hiába. Ettől ideges lesz.

– Ne baszogass – veti oda Klárinak, amikor az megkéri, hogy ne hagyja a pulton a kenyérmorzsát maga után. Klárinak a létezéséről sem tudok. Imre elfelejt beszámolni róla. Az sem biztos, hogy Klára. Lehet Judit, Éva. Zsófi nem, annál idősebb valószínűleg.

Imre beveti magát a fotelbe, előveszi a telefonját, és a nemrég feltöltött portréképemet nézegeti, miközben Klára (Judit, Éva, Nemzsófi) letörli a morzsákat, beteszi a tányért a mosogatóba. Imre nyomkodja a telefont, talán nekem ír éppen, talán másnak. Klára sóhajt, pedig tulajdonképpen minden ugyanaz. Morzsalét. Évek óta élnek így.

- Velem miért nem beszélgetsz?
- Miről.

– Hát rólunk.

Imre közben már a három évvel ezelőtti képeimet nézi a telefonján. Nicsak, milyen jól sielek is! Amúgy tényleg szeretek síelni, ha nem szeretnék, nem tennék ki olyan képet.

– Hogy mondd? – néz fel.

– Semmi – mondja Klára (Judit, Éva, Nemzsófi) –, tedd csak a dolgod. Szerintem azt sem vennéd észre, ha felkötném magam a csillárra. Nem is hallod, amit mondok.

– Dehogynem. Hogy Csillára. Nem tudom, ki ő, még nem meséltél róla.

Klára legyint, veszett fejsze nyele ez. Arra gondol, hogy milyen kár az életét ebbe a férfibő ölni. Igaz, már el sem tudja képzelni, hogy milyen lenne nélküle. A morzsái nélkül, a trehánysága nélkül, a figyelmetlensége nélkül. Öt éve nem voltak együtt sehol. Mert ugye kevés a pénz. Ami nem igaz, csak Imre erre sajnálja. Az együltre. Rá.

A kényelmes megszokás egyre kevésbé kényelmes már, kidörzsölik egymás bőrét vele. Mégsem lépnek. Nem ezt tanulták. Nem hagyunk el. Elhagyni, feladni, továbbmenni szégyen. Rég ki kellett volna pedig rakni a szűrét. Jó, jó, de hová. Minden közös. Hát, osztozzanak a rosszon is.

Az asszony betesz egy mosást, néhány felsőjét szeretné felfrissíteni. Belerakja a férfi gatyáit is, megszokásból. Aztán kiveszi. Mosson magára. Azt sem tudja, hogyan kell bekapcsolni a mosógépet. Tűzhelyet. Mikrohullámú sütőt. Ördögtől való szerinte mind. Fogalma sincs, hogyan kell elektronikusan számlát fizetni, és hát ugye a vezetést sem neki találták ki. A természet csodája, hogy életben van. Hát persze, mert ő ellátja, vigyáz rá. Nélküle nem menne semmire magával. Jó, nehogy elérzékenyüljön már, azért mindennek van teteje.

Imre inge mindig patyolattiszta, vasalt. Kizárt, hogy nem egy asszony áll a háttérben, aki kiszolgálja az alkalmatlanságait, eteti a hangyáit, aki nem teszi szóvá, hogy. Ha szóvá teszi, akkor sincs semmi. Mi lenne. Ha nem tetszik, menjen el. Ne menjen el! Fogadja el. Így is, úgy is, mindenhogy is.

Imréből sok van. Zaklatgatnak a biztonságos, unalmas fész-
kükből. Nekik izgalom, nekem széthordják az időmet. Miért ha-
gyom? Miért én bujkálok ilyenkor?

Csörög a telefonom, Imre nevét írja ki a készülék. Felveszem.
Juszt is.

Aggodalmaskodik, hogy biztos valami bajom van, azért tűn-
tem el, azért hallgatok. (Honnan veszi ezt?)

Szerintem a saját életéért aggódjék, ne értem!, mondom, és a
morzsáira gondolok. Arra, hogy azokból már sosem lesz kenyér,
csak reszli, porladék.

Nem érti, most mi a baj, miért vagyok ilyen. Ő csak jót akart.

A tiszafa méze

Őszi reggel van, ereje már nincs a napnak, csak fénye: megvilá-
gítja az ablak előtti étkezőasztalt. Ovális, ívelt lábú asztal, anyai
öröksége, ahogy nagyjából minden bútor a lakásában. Az aszta-
lon lágytojás, piritós, retek. A reggelit mindig ő készíti el, egyedül.
Nem kértem tőle, igaz, nekem meg az nem jutott eszembe, hogy
besegítsek. A lágytojás tetejét kocogtatom, letördelem ügyesen
a héj felső részét, finoman sózom, a kenyércsíkokat belemárto-
gatom a tojássárgájába. Nagyapa csinálta így, emlékszem, ez na-
gyon tetszett nekem kislánként. Éles késsel felvágta a kenyeret
hosszanti csíkokra, és a ropogós héjat fogva mártogatta a puha
kenyérbelet a tojásba.

Megint érzem, hogy néz. Ez idegesít.

– Mit nézel rajtam? Így nem tudok enni – bököm ki végre, de
rögtön meg is bánom.

– Jaj, ne csináld már, csak szeretlek figyelgetni.

– Aha. Hát jó, csak így már nem ugyanaz – vonom meg a vál-
lam, és visszateszem a kenyérdarabot a tányérra. Tudom, hogy

valójában mi zavar. Amikor így néz, utána mindig megkérdezi, hogy milyen lesz a napom, hetem.

– Milyen lesz a heted?

Erről beszéltem. Ha azt mondom, hogy ez zavar, akkor biztosan titkolózom. Ha megmondom, ha beszámolok pontról pontra, akkor meg engem feszít odabent valami. Megkeményedem. Nem akarok veszekedést, de magyarázkodni sem, így csak ennyit mondok:

– A szokásos. Semmi különös.

Látom, hogy ez nem elég. Rendben, elmondom, hogy kivel szeretnék találkozni holnap, és hogy még nem beszéltünk meg időpontot. Valamikor kora este. Ráadásul nővel, nem férfival. Mert szüksége van a támaszra. Ideadnád mégis a sótartót?

Most szokás szerint ezen fog rugózni.

– Akkor holnap sem alszol itt? Tessék, de ne sózd agyon, tudod, hogy nem tesz jót.

Ezt is utálok. Ezt az édes, ám mérgező kedvességet. A tiszafának lehet ilyen a méze. Ki lehetne irtani vele az egész római hadsereget.

– Arra gondoltam, hogy utána jönnék hozzád.

Megtörli a száját papírtörülőkendővel, fogpiszkálót vesz ki. Ilyen műanyagdobozt utoljára úgy húsz éve gyártottak. Gondolom, ezt használta még az anyukája is. Mustrál. Jeleket keres rajtam, bizonyítékokat. Figyeli, hogy elfordítom-e a fejem, s ha igen, merre, mert mondják, aki hazudik, az ösztönösen balra néz el. Állom a tekintetét. Reccsen a fogpiszkáló a fogai között.

– Mindig van valami, ami fontosabb nálam. Pedig vacsorával várnálak. Igaz, nem este kilenckor – teszi hozzá, majd belevágja a törött fogpiszkálót a tányér közepébe.

Nem volt mindig ilyen. Eleinte éppen a figyelmessége, ragaszkodása nyűgözött le, de már nem. És egyre kevésbé. Próbálok kikerülni a tekintetét, a függöny hullámozását figyelem inkább, aztán hirtelen zavarni kezd, hogy a kisasztalon a terítő egyik vége túlzottan lelóg. Odamegyek, megigazítom.

– Ugyanazokat a köröket járjuk. Így nem lehet élni, akármenyire próbállak is szeretni, akkor sem.

Nem, nem próbálom már szeretni, és ezt ő is tudja. Érzi.

– Dönts el, mit akarsz! Ha nincs időd rám, akkor ne tegyünk úgy, mintha minden rendben lenne közöttünk! – villan a szeme.

Félbehagyom a reggelimet, behajigálom a táskámba a holmit, megtöltöm a flakonomat vízzel, begyömöszölöm azt is a táska tetejére, sálat tekerek a nyakamra, veszem a kabátomat, és kiviharzom az ajtón köszönés nélkül.

Fekszem az ágyon, bámulom a kanapé szövetének rácsozatát. Szép szövésű anyag, szeretem ezt a mohazöldet. Sokat üldögéltem rajta kiskoromban, amikor anyámhoz vendégek jöttek, és én is ott lehettem közöttük. Ott volt a helyem. Megesett, hogy el is aludtam rajta, amíg anyámék bridzseztek az ebédlőasztal körül. Emlékszem az elalvás előtti utolsó képekre: a szövés mintáját követtem a szememmel, amíg azok összefolytak előttem.

Nem jó így. Éhes vagyok, kellene enni valamit, de mit. A hűtőben felbontott olajbogyó, sárgás lében lebeg néhány árva szem, egy félig kicsavart szardellapasztás tubus, ásványvíz. Többnapos szeletelt kenyér. Nem csigáz fel egyik sem. Fáj a gyomrom is. Hűvös van. Amikor kislány voltam, szerettem a hűvöset, olyankor jó volt betakarnom még a fületem is, hogy ne halljam, amikor a másik szobában anyámék veszekszenek. A fülemre szorítottam ilyenkor a kispárnát.

Leülök az asztalhoz, megpróbálok cigarettát sodorni, de remeg a kezem, a begyakorlott mozdulatok nem működnek. Póló helyett inget veszek, lemegyek egy pakli cigiért, még nyitva van a bolt, addig is történik valami. A parkban hársfaillatnak kellene lennie, van is, biztos, hogy van, csak nem érzem. Visszamegyek a lépcsőn a lakásba. Régebben legtöbbször kettesével vettem a fokokat, most nem sietek, elidőzőm rajtuk. Szeretem a csempeköveket a lépcsőház falán, az üvegablakokat, a kovácsoltvas korlátot. Itt nőttek fel.

Kimegyek az erkélyre a nappalin keresztül. Lám, megint a korláton ül az a gerle, ideszokott, ennek örülök is, meg nem is. Végigpecsételi a követ, a párkányt. Hát persze, hogy ideszokott,

hiszen itt mindig talál valamit. Minek etetem. Azért, mert szeretem figyelgetni, főleg, ahogy felszáll, áthat a park fölött, és eltűnik a lombok között. De még inkább azért, mert ő mindig visszajön.

Fel kellene hívnom Ákost, két hete ígérettem neki, mint ha olyan marha sok dolgom lenne esténként. Kattog az agyam, ugyanazon jár csak, örül a malom odabent.

Bemegyek, feloldom a telefont, kikeresem a nevet, leheveredem az ágyra, várom, hogy felvegyék.

– Szia, régen beszéltünk, jól vagy? Az jó. Jó neked. Nem, most éppen nem vagyunk együtt. Igen, ugyanazért nem. Nem kap tőlem levegőt, nincs szabad tere, és megfullad. Ezt mondja. Ez hülyeség. Semmiben nem korlátozom. Nem, nem vagyok indulatos, csak nem bírom az igazságtalanságot. De inkább te mesélj.

Rákötöm a telefont a fülhallgatóra, közben visszaülök a monitor elé.

Megnézem a levelezésemet. Csupa érdektelen levél, válaszolni nincs kedvem egyikre sem, visszajelölöm őket olvasatlanra. Csak attól nem jön üzenet, akitől várnék. Levelet kezdek írni neki, aztán piszkozatba mentem. Újabb levél, újabb piszkozat. Mit is írjak? Hogy nem tudok mit kezdeni magammal nélküle?

Biztos most is tekereg, viszi a vére. Vagy dolgozik megint éjszakáig, állandóan csak a munka, mert saját magát akarja megcsinálni, semmi más nem érdekli. Még az evésre is sajnálja az időt, ezért etetem. Ezért csinálom meg helyette mindent. Ahogy mindig is megcsináltam, az első pillanattól kezdve. De olyan szépen tud elfogadni, olyan magától értetődő és természetes módon, ami ezt az egyenlőtlen, végül is torz helyzetet érvényessé teszi.

Soha, senkinek nem én vagyok a legfontosabb. Amióta az eszemet tudom, ez így van. Emlékszem, amikor hiába kértem apámat, hogy maradjon velem, hiába volt mandulagyulladásom – ment a dolgára. Amikor anyámra lett volna szükségem, de nem tudott figyelni rám. Lekötötték a saját bajai.

Anna sem különb. Nem értem, hogy például miért nem együtt megyünk mindenhová. Nem zavarnék, kevergetném a kávémat,

és nézném, ahogy beszélget. Persze, erről szó sem lehet, mert értsem meg, hogy az már úgy nem olyan. Hányszor hallottam ezt.

A polcra vetődik a tekintetem: ottfelejtette a naptárát. Telefonban is vezeti a dolgait, de a kis határidőnapló is zsúfolásig tele bejegyzésekkel. Megjegyzem, hogy melyik polcra vettem le, aztán újra ledőlök a kanapéra. Forgatom az oldalakat, próbálok árulkodó jeleket találni. Nem találok semmit. Persze, miért írna be, amikor tilosban mászkál. Kizárt, hogy az útján csak zöld fények világítanak.

Négy-öt éves lehetek. Ülök a szobámban, de mindent hallok a becsukott ajtón keresztül is. Anyámék megint veszekednek. Megint a nőkn. Apám orvos, gyógyításra szerződött. Biztos keze van, hozzá kerülni kiváltság. Visszaél a helyzetével. Orvoskonferencia helyett, éjszakai ügyelet helyett. Én nem leszek olyan, mint apám.

Anyámmal egy reggel elköltözünk, nem bírja tovább. Apám visz külföldre, hosszúhétvégékre, gondoskodik rólam a maga módján. Lesz hol laknunk, vesz nekünk lakást, a nagyobbik szoba anyámé, a kisebbik az enyém, a kettő között van a nappali, ahol a kanapé is áll.

Magas növésű srác lettem, a szemem pedig ugyanolyan cirmosbarna, mint anyámé. Folyamatos rettegésben élek, pedig csaholnak utánam a lányok még most is, holott lassan negyvenéves leszek. Minden nő belém zúg. Aztán mindegyik otthagy. Miért.

Nem tudtam külön költözni, de ez így kényelmes volt nekem. Mindig volt valami a hűtőben, nem kellett megtanulnom, hogyan működik a mosógép, mert, ha már anyám mosott, az én ingeim is befértek. Aztán, amikor lányok is kezdtek volna feljönni hozzám, mindez kellemetlenné vált. Ugyan a szobám nem volt kicsi, elfért benne két ember, de azért mégis: a közös konyha, hűtő, fürdőszoba nem volt felhőtlen állapot.

Amikor anyám meghalt, átköltöztem a nagyobbik szobába, a gyerekszobámat pedig hálószobának használtam. Nem cseréltem

le a bútorokat, mert szerettem a mohazöld kanapét, a foteleket, amelyekben anyám üldögélt, amikor olvasott. Az olajfestményeket a falon. Jó, nem mindegyik tetszik, ahogy a zöld kanapé sem annyira. Lehet, hogy Annát ez zavarja? Hogy egy halott tárgyai között élek? Egyszer megjegyezte, hogy legalább a függönyt ki-moshatnám időnként, ha már nem veszek másikat. És hogy sosem fogja megtudni, milyen az én ízlésem. Talán nincs is nekem.

Összeköltözésről egyáltalán nem beszéltünk, így maradt az, hogy hetente háromszor-négyszer nálam alszik, a többi napon pedig egyedül bontom fel esténként a bort.

Ha itt van, akkor sincs itt teljesen. Kicsomagolja a laptopját, párnákat tesz a háta mögé, befészkeli magát a mindig vetetlen ágyba, és amíg én kisütöm a flekkent, megkeverem a salátát, csinálgatja a dolgait, intézi a levelezését. Eszünk és szeretkezünk – nagyjából ennyiből áll minden találkozásunk. Nekem nem is kellene ennél több. Inkább többször lenne jó, de azt nem hagyja. Minél közelebb akarom húzni, annál inkább távolodik.

Öklömmel az ajtófélfára vágok. Szinte függök a testétől, a bőre illatától, ez valami kémiai kötés lehet, nem tehetek róla, szerintem még nem kóros, csak szeretem belélegezni őt.

De mindig és állandóan?

Igen. Míg és állandóan. Bármit bármikor felcserélnék ezzel.

Csöngetek a stúdiólakás ajtaján. A kezemben üveg bor, egy kis dobozban szőlő.

– Ki az? Megyek.

– Nem bírtam tovább nélküled.

– Jaj. Hát, gyere be. Nem lenne baj, ha szólnál előtte, ha megbeszelnénk, mikor jönnél, mert máshogy terveztem ezt az estét, pontosabban: már terveztem valahogy.

Nem nézek a szemébe, sőt, kifejezetten csak az ajkát nézem, ahogy formálja a szavakat, ezzel a szájjal szokott megcsókolni, és ezt lényegesen érdekesebbnek találom, mint amit mond.

A lakásban rendetlenség, a sarokban derítövászon, fotósállvány, az íróasztalon két hatalmas lapmonitor, a fal mellett egy-

másnak támasztott, bekeretezett fotók. Most is nyitva a gépe, este háromnegyed hét van, de ez teljesen megszokott nála, elalvásig dolgozik. Nekem kurvamindegy, hogy mit csinál, én a nőt akarom, akit babusgatni lehet, simi-simi, vánkossom a melled, paplanod a karom, most ez miért baj?

Leülök a fal mellett álló fotelba, előveszem a zsebemből a cigit.

– Ne, itt ne, kérlek! Menj ki az erkélyre, ha rá akarsz gyújtani.

Kimegy. Jobb is. Nem tudok figyelni rá, bort sem akarok inni. Bezárom a programot, amellyel dolgozom, aztán újra megnyitom, még van pár perc, amíg elszívja a cigijét, addig folytatnám, amit elkezdtem, de valami feszül már bennem. Mintha nem otthon lennék, mintha valami kényelmetlen, feszes, rossz anyagból készült ruhát kellene hordanom, amikor itt van. Pedig én vagyok itthon, ez az én helyem, dolgozom van, sosem fogom így áttörni az üvegplafont, megrugrani azt, amire képes lehetnék. Szétapróz. Rendre rám nyitja az ajtót, hiába beszéljük meg újra és újra, hogy. Reménytelen.

Bejön, becsukja maga mögött az erkély ajtaját.

– Figyelj csak, Andris, így nem tudok dolgozni – mondom neki, miközben megtörlöm a kezem egy rongyban.

– Csak nézlek, nem is vagyok itt.

– Menj el, kérlek. És ne gyere egyeztetés nélkül, váratlanul. Vidd el a bort is, majd nálad megisszuk.

Leforrázva áll. Biztos haragszik most rám, hiszen csak jót akart. Nézi, ahogy állok az állvány előtt, szerintem legszívesebben azt mondaná, hogy cseszd meg az állványodat, de nem mond semmit.

Aztán felveszi az asztalról a borosüveget, az üveglapos asztal fémszegélyéhez vágja, csak az üveg szilánkos nyaka marad a kezében. Folyik a mélyvörös bor szét a padlón, a szőnyegen, a keze csupa vér.

– Hülye kurva – veti oda nekem, a lecsapott üvegnyakat visszateszi az asztalra, és kimegy a lakásból.

Végignézek az egyterű, tetőtéri lakáson. Fehér falak, világos, borovi fenyőből készült faburkolat, törtfehér redőny az ablakon. Sokat dolgozom azért, hogy a bérleti díjat ki tudjam fizet-

ni. Eszembe jutnak az öreg bútorai. Szeretem a régi bútorokat, tárgyakat, ha egy kiskanalat sem vásárolt magának soha, akkor is. Tulajdonképpen ez is az egyik bajom vele. Hogy a múltján élösködik. Azon, amit mások összegyűjtöttek életük során. Mi ő mindabból, amit nála látok? A pakli cigarettája talán, meg a mindig tele hamutál. Azt sem tudom, miből él meg, hiszen látszólag mindig ráér. Egyszer valamit mesélt arról, hogy miért nem dolgozik éppen, de nem jegyeztem meg. A miért nincs, a miért nem lehet, nem érdekel. Nekem vannak céljaim, terveim, szabadságra van szükségem. Szabad repülésre. Lehetne az odúm, lehetne fa, mégpedig lombos fa, ahová újra és újra visszatérhetek, de nem az, hanem csak egy ragacsos légyapír.

– Ez a nő olyan, mint a hínár – mondom Ákosnak, amikor felhívom őt. Az egyik kezemben még mindig a papírzsebkendőt szorongatom, amellyel a vérzést elállítottam. – Beletekeredsz, és véged van.

– Aha. Hát húzz el onnan. Ne várd meg, míg ki is rúg.

– Már megtörtént.

– Na látod. Mi a fenének gabalyodsz bele mindig ennyire. Hagyd élni őket.

– Te most kinek a pártján állsz?

– Csak látom, hogy ez sorozatban megismétlődik veled.

– Persze, mert egy marha vagyok.

– Nem marha, csak kapcsolatfüggő. Amióta anyád meghalt, nem csinálsz semmit, csak lógsz a nőkn. Hülyeségeken kattogsz ahelyett, hogy te is élnél mellettük. De nem, te csak egyre szorosabbra húzod a köteleidet, amíg fulladni nem kezdenek.

Nézek csak magam elé. Lehet, igaza van. És nemcsak őket fojtom meg, hanem magamat is közben. Kiszellőztetek, áll a füst a szobában. Tényleg a pakli cigimmal vagyok egyenlő. Felélem az örökségemet, pedig megfogadtam, hogy vigyázok rá. Itt nőttem fel. Vagy inkább: itt nem nőttem fel. Vissza kellene mennem dolgozni, és legalább ki kellene festetnem ezt a lakást. A keserves

mindenit! Én csak azt tudtam, hogy hogyan nem akarok élni, de fogalmam sincs, hogyan kell jól. Gatyába kell ráznom magam, amíg nem késő. Mielőtt beledöglöm. Ettől még a zöld kanapé maradhat, ne izgulj, Mama, azt nem fogom kidobni. Meg a képek is.

Mintha lélegezne mégis

- Ne ordíts velem!
- Nem ordítok, de ne kezd már megint! Ne gyötörj! Miért nem tudunk mi kedvesek lenni egymáshoz, miért van benned ez az óriási harag, gyűlölet felém?
- Mert már nem szeretsz.
- Hülye vagy. Ha nem szeretnélek, nem lennék most itt veled. És nem hívnálak magammal.
- A locsma életed a hülye, válogasd meg a szavaidat!
- Nem válogatom meg. Majd, ha felnőtt ember módjára viselkedsz, akkor lehetnek elvárásaid.
- Elvárásai egy gyereknek is lehetnek, csak úgy mondom. Ne te oktass ki engem!
- Most akkor jössz, vagy nem jössz?
- Minek menjek? Hogy azt nézzem, ahogy a többi nő körül sündörögsz?
- Az isten szerelmére, miért sündörgés az, ha beszélgetek?
- Az nem beszélgetés, hanem fontoskodás. Ezért nincs időd és figyelmed rám, mert azoknak hízelegsz, hogy népszerű légy.
- Fegyelmezd magad, ne beszélj így velem!
- Miért, talán nem hízelegsz? Akkor pedálozol. Betekered magad sorsokba, hogy mindenkinek te lehess a legfőbb bizalmasa. Úgy tartod a fejedben az életüket, mint a könyvtáros a könyveit. Közöttünk meg már csak a mizu-mizu van. Semmi zu nincs, utállak.

– Tudom. Majd holnapra elfelejtetd. Jön a szokásos kis amnéziád.

– Ebben bízol, ugye?

– Nekem is szükségem van emberi szavakra. Amúgy nincs mit a szememre vetned, te meg mindenféle pasasokkal lófrálsz.

– Zavar, ha barátaim vannak?

– Az zavar, hogy én nem ismerem őket. És az is zavar, hogy azt érzem, nem vagyok kihívás már neked. Hogy olyan természetes, hogy vagyok, mint a mackód a polcodon. Csak hát egy mackónak is vannak vágyai, akarata. Amikor meg otthon vagy, elnyel a laptopod, észre sem veszel. Mondd, hogyan vársz időt és figyelmet így tőlem? Én legalább hívlak, hogy gyere te is. Rólad ez nem mondható el. Most is itt az alkalom: ahelyett, hogy veszekednénk, tarts velem. De dönts el, hogy jössz, vagy nem jössz, mert mindjárt ideér a kocsí. Most miért fordítasz hátat?

Ott álltak a körúton, a megbeszélt helyen, miközben emberek jöttek-mentek, egy néni locsolgatta a virágait az első emeleti ablakban, mások a teraszokon mélangé-t ittak, meg limonádét.

Néhány pillanat múlva csakugyan megállt egy autó mellettük.

– Hát, te tudod. De könyörögni nem fogok – mondta a férfi, kinyitotta az első ajtót, beszállt, majd magára csukta. A nő hirtelen nem is tudta, hogy mit tegyen, azt gondolta, a férfi neki nyitja ki majd először a hátsó ajtót, de nem így történt, hanem beült előre, mekkora tapló, ő meg ott álldogált a járdán, egyik lábáról a másikra.

Ha nem, hát nem!, mondta a nő, aki a kormány mögött ült, és beletaposott a gázba.

Nem hagyja magát. Ne hagyják itt! Fog egy taxit, utánuk megy az étterembe, abból nem eszik az a szemét, hogy itthagya őt. Fénebe ezzel a csúcsforgalommal is, ráadásul minden piros lámpát bekapnak. Végre megérkezik.

Kártyával fizetne, de miért nem előre szólt, így a taxis.

Miért kellett volna előre szólnom, minden taxiban működőképes terminálnak kell lennie.

Ne vacakoljon már annyit, nincs készpénz nála, és siet.

Végre elfogadja a kártyáját a szerkezet, vizslát, mondja, de a pokolba kívánja a taxist a csigalassú termináljával együtt.

Nyitja az ajtót, belép a helyre, három összetolt asztalnál társaság, a végén ül a férfi, mögötte egy nyitott ajtó, az ajtó mellett, a falon kicsi tábla jelzi, hogy ott lehet lemenni a mosdókhoz. Ez is jó helyre ült. Mellette nevetgélő emberek, nők is vannak közöttük, naná. És jól érzi magát. Nélküle is. Féktelen harag önti el, abban a haragban benne van az összes sérelme, az is, amiről tehet, és az is, amiről nem.

Odafut a férfihöz, elmész te a francba, gondolja, majd meglöki, az valahogy hátraborul a székkal, pedig csak megtaszította a mellkasán, hát mekkora erő lehetett abban a mozdulatban... Olyan hirtelen történik minden, hogy nem is tudja követni a dolgokat, csak azt látja, hogy a férfi keresztülbukik a nyitott ajtón, majd gurul le a lépcsőn, hallja a nyekkenéseket. Istenem, hogy tud ilyen ügyetlenül esni valaki, kapaszkodjon már meg valaminben, ennyi lépcsőt nem lehet túlélni.

A férfi egyik lépcsőfokról a másikra esik, a zuhanás megállíthatatlan, mint valami gumiból öntött, tömör bábu, vagy inkább mint a még meg nem merevedett, de már élettelen test zuhan tovább fokról fokra, összezúzva belső szerveket, arcot, kezét, lábfejet. Ennyi sérülést nem lehet túlélni.

Ordítva rohan utána, fut le a lépcsőkön, az alsó szint kövezett talaján fekvő férfihöz.

Az nem mozdul.

– Ennyik voltunk... – néz maga elé üres tekintettel a nő, nem akarta ezt, jaj, hát nem így akarta... Nincs több lap, nincs több esély. Nincs több egymás gyilkolászása, nincs több sanyargatás, karikás szemű éjszakák. Nincs semmi. Semmi nincs.

Kabátjából előhúzza a telefonját, de nem emlékszik a mentők számára. Találomra beüt valamit, nem veszi fel senki, tovább próbálkozik egyéb háromjegyű számok kombinációjával, semmi remény, tényleg itt fog meghalni a másik, pedig még talán van benne valamennyi élet, mintha lélegezne mégis, talán meg lehetne menteni.

Üvöltve ül fel az ágyban, a férfi is felébred.
– Mi történt, mi van?
– Semmi, semmi, csak a szokásos rémálom.
– Nyugodj meg, nincsen semmi baj, itt vagyok.
– De magamtól is meg tudsz védeni?
– Hát, az nehezebb – bólint a férfi a hajnali félhomályban, és magához húzza a nő pillekönnyű testét. – El akarod mesélni, hogy mit álmodtál?
– Nem, azt hiszem, jobb, ha nem mesélem el.
– Akkor sejtem, mivel kapcsolatos. Tényleg jobb, ha nem gondolsz rá újra. Ne rettegj folyton, már nincs miért. Látod, még mindig itt vagyunk.

Tollruhádból kibontalak

A hosszú asztalnál terítettek, a kertben, az öreg diófa alatt. Eperfa és cseresznyefa is volt az udvarban, hátul szőlő, elől virágoskert. Ferkóval sokszor felmásztunk a cseresznyefára, ott bújtunk el, játszottunk, kémkedtük. Jó cseresznyét termett. Az eperfa sötét húsú gyümölcsét is szívesen fosztogattuk, tömtük magunkba, az sem zavart, hogy lila lett tőle az ajkam, a nyelvem.

Ferkó kevésszavú gyerek volt, de gyorsan futott. Lehet, hogy egy kicsit szerelmes voltam Ferkóba, a nyurga lábaiba, ahogy szaladt előttem kispadrágban, trikóban, mert mindig futva mentünk mindenhova, és mindig ő győzött. Látom magam előtt napszítta, szőkés haját, hunyorgó, bogárbarna szemét, hallom sükebóka nevetését. Nehezen tudta szavakkal kifejezni magát, de éreztem a zavarán, hogy én is nagyon tetszem neki. Egyik kilencéves a másíknak.

Június vége volt, térdig a rekkenő nyárban jártunk. Ha már leutaztunk, több napot is Ferkóéknál töltöttünk. Nehezen szoktam

meg a váltást, a vaskos dunyhát, ami valósággal összenyomott, a reggeli viszonylagos hidegeket. Reggel ott mindig fáztam, nyáron is. De harmadik napra már felhőnek éreztem a dunyhát, megszoktam, ahogy a sercegő zsír illatát is, amelyben a reggelihez süttették a hosszúnyelű vasserpenyőben a rántottát.

Más rendje volt az életüknek, máshogy viszonyultak az időhöz és a távolsághoz is. A kis bolt itt van közel, fél óra gyalog, de a strand sincs messze, óra alatt odaérünk, ha kilépünk. Strand alatt azt a helyet értették, ahol fürödni lehetett a halastóban. És fürödni mindenhol lehet, ahol nem tilos. Leginkább gyerekek jártak oda, hárman-négyen összeverődve. Jó világ lehetett ott ilyenkor, sajnáltam, hogy nekünk nincs ilyen csapatunk, csak Ferkó van és én.

Ferkó afféle mindenese volt otthon nyaranként: állatokat etetett, őt küldték a kisboltba, ha kellett valami, bár, amit lehetett, megtermeltek. Kikunyeráltam, hogy hadd menjek vele ilyenkor, bár Mamáék jobb szerettek nem elveszíteni a szemük elől, de azért végül is megengedték, nem lesz semmi bajom, ne féltsenek már annyira.

Csapott minket a nap, amíg a kisboltba értünk. Ott szegényes választék és egy unatkozó néni fogadott, aki kedves sem volt velünk. Hazafelé mondtam Ferkónak, hogy ne siessünk annyira, hanem álljunk meg, és adjon puszt a cicimre. Mind a kettőre. Sokat. Fel is húztam a blúzomat, ő pedig végigpuszizta a lapos kis mellkasomat, még a hasamra is adott, és nevetett közben. Én is nevettem, mert csiklandós volt. Amikor megkérdeztem tőle, hogy mit érzett, azt mondta, hogy azért a futás jobb. Szerintem meg nem.

Amikor hazaértünk, Ferkó megmutatta nekem a galambokat, mert János bácsi galambokat is tartott, galambházban. Délelőttönként kirepültek a templomtorony köré, ott köröztek a világoskék égbolton, fehér evezőtollaik megcsillantak a napsütésben – aztán vissza a helyükre.

János bácsinak és Margit néninek nem lehetett saját gyerekük. Ferkót magukhoz vették, hogy azért mégis legyen. Biztosan szerették, de nem dédelgették különösebben, és külön kapott enni egy kisasztalnál, az volt az ő helye. Megkérdeztem Margit nénit, hogy

én is a kisasztalhoz ülhetek-e, hogy ne legyen egyedül, de Margit néni azt mondta, hogy jó így, ahogy van, ezen ne változtassunk.

A galambokat nagyon szerettem nézegetni, az egyik különösen tetszett nekem. Tejeskávé színű madár volt, hófehér evezőtollakkal. Buruknak neveztem el. Üveggyöngyszeme beszélt hozzám, és én értettem, amit mond. Biztos voltam abban, hogy elvarázsolták, hogy tollruhája alatt tündérlány lakik, de egyszer letelik az átok, és akkor visszaváltozhat majd. Más volt a faroktolla is, mint a többieké, ezből megismertem volna őt. Buruknak volt párja is, egy szép, húsos hímgalamb, aki nyakát felfújva, faroktollait széttárva, bűgva udvarolt neki, időnként még a csőrüket is összeérintették, mintha csókolóznának. Ferkónak mondtam, hogy nekünk is kellenie ilyen csinálni, amikor legközelebb boltba megyünk.

Amikor Mamáékkal leutaztunk néhány napra János bácsiékhoz, az mindig ünnep volt, megadták a módját. A hosszú asztal, az illő terítés. Kancsóban állt a bor, elővették a legszebb poharakat, tányérokat. Vasárnap volt aznap, az utolsó napunk. Délelőtt Ferkóval a mezőn játszottunk, elég volt ebédre hazaérnünk, persze nem utolsó percben, legyen időnk megmosakodni. És ne egyik tele magunkat cseresznyével, hogy jusson hely az ebédnek is.

Margit néni az asztal közepére tette egy nagy tálban a gőzölgő levest. Akkor még nem szerettem a húslevest, gondoltam, majd a süteményekből, a kóttésből, túrós bélesből lakom jól inkább, amúgy is tele volt még a hasam cseresznyével, éhes sem voltam igazából.

Margit néni János bácsinak szedett először. Ez a rend, ha vendég van, akkor is. Megmerte az öblös kanalat a levesben, hogy kerüljön bele zöldség is, hús is, két merőkanállal is szedett neki. Az aranyló lében egy apró madárhát púposodott ki a répák közül. Milyen kicsi... Nem ilyen szokott lenni. A csirke ennél nagyobb. De akkor mi lehet ez?

Beleesett két galamb a kútba, mondta Margit néni, mintha csak azt mondta volna, hogy kinyílt az ablak alatt a dália. Megdermedt bennem a világ, rosszat sejtettem. Futottam a galambházhoz, nem érdekelt már sem a kóttés, sem a lepény, hiába

kiabáltak utánam, hogy üljek vissza a helyemre, csak Burukot akartam látni, hogy megvan, hogy ugye nem ő volt az egyik, aki beleesett.

Nem láttam őt, sem a párját. Alig vártam, hogy véget érjen az ebéd: megkértem Mamát, hogy hadd menjünk el Ferkóval a templomhoz, hátha ott köröznak a galambjaink.

Ne menj, kicsim, nem érdemes, mondta Mama, de azért elengedett.

Hiábavaló volt az út, hát visszaballagtunk. Még Ferkó sem szaladt előre, ahogy szokott, hanem csak jött mellettem csendesen. Most mégis más volt az ő csendje.

Buruk nem tudta kívárni, míg letelik az átok. Tollruháját lefosztották róla, de alatta nem tündérlány lakott. Bár szerintem nagyon szeretett galambként élni, körözni a templomtorony felett, és egészen biztos, hogy ilyen szép evezőtolla senkinek nem lesz többé.

Valamit akartam tenni még, valami jelentőset, nagyot. Mert így nem múlhat minden el.

Menjünk az eperfához!, szóltam Ferkónak.

Bólintott. Szedtem egy marokkal a gyümölcsből, a kezébe tettem, és azt kértem tőle, hogy nyomja szét a szemeket, és kenje a nyakamra a levét. Megértette a dolgát. Lassan, óvatosan kente szét a sötét levet a fehér nyakamon. A ruhámra is csorgott belőle bőven.

Te vagy most Buruk, ugye?, kérdezte.

Nem, én csak vele vagyok most, mondtam, becsuktam a szemem, és a tiszta, kék ég felé fordítottam az arcomat. Azt kívántam, hogy Buruk odafönt vissza tudjon majd változni, és találja meg egyszer újra a párját.

Aztán Margit néni szétkergetett minket, hogy mit művelünk, ki hallott már ilyet, az életben nem jön ki a ruhából a pecsét, menjünk be megmosakodni, s fejezzük be ezt azonnal.

Azóta sem tudom, hogy valóban kútba estek-e azok a galambok, bár nem hinném. Szerintem csak nekünk, gyerekeknek akarták valahogy elfogadhatóvá tenni azt, amit nehezen tudtam

felfogni. Hogy az élet éppen a halálig tart, és hogy nem minden mese ér szépen véget.

Akkor jártunk utoljára ott. Nem tudom pontosan, hogy miért így alakult, de valahogy Mamáéknak sem volt kedvük többé meglátogatni őket. A sükebóka Ferkót sajnáltam csak, hogy többé őt sem láthatom, és ő sem engem.

Amikor galambokat etetek, Burukot is látom bennük. Látom a gyerekkoromat, látom magam kislányként, aki értette még a madarak nyelvét, tudott olvasni a szemükből. Legalábbis egy galambéból biztosan.

Varga Melinda

Erdők, fészkek, tengerek

*Fészkeket rakunk,
összehordjuk a száraz ágakat,
fenyők mohás kéregnyomát,
fénylő üveggolyókat,
patakok csobogását,
nyarak emlékét, barna tollruhát.
Lábunk alatt sárgásbarna az avar,
halott leveleket kavar fel a szél,
várjuk, hogy ránk nyisson
az orgonacsipkés május.
Susogó lombok, ölelő füzek,
gyantaszagú fenyves alatt
hajnal teríti szét vörös paplanját,
erdő könnyei rügyekké válnak,
Perszephoné virágaival álmodik,
rétnek képzeleli magát,
ma sok piros mákszírmot
terít szét a szél.
A szerelmet úgy őrizzük,
mint száradó ruha
a kötél nyomát,
fészkeinkbe színes kavicsokat hordunk,
zöld tavak laknak szemeink mögött,
cipelem csőrömben a messzeséged,
a kavicsokra ráírom,
hányféleképpen tudlak szeretni,
átrepülöm a zöld tavat is érted,
kettészelem az idő levegőegét.
Madár vagyok,
védj meg a magasság mámorától,
tollruhámat ne égesse meg Nap,*

*ha túl közel repülnék hozzá,
Hélioszt szólítsd, Artemiszt hívd!
Az estéink fényét gyűjts kosaradba,
a szerelem gyümölcse mindentudó.*

A vers Mirtse Zsuzsa költeményei, novellái és meséi hatására született, az álló betűs sorok a szerzőtől idézetek.

Kovács Újszászy Péter

Levélszőnyeg egy emberélet talaján

„Alapvetően magunknak írunk, azt hiszem. Legalábbis én a saját kérdéseimre keresek választ, akkor is, ha verset írok, akkor is, ha mesét” – nyilatkozza Mirtse Zsuzsa 2015-ös, a CsigaHáz művészeti folyóiratnak adott interjújában. Időnként el kell fogadnunk a közhelyeket. Önmagunkon át vezet út sok minden felé, és van, hogy a világot is önmagunkon keresztül szemléljük. Babits Mihályt parafrázálva saját versünk hősei mi magunk vagyunk. Nem kimondottan szépirodalmi alkotásokat értek a vers alatt. Vers a hétköznapiak láncolata is. Ahhoz, hogy megélhessük ezeket a napokat, és másokat érthessünk, másokhoz alkalmazkodni tudjunk, magunkat kell megismernünk, hiszen a világ olyanná formálódik, amilyennek látjuk. Mirtse Zsuzsa *Bölcsőmben magam ringatom* című kötetét olvasva elsőként a fenti gondolatok jutottak eszembe, valamint egyetlen, rövid, mély hangrendű kulcsszó: vadon. Említett interjújában a művész maga is rávilágít arra, tudatosan keresi a kapcsolatot a természettel. A természetben barangolva sokszor figyelmen kívül hagyjuk a talpunk alatt föl-fölszisszenő avar. Pedig úgy érzem, az avarban elpihenő levelek sokfélesége behatóbb vizsgálatra érdemes. Mintázatuk, erezetük, színük legalább olyan sokféle, mint a bensőnkben lakozó világok. A *Bölcsőmben magam ringatom* egy ilyen sokszínű univerzum láttelepe, levélszőnyeg egy emberélet talaján.

A szerző rövidprózáit három ciklusra tagolja kötetében: *Percenként kilencven villanás*, *Az áradattal érkező*, *Máshogy üzen*. Az első

ciklus rövidprózái egy sötétkamrába kalauzolnak el. A lencsetag nélküli kamera pedig ezúttal a lélek világának vizuális leképezése. A *Másodfokú viharjelzés* című írásban a régműltből fennmaradt tárgyak és egy kis fadoboz kerülnek a kamera fókuszába: „*A kis fadoboz, amely nagyanyám után maradt, zsúfolásig tömve előttem való életek emlékeivel.*” A rokonságot emléktárgyakba préseli az író, a vér szerinti együvé tartozás a tárgyakkal egyenrangú emlékké válik. A vér vonalában kialakuló távolság mértéktartó ornamentikával ölt testet Mirtse Zsuzsa prózájában. A paradoxon elgondolkodtató, valóságos: „*a vér homályos vonalán hozzám is tartoznak.*” A vér homályos vonala a hétköznapiakban is összeköt, a narrátor azonban az eltávozottakra vonatkoztatja ezt a képet, és a fotókon megörökített ősök szemszögéből látja és láttatja a helyszíneket, tereket: „*helyszínekről, amelyeket az ő szemükkel látok most. Család fülfedtet verandán, ebéd után, pókhasú nagynénik, nyaralások, kirándulás, jaj, de vicces ruhában.*” A fényképekbe olvasztott hangulat fokozódik a műben. Az énelbeszélő egyre lelkesebben vizsgálja az emlékeket, egyszer csak önmagát is felfedezve egy képen: „*nézd csak, az egyik képen még milyen kicsi vagyok!*” A narrátor élvezzi a fotográfiák kínálta csodákat, ami azonban erősebben foglalkoztatja, nem a képi anyagok közül kerül ki, kíváncsiságának epicentruma egy levél, amely emberi tulajdonságokkal felruházva igényli a narrátor figyelmét: „*A levelek között van egy, amelyik utánam nyúl, nem hagy nyugodni.*” Elsőre azt gondolnánk, hogy az alkotás elbeszélője azonnal nekiugrik a levélnek, és bösz olvasásba kezd. Ez nincs így. Az elmélkedő-szemlélődő képes várni. Úgy érzi, ezt a levelet olyan helyen kell olvasnia, ahol jól érzi magát, ahol teljes a nyugalom. Az izgalomról a mondat elején tudatosan elhelyezett ige tanúskodik. Bár a felvillanyozottság mértéke nagy, a mondat eleji szóban ugyanaz a finomság húzódik meg, amely behálózza Mirtse Zsuzsa 2021-ben kiadott teljes prózakötetét: „*Gyűrögetem a kezemben, magammal akarom vinni a partra, ott akarom olvasni, ahol jó nekem.*” A *szösszenet* címe szó szerinti jelentését a cselekmény közepe táján éri el. A narrátort családja óva inti a vihar előtti Balatontól: „*Ne menj le a tóra ilyenkor, mondják, de nem tud-*

*nak visszatartani.” Az író fantáziavilágában azonban a vihar nem pusztító. Egy titokzatos levél olvasásának szelíd prelúdiuma. Véleményem szerint e könyv maga az ambivalencia. Az avar csendjébe összpontosuló vadon, a levelekben rejlő szelidség. A falevelek a talajon érintkeznek egymással. Ez az érintkezés a *Másodfokú vihar* jelzésben élők és eltávozottak között valósul meg. Szinte érezni a levegő illatát a nyár végi fülledtségben: „Bámulom a túlpartot, a függőleges osztásokat az Apátság alatt, béke az érkezőknek, áldás a távozóknak, vénasszonyok nyara.” A narrátor nyugodt magatartást tanúsít. Hajszálpontos és leheletfinom ellentét húzódik meg a készülő vihar és az énelbeszélőben meghúzódó világok között: „A viharjelzés másodfokú, percenként kilencven villanás, erős a szél, de nem zavar, fürödni úgyszincs kedvem, csak kuporgok, kezemben a levéllel. [...] Szeretem a vihar előtti eget. A fények már nem bántóan élesek, jó itt, és erre akarok figyelni, megjegyezni ezeket a pillanatokot, eltenni a szűkösebb időkre.” A szösszenetben az író nem tárja föl, mit mond a levél. A tartalom már egy következő történetben bontakozik ki. Az *időfa ágbogai* közös nevezőre hozzák a betűket a kimerevített pillanatokkal; a Balaton partján olvasott levélben pedig egy távoli ős, Haáry Julianna szólal meg: „Én, Haáry Julianna csak egy megsárgult kép vagyok már az idő falán, vagy a fiókban, véremből származottjaim emlékében; lakhelyem Komárom vármegyében volt, a Haáryak rég lepusztult kúriájában. Azóta, ahogy testem is, a házam is az anyafölddé lett. Már csak emlék vagyok, de emlékként itt nézek rád a faladról. [...] Amikor majd egyszer a fiókdoból, irataid alól előhúzod soraimat, tudd: neked írok. Neked írtam.” A visszatérő szellem és az élő-változó fénykép motívuma nem újkeletű. Haáry Julianna mikro-jellemrajzával Mirtse Zsuzsa azt az irodalmi hagyományt folytatja, amelyet Oscar Wilde, Edgar Allan Poe vagy Mircea Eliade prózájából ismerünk. A narrátor nem fél Haárytól, az évek során bátran és beható figyelemmel vizsgálta az asszonyi portrét. Egyetlen dolog miatt okolja az illetőt, hogy mindig mindent hozzá viszonyít: „Bölcsöm körül nem jótiündérek ólálkodtak, hanem ő. Miatta nem kívánhattam rendes életet magamnak, mert a rendes életnek magasan záródik a nyaka,*

az én életem pedig nem záródott sehol.” Hogy versünk hősei mi magunk vagyunk, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy mások hatását önmagunkban érezzük még akkor is, ha az illetővel nem volt alkalmunk személyesen találkozni. Az *időfa ágbogainak* narrátora hadakozik a fotóról letekintő őssel. Úgy érzi, Haáry Julkának nincs joga egy másik, ma élő egyén életét befolyásolni: *„Nincs egymással elszámolnivalónk, nincs közöd hozzám! – kiabáltam a konok öregasszonynak a falon, de feloldást a tekintete nem adott.”* A menekülésnek igen elemi módja testesül meg az elbeszélőben, amely szülei értelmezésében lázadás: *„Én levettem a képét, apám visszarakta. Ott a helye.”*

A kötettel azonos címet viselő szösszenetfüzér öt írást foglal magába. A narrátor itt is egyes szám első személyben mesél a történetekről, ahogy teszi ezt a kötet egészén át. Mellette központi figura a dédnagymama, aki az elbeszélőnek a *„bőség kosarát kínálta”*. E titokzatos asszony az 1910-es évek második felében élt, amikor a spanyolnátha szedte áldozatait. A *Fekete váza* erről szól. A címként szolgáló metafora különlegessége és megformáltsága lenyűgöző. A XX. századi világjárványt az író egy fekete vázával azonosítja, a leszakított virágszálak pedig a spanyolnátha áldozatait: *„Odakint tombolt a spanyolnátha, láthatatlan kéz válogatta csokorba áldozatait egy óriási, fekete vázába.”* A második írás, *Ajándék a hegynek* egy elveszett fénykép és egy házasság története. Az elbeszélőt nosztalgikus hangulat járja át, a fénykép hiányzik neki: *„Jó ideje már csak magamban nézegetem azt a képet. Már nem tudom a térdemre fektetni, forgatni az ujjaim között. Nem hibáztatom magam, hogy elveszett, nem tudtam vigyázni rá, de sajnálom, hogy az emlékezetem maradt az egyetlen hiteles forrás, amikor szeretném felidézni újra és újra.”* A dédnagymama képe nem emlékeztet Haáry Julianna szigorára. Az asszony finom vonásai az anyaszerepben kerülnek előtérbe: *„A szép nőknek még a korai halált is megbocsátják, gondoltam sokszor, amikor a képen ülő fiatal nőre néztem. Most is őt látom magam előtt. Gesztenyeszín haját a kor szokása szerint ő is kontyba tűzve viselte, kezében karonülő baba, a nagyanyám.”* A hegyet, ahogy korábban a fekete

vázát is, metaforikus értelemben használja az író. A dédapa tekintete áll szoros összefüggésben a jéghegyek csúcsán uralkodó hideggel: „*Mellette szálegyenes férfi, dédapám. Jóval idősebb, jóval hidegebb és magasabb nála. A férfi szeme talán jégszürke lehetett, ezt sosem kérdeztem meg nagyanyámtól, de az biztos, hogy abban a színben volt valami, ami a havas hegycsúcsokra emlékeztetett.*” A cím akkor nyer értelmet, amikor fény derül az asszony szándékára: „*Gyereket akart szülni neki, ajándékot a hegynek, amennyit csak lehet, felnevelni a kicsinyeket, rendes életet élni akkor is, ha otthon haragudtak rá.*” Az énelbeszlő tudatában van annak, hogy dédanyja üzen neki. Haáry Juliannával ellentétben nem veszekszik vele, hanem elfogadja az együvé tartozást, a nem evilági kapcsolatot: „*Sokszor álmodom is vele, a dédanyámmal, aki fiatal nő maradt a fejében örökre. [...] Nem beszélhet hozzám, mégis megnyilvánul, jelen van, csak máshogy.*”

A kötet második nagy ciklusa, az *Áradattal érkező* új fajta leveleket csempész a szemlélődés avarába. A régi fényképek eltűnnek, a korábbi századok emlékei mintha egyik pillanatról a másikra köddé váltak volna. Az énelbeszlővel együtt a jelenkorban találjuk magunkat. Kortárs síkon szembesülünk a szerelmi válsággal, párkapcsolati problémákkal, és találunk önmagunkra Mirtse Zsuzsa soraiban. A *Ködlovag a kávéházban* a ciklus kiemelkedő darabjának tartom, mert nemcsak az álmodó szerelmest mutatja be, hanem a sikertelen randevúkkal járó kellemetlenségeket is pellengérre helyezi. A cím magasztossága és az alkotásban megnyilvánuló tragikum közötti ellentét kiegyensúlyozott, nem zavarja meg az olvasót. Elmerülve a narrátor vallomásában érezni lehet a rosszul sikerült randevúk súlyát: „*Ül a kávéházban, untat.*” Már az első mondatból visszaköszön, hogy az illető, akit találkára hívtak, nem érzi magát közel ahhoz a személyhez, aki a találkához ragaszkodott. Erre utal az egyes szám második személyű megszólalás. Nem együtt ülnek a kávéházban. Csak az a bizonyos valaki tartózkodik ott, látszólag rabolva a megszólaló életidejét: „*Én is ugyanabban a kávéházban ülök, ugyanannál az asztalnál, veszemre. Elfogadtam a meghívást – megbántam, de most már*

késő. *Egyem meg, amit főztem!*” A „lovag” jellemrajzából érezhető a kávéházban elnehezedő levegő, a nyomasztó atmoszféra: *„Köpcös ember, mindenkinek a barátja. Legalábbis szereti ezzel áltatni magát. Különlegesnek akar tűnni [...] Órákig tárgyal a pincérrel, aztán megrendeli a ház borát, enne is, de elrontja a rendelést [...] Pörkölttel és nővel egyszerre találkozni szigorúan tilos.*” Kezdetben azt hihetnénk, a meghívott számára nincs kiút ebből a helyzetből, a leleményes hölgy azonban rátalál a kávéházban eltöltött idő értelmére. Nem véletlen tehát, hogy hangsúlyoztam: a pörkölt fogyasztójával egy asztalnál eltöltött órák csak látszólag feleslegesek. A szomszéd asztalnál egy titkosztos lovag foglal helyet. Az elbeszélő elragadtatással figyeli az ismeretlent: *„Miközben itt eszik (de hogyan!) a szomszéd asztalnál ülő férfit figyelem. Fekete garbó, kockás öltöny, mi is lehetne más, finom szövésű, visszafogott, ahogy ő is [...] Jó évjárat, éppen jó még. Barázdált arc [...] Ölében újság. [...] Persze éppen az, amit olvasni illik, amit olvasnia kell. Véletlenül sem téved. [...] Vonzó világ.”* Az alkotás mindennemű értékét akkor vesztené el, ha az álmodozó, valamint a szomszédos asztalnál ülő férfi egymásra találnának. Mirtse Zsuzsa azonban nem menti fel hősét. A nő mindvégig a pörköltfaló társaságában marad, egy szót sem váltva a rejtélyes ködlovaggal. A zárlat betetőzi a teljes mű rapszodikusságát. A férfi, miközben olcsó bókokat osztogat, pörkölttel kínálja meghívottját: *„Csillog a szeme. Káprázatos szempár, a mindenit! Száz százalékos nő [...] Ez igen! Bár ilyenek lennének mind! Biztos nem kér pörköltöt?”*

A *Bölcsőmben magam ringatom* című kötetet lapozgatva teljesebb értelmet nyer Mirtse Zsuzsa 2015-ös interjújában megfogalmazott állásfoglalása. Csakugyan magunknak írunk; belső erdők talajának levélszőnyegét vizsgálva, személyes vadonunkban, de édesebb az önmagunknak való írás, ha az énünknek faragott bölcsőben más is ringhat.

A valóságot a kezem melege formázza

Varga Melinda beszélgetése
Mirtse Zsuzsával

– „Szeretek babrálni a világgal. Kislánykoromban aranyásó akartam lenni, kincskereső. Szerettem volna egy üvegcipellőt” – rákerestem a beszélgetésünk előkészítésekor a honlapodra, ahol ez fogadott. Felnőtt fejjel szemlélvén a világot, hogyan látod, sikerült-e ezt megvalósítani? Ha az író, a költő aranyásónak, kincskeresőnek tekintjük, az vagy-e, aminek álmodtad magad kislánykorodban?

– Bár volt időszakom, amikor faltam az aranylázal kapcsolatos könyveket, nyilván mégsem a Klondike folyó mentén szerettem volna szerencsevadászként élni: az aranyásás, a kincskeresés a saját közegemben, és szimbolikusan érdekelt. Van bennem kalandorvér és merészség, ezek hol hátráltatnak, hol segítenek, haszonvágy helyett viszont inkább hasznos szeretnék lenni. Bár megvan bennem a hajlam sajnos a kicsapongásra is.

Elhalványult már bennem az, hogy kislányként kivé szerettem volna válni, hiszen azzal kell kezdenem valamit, aki most vagyok. Szeretek Mirtse Zsuzsa lenni. Hozzám tartoznak a töréseim, horpadásaim, rémálmaim és gyarlóságaim is. Eszem ágában sincs máshol keresni az aranyat, a kincseket, jó nekem ez a föld. Mindig az foglalkoztat, amit éppen csinálhatok, és a lehetőségeim legszélkéig szeretek elmenni.

A felnőtté válás nem varázsütésre következik be (mondjuk egy halványkék kedd délután, úgy három és négy óra között), hanem sok-sok sehová nem vezető zsákutca után lehet (és kellene is) valahogy elérkezni oda. S bár egész addigi életemben erre készültem, mégis úgy éreztem magam, mint akit bedobtak a mélyvízbe anélkül, hogy megtanult volna rendesen úszni. Hogy most hirtelen mindent jól kellene csinálnom, felelősséggel, jó királynő módjára, miközben azt sem tudom, mi mindennem van. Foglalam sincs például a birodalmam határaitól. A javaimról. Elhatároztam, hogy listát készítek, lesz térképem, leltárom, hiszen csak akkor lehetek jó uralkodó, ha pontosan tudom, ismerem a birodalmamat. Akkor jöttem arra rá, hogy elég hiányosan ismerem. Lehet, hogy ennek a leltárnak a darabjai az írásaim.

– *Apropó, álmok. Meghatároznak? Írsz álomból prózát és verset? Van egy Álomidő című versed, amelyet nagyon szeretek, és a meséidben is vissza-visszatér az álom, a prózáidban gyakran van éjszaka, fontos pólus a hold, holdtölte.*

– Van dolgom az álmaimmal. Foglalkoztat, hogy ki lehetek ott, miért éppen azokat a képeket, történeteket kapom. Szeretnék a közelükbe férkőzni, megérteni valamit belőlük, máskor csak elbűvöl, ahogy az agyunk éjszakánként filmeket gyárt: rendez, vág, szöveget ír. Sokszor fekszem le úgy, hogy vajon ma mi fog történni abban a világban velem. Amikor rossz sorozatban vagyok (a rémálmokat mesterszinten tudja az agyam legyártani), akkor picit félek is tőlük, húzom az időt, tologatom az elalvást, mintha azzal meg lehetne bármit is úszni. És persze újra és újra felteszem a kérdést: miért akarok mindent megérteni, szétszedni, elemeire bontani? Miért nem hagyom meg a misztériumukat, a titkaikat, miért nem viseltetem elegendő tisztelettel irántuk? Mindezzel együtt a legnagyobb tisztelettel, de gyakran lenyúlom őket: vannak álmaim, amelyekből beemeltem a novelláimba, verseimbe is, amikor azt éreztem, egy-egy álmotívum megmutatta az aktuális problémáimat, állapotomat.

– *Van-e már üvegipellőd, és mely vers, novella, mese vagy kispróza testesítené meg?*

– Az üvegcipellőben – mint a varázstárgyakban általában – az is titokzatos és izgalmas, hogy csak az én lábamra jó, és akkor, amikor a legmagasabb fokozatomat tudom elérni. (Azaz: egyáltalán nem folyamatosan, nem mindig hordhatom.) Arra is figyelmeztet, hogy ne érjem be a hamu kotorgatásával, álruhával, kölcsönérettel, hanem váltsam be a sorsomat. Hogy sikerült-e, nem tudom, de hogy írás közben érzem magam a lehető legazonosabban, az biztos. Lehet, hogy az írás az én üvegcipellőm, amelyben a képességeim legjavát tudom megmutatni.

– *Titokzatos és izgalmas, gondosan felépített, nőies, játékos ez a honlap. Nem tolakodó, de roppant informatív, és lényegre törő. Annyit mutat meg belőled, amennyit te fontosnak tartasz, és úgy gondolom, hogy jó tükre az alkotói munkásságodnak, hiszen ezek a jellemzők ráillenek a meséidre, a felnőtt mesékre is, humoros kisprózákra, pajzán epikákra, novellákra és versekre, amelyekből részleteket közölsz, és biztos, nem véletlenül pont azokat a részleteket! Hogyan viszonyulsz az alkotói imázs építéséhez, modern szóval élve: az önmenedzseléshez? A legtöbb kortárs szerző vagy túltolja a biciklit, vagy egyszerűen láthatatlan az online térben, nem érdekli, nem foglalkozik ezzel, közben meg a kortárs irodalmat olvasó ember egyre kevesebb...*

– Játéknak tekintem, ezért nem szenvedek tőle. A hamiskodó emberekre szokták mondani, hogy „nem az vagy, aminek látszol”. Az online térben pedig sajnos egyre elterjedtebb az a tévképzet, hogy „annyi vagy, amennyire látszol”.

A tudatos építkezéstől nagyon távol vagyok, és azt is tudom, hogy a karakterépítés külön szakma, amelyhez tudás, tapasztalat kell, valamint raklapnyi pénz. Mivel ezen a területen nincs segítők, menedzserem (bár lenne!), ezért csak az egyik játszóteremnek tekintem ezt. Ha van kedvem, megmutatok valamit magamból, ha nincs, akkor sem dől össze a világ. Ha mindig a kikapcsolódással foglalkozom, akkor a bolt lesz rendetlen. Megpróbálom megtalálni a helyes arányt. A szerkesztői vérem segít: szeretek komponálni, rakosgatni, kigondolni, mi az, amit talán érdemes kiemelni, mi hordozhat akár töredékében is jelentést.

De a köteteimben is átüt a szerkesztői vérem: a kötetek nem úgy jönnek létre, hogy keletkezik sok írás, aztán valahogy beleválogatom egy-egy könyvbe a javát, hanem az egész kép, könyvház jelenik meg előttem először, aztán próbálom megtalálni magamban hozzá az építőköveket, téglákat. Az agyam ennek megfelelően kezd segíteni: küldi azokat a képeket, emlékeket, asszociációkat, amelyek segítségével a kisebb elemeket utána megírhatom. Közben persze arra is gondolok, hogy egyszer majd talán mindabból, amit írtam, összeáll valami, talán egyszer majd összerendeződnek a kötetek is egy még nagyobb képpé.

„Nap Napként tud csak sütni, Hold Holdként világítani”

– *Még egy picit „lovagolok” a honlapon, ha nem bánod. „Nő. Előfordulási helye: Budapest, kis tó partja, csigaház, hetedik szoba” – folytatódik a bemutatkozó, ami az írói-költői és emberi világodat illeti, szintén fontos információk.*

Kezdjük a nővel, és kössünk hozzá egy olyan kötetet, amelyet Esterházy Péter Egy nő című könyve „motivált”. A 2007-ben megjelent a Lovagkór – Játék nemekkel és igenekkel című kispróza-kötettedre, amikor pályakezdő, kötetetlen, teljesen ismeretlen költő voltam, György Attila hívta fel a figyelmem. Azt mondta, hogy Mirtse Zsuzsát kell olvasnom, ha igazán be akarok olvasni a férfiaknak versben. A női alkotó érzéketlenséggel, ironiával szeretne írni a férfiakról, de aztán az empátia, az emlékezés, a finom nüánszok mégis „lefaragnak” ebből a hévből, és bár a humor megmarad, sokkal több sejlik fel a könyvben, mint a férfi természete, a férfiak jellemhibája, például az apához fűződő viszony. A nő, a nőiség megélése, a női szemmel láttatott világ – szoktál-e ezen töprengeni, meghatározza-e az alkotás folyamatát az, hogy te nő vagy? Mert bizonyára nem véletlenül emelted ki a honlapodon.

– Hogyne, persze, hogy meghatározza. Ha rám nézel, nem azt látod meg először, hogy írok, hanem azt, hogy hosszú hajam

van. És ez így van rendjén, ellenkezni ezzel időpocsékolás lenne. Időnként megkérdezik, hogy nem zavar-e, ha írónőnek hívnak, hogy nem bántó-e nekem. Miért zavarna? Nem szégyen, nem fogyatékoság ez. Természetes módon élem meg. Ahogy természetesnek veszem, hogy előreengednek az ajtón, és azt is, hogy nem én cserélek kereket. Nap Napként tud csak sütni, Hold Holdként világítani. Nincs vita az égbolton sem ebből, én pedig a nagyobb törvényeket szem előtt tartva próbálok élni. Ez nem jelenti azt, hogy nem szeretek fiús dolgokat is művelni, vagy merészebb írásokat is kiadni a kezem közül. A *Lovagkór*nál különösen igaz volt ez: tobzódtam a betűkben, az asszociációkban, fiktív vagy valóságos helyzetekben, semmilyen féket nem használtam magammal szemben. Az írásban az is szép, hogy ott a valóságomat a kezem melege formázza, a kezem melegétől válik formálhatóvá.

– *Hetedik szoba. Zongorázni tanultál gyermekkorodban. Bartóknak A kékszakállú herceg várával milyen viszonyban állsz? Odaadnád-e a kulcsot a titokszobádhoz, ha kérnék, és verse, prózába írható-e ez a szoba?*

– A kulcstartóm tele van olyan kulcsokkal, amelyek titkos szobákat nyitnak. Viszont senki más kezében nem működnének, csak beletörnék a zárba. Én is csak ritkán megyek be ezekbe a szobákba, a tudatom nem véletlenül zárja le előttem őket. Ha felkészületlenül nyitnék be, lehet, rosszat tennék vele magamnak. Viszont azért időnként mégis megpróbálom használni ezeket a kulcsokat, óvatosan, nem feszegetve a zárat, s ha megnyílik valamelyik, szívesen szemügyre veszem, mi van odabent.

Nem minden terembe szeretnék beengedni másokat, szerencsére a környezetem tiszteletben tartja ezt. Másféle embereket nem is engednék a közelembe. Megszokták már, hogy olyan vagyok, amilyen, így nincs alkudozás a kulcsokon.

Nem, nem mindent írok meg, van, amit nem szeretnék megosztani a világgal.

– *Bíró Gergely készített 2018-ban veled egy átfogó, fontos pályaképinterjút, és ott azt nyilatkozod a Lovagkór című kötetről, hogy a mai napig is ez áll hozzád a legközelebb. De akkor még*

nem jelent meg sem a Tizenhárom bűvös tükör, és értelemszerűen a Bölcsőmben magam ringatom sem. A két kötetnek köze van egymáshoz, én úgy értelmezem, hogy a Tizenhárom bűvös tükörből nőtte ki magát a legújabb könyved, azaz, hogy amit a felnőtt mesékben elindítottál, az novellákká érlelődött időközben. Most hogy látod, melyik könyv áll hozzád a legközelebb, és miért az a könyv?

– Jól érzed, látod: a kötetek egymással is beszélgetnek sokszor, bizony, van közük egymáshoz. Néha nem úgy, hogy a következő egy megkezdett utat folytat, hanem éppen ellenkezőleg. Például egy mesekönyv után erős késztetést érzek magamban, hogy egy szókimondóbb könyvet is megírnak, vagy három verseskötet után elkezdek prózákkal foglalkozni. Szükségem van a változatosságra, hogy hol ilyen, hol olyan módon, műfajban szólalhassak meg. Ugyanazt a forrásomat csapolgatom – hiszen egy forrásunk, egy értékrendünk van –, de attól, hogy hol ónkupába, hol serlegbe, hol vizespohárba töltök, mintha mégis más és más ízek jönnének elő. Hol vidám, nyári rozéfröccsnek tűnik, hol testesebb, komorabb vörösbornak.

Azt hiszem, nem volt bölcsesség a részemről annak idején kiemelnem kötetet: ma már nem is tennék ilyet.

– *A legújabb köteted három ciklusra tagolt, ezen belül is fontos szerepe van a számoknak, a hetesnek, a kilencesnek (bűvös számok) például, és szeretsz triptichont is írni. A számmisztika és az írás kapcsolatáról mit gondolsz?*

– Lenyűgöz a matematika, a számok világa. Még a napi játékaim szintjén is. Ha 21 óra 21 perc van, kívánhatok valamit. Hat óra hat perckor úgyszintén, és így tovább, ha éppen akkor nézek az órára, akkor fellelkesedem, ez az!, és tényleg kívánok valami titkosat. Rokonságot érzek azokkal az alkotókkal, akiknél szintén fontosak voltak a számok, a magasabb szintű rend. Ilyen volt például Balassi Bálint is. Jóféle hagyományt indított a magyar irodalomban, magam is követem. Ha kisprózákat válogatok egy kötetbe, miért ne éppen 33 legyen – jobban érzem magam, ha így van. A Lovagkórba 153 írást választottam, mert ha az egyest,

az ötöst és a hármast összeadjuk, az éppen kilenc, a kedvenc számom. Az *Égforgató csodagyűrű* című mesekönyvem nagy mesefolyamában 9 sárkányfejet kell legyőzni. A *Tizenhárom bűvös tükrőben* pedig azért 13 a tükrök száma, mert a 12 a tökéletes, ez a kötet viszont éppen a tökéletlenségeinkről szól, hát „elrontottam” a számot szándékosan.

– *Úgy olvastam a legújabb kötetet, mint egy mágikus könyvet, bűbajos, varázslatos olvasmányt, ami segít közelebb kerülni az életünk sarokköveihez, megismerni önmagunkat. Könnyed, visz magával, akár a folyó, ám egészen mélyre tudunk sodródni, ahogy a címadó novella is utal rá, a bölcsőig, a születésig, sőt, a születés előtti időig, olyan meghatározó életeseményekig, mint magzatkorban elhunyt testvérek, női felmenők, történelem, múlt. A könnyed, finom, gördülékeny sorok mögött, úgy sejtem, sok érelés, évek hosszú munkája van, illetve azt is sejtem, hogy te „fejben írsz”, csak akkor ülsz le a számítógép elé, amikor már kiforrott, beért a szöveg...*

– Sokat gondolkozom, de nem fejben írok. Az nem is menne nekem – az egyik gondolat kiütné a helyéről a másikat, amit nem írok le rögtön, azt elfelejtem. Szükségem van a fehér térre, „papírra” – ez már régóta a monitor fehér lapja –, az első leírt sorra, képre, vonalra. És szeretem látni a segédvonalakat is, látni az egész folyamatot, hogy hogyan fejlődnek, válnak egyre pontosabbá a mondatok. Sokat vacakolok egy-egy írással, a rövidekkel is. Sőt, azokkal különösen. Hogy olyanok lehessenek, mint a párlatok, mint a gyümölcs esszenciája. Kevés idejük van az embereknek az olvasásra, talán a kedvük is kevés, egy-egy ilyen rövidebb írás viszont hátha még belefér a napba este.

Az az írásmódszerem, hogy először megcsinálom a gyökérváltozatot, vagy ha úgy tetszik, felskiccelem az anyagot. Írom, ami eszembe jut, nem korlátozom magam. Ilyenkor még nem szempont, hogy jó mondataim legyenek, csak nagyjából szeretnék rögzíteni mindent, amivel majd dolgozni szeretnék, fogok, aztán elkezdem formálni, finomítani az anyagot. Ha papírra vagy fejben írnék, ezt így nem tudnám megtenni.

– „A kis tó partja” – ez is ott a honlapon a bemutatkozóban. A legújabb könyved több novellájában visszatér a víz motívuma, a tenger, a tó, a hullámozás, a ringatás, valamint az erdő, a természeti táj. Sokréttü szimbólumokról van szó, amelyek nemcsak az új kötetet, a korábbi könyveket is áthatják, az erdő például erőteljesen jelen van a verseidben is. Édesapáddal sokat jártad a természetet, ez egyféle erdő, a gyerekkor, az emlékezés erdeje, de úgy gondolom, a kis tó partja, a természeti táj és az erdő más jelképeket is takar. Mennyire tudatos ez a motívumháló, és milyen most a te tópartod, erdőd?

– Az erdő és a tisztás szimbolikus tér, az éppeni helyzetemet, lehetőségeimet mutatja meg. A víz szintén. Bármilyen is, nagyon fontos tudnom, hogy az enyém. A sötét erdő az én sötét erdőm, a háborgó tengerem az én háborgásom. A tenger végtelenje mellett a part az én véges partom, határait. Az egyik lábam a vízben, a végtelenben áll mindig, a másik a szárazföldön. Mindkettőt akarom. A valóságos erdőtől, tisztástól, tengertől nem várok semmit, nem faggatom, csak megpróbálok észrevétlenül velük, bennük lenni, minél többet.

– „Csigaház” – másik fontos jelkép szintén a bemutatkozóból. „Hullámozik a víz, a tenyeremben csigaház. Szükségem volt már erre a hullámozásra, ezekre a neszekre, hogy távolról nézhessem azt, amit otthagytam – és aztán visszatérhessek hozzá. Úgy szeretnék élni, mint az a tengeri csiga: teremteni állhatatosan, napról napra, abban a tudatban, hogy egyszer majd valamire jó lesz. Ha életet nem is menthet, hátha segít.” Szemben a végtelennel című novelládban a csigaház, a csiga úgy tér vissza, akár egy versben, meghatározza a novella felépítését, hozzásimul az összes többi mondat, repetitív szerepe van. Fontos hasonlat, a kötet más írásában is találkozunk vele. Miért fontos a csiga, csigaház?

– Ezek jól ismert jelképek, nagyjából mindenkinek ugyanazt jelentik. Ez a jó bennük: nem lehet félreérteni őket. Kiemelem a saját helyükről, beteszem a belső világomba, majd működni kezdenek: emlékeket hívnak elő belőlem, kulcsmotívummá válnak. Szerettem azt is ezekben a kéznyújtásra lévő képekben, hogy nem kell miat-

tuk szafaritúrára benevezni, hanem általában elég pár métert sétálni, egy kis erdő, egy maroknyi föld, egy csigaház mindig ott van a közelemben. Hogy minden, a legkisebb dolog is alkalmas arra, hogy beindítsa a képzeletet, elindítsa a belső utazást.

– *Azt is írod, „a végességre nem érdemes berendezkedni. A végesség tudatában érdemes csak a végtelenre berendezkedni. Olyan ez, mint a szerelem, ami nem szűnik meg a halállal. (...) A végtelen biztos örök is, tartós és elpusztíthatatlan. Akkor a végtelen jó dolog. Ami végtelenre hasonlít, az szintén csak jó lehet. A tenger ilyen.”*

Milyen a te tengered? Gyakran látogatsz el álmaidban a tengerhez, és különbözik-e a valós tenger-élményeidtől az álombeli?

– René Magritte-nak van egy erős képe, a *Kastély a Pireneusokban* című. Egy hatalmas szikla lebeg a tenger fölött, a szikla tetején egy vár. Sokat gondolkoztam egy időben erről a képről. Hogy aki a várban lakik, lehet, nem is tudja, hogy az egész, szilárdnak hitt kőzet a semmi közepén lebeg, és bármikor beeshet a tengerbe. Hogy azt hiheti, hogy ő a várában teljes biztonságban van, azt a várat építgeti egész életében, miközben az alap, amelyre a várat felépítette, nem áll szilárd talapzaton. Valahogy így érzem sokszor a betonbiztos(nak gondolt) életemet is. Az a tenger pedig jelentheti a tudatalattimat is, legalábbis én időnként annak érzem, látom. Vajon az egész kép összes eleme én vagyok egyszerre? Erre is szoktam gondolni, miközben nézegetem. Ez persze az én olvasatom, az én kérdéseim.

Megvan az a szerencsés képességem, hogy mindig annak tudok örülni, ami éppen körbevesz. Télen nem ábrándozom a tengerről, hanem az utcámban a befagyott tócsákat figyelgetem – főleg akkor, ha megreped a tetejükön a jég. Ezek a hasadások izgatnak, érdekelnek. A hiányok, karcolások a tökéletesnek gondolt felszínén.

– *Izgalmas az is, ahogy a vízhez, a tengerhez kötődsz, és az is, ahogy a hegyhez, az erdőhöz. A végletek embere vagy, a végtelent, az elmúlásmentes zónát keresed a tengerben, a hegyben?*

– Ha jó kedvem van, nagyon jó kedvem van, ha rossz, akkor csapnivaló. Gyorsan fellelkesítenek dolgok, máskor irritálnak

vagy lehangolnak. Nem állnak tőlem távol a színpadias gesztusok, pedig ez igazán rémes szokásom. Szeretek másokat utánozni is, megnevetetni a környezetemet, a drámai érzékem túlfejtett, a nyelvem meg csípős. Ezekből az írásaiban megpróbállok visszavenni, mert ott nem jó ez a fajta impulzív csapongás. Azt hiszem, az írásaiban jobban össze tudom magam szedni, mint a valóságban. És sokszor azt is hiszem, hogy az írásaimhoz szeretnék felnőni. Hogy úgy éljek, ahogyan kell – ezt a betűimben nagyon is tudom. Hogy ne csak ott találjam meg a kijáratokat, hanem a mindennapi labirintusaimban is.

„Az egész világ tele van költészettel, csak észre kell venni.”

– *A felnőtté válás, az elmúlás, a veszteség megtapasztalása, a „kavicsok”, avagy emlékek mozaikszerű kirakása, gyűjtése, a rendteremtés, a szembenézés a felmenőkkel, a családi örökséggel (nagy mama emléke), a férfi-nő viszony, a szerelem gyakran ellentmondásos, ám szükségszerű jelenléte az életünkben építi, formálja ezt a könyvet. Úgy érzem, hogy sokat érlelted, vívódtál vele, és most nem a megírás, a szöszölés folyamatára gondolok, hanem inkább a belső utakra, amelyeket bejárni nem mindig könnyű. Hogyan lesz ebből prózafolyam, mennyit érik egy ilyen történetfüzér? Az olvasatomban nem csupán önálló novellákról van itt szó, inkább egy novellaalapú, nagyon költői kisregényről.*

– Igen, én is így látom, hiszen összekapcsolódnak az egyes novellák, összekapcsolják őket a metaforák is, az írások zömében megjelenő egyes szám első személy (aki lehet az én egyik alteregóm, lehetséges – hol idealizált, hol rontott – alakváltozat) – nagyjából egy alkotói szakaszom, az elmúlt három évem lenyomata. Bár van olyan darab is benne, amelyik sokkal korábban megszületett már, de most, ebben a kötetben találta meg a helyét, itt vált építőkockává, egy nagyobb egész részévé, eddig csak magányosan kerengett. Ebben a kötetben a mozaikosság, a töredezettség szerkesztői elv is volt, megpróbáltam a novellák

megjelenési formájában is megmutatni: amikor készen volt egy-egy írás, felbontottam őket kisebb részekre, amelyek alcímeket is kaptak. Nem hagytam egyben, mondjuk huszonvalahányezer karakterben az írást, hanem pihenőpontokat tettem bele. Ahogy egy hosszabb túránál is megállunk időnként, és körbenézünk. Azt még nem tudom, hogy ez a tagolás segíti-e az olvasást, a gondolkodást – ennél a kötetnél (*Bölcsőmben magam ringatom*) kísérleteztem először ezzel. Valamint azzal is, hogy tudok-e mikromozgásokból, mikroélményekből világot építeni. Gondolj bele, a pandémia miatt tele voltunk korlátozással, nem találkoztunk egymással sem, s mert nem akartam ingerszegényen élni, így közelebb hajoltam kabócahoz, fűszálhoz. Annak a bizonyos bölcsőnek a kötet címében egy kabócabölcső volt az ihlető élménye, azt figyelgettem egy fűzfán. Hogy milyen varázslények ezek az apró állatok: kinövesztik maguk köré saját magukból a bölcsőjüket, és csak akkor másznak ki belőle, amikor már erősek, életképesek. Addig magukat ringatják. Akkor találtam ki azokat a hashtageket, amelyeket a mai napig használok: #ezisköltészet, #élőversek. Mert az egész világ tele van költészettel, csak észre kell venni.

Amúgy szerintem a *Lovagkört* is lehet regényként olvasni. A *Bölcsőmben magam ringatom*ban pedig elég sok olyan sor van, amelyek versben is megtalálhatnák a helyüket. Bajban vagyok mindig a műfajokkal, cetlikkel, karámokkal, szabályokkal. Talán nem is kell bárhová is besorolni őket, ahogy engem sem.

– *A novelláidra, a gyermekeknek és felnőtteknek szánt meséidre nagyfokú költőiség jellemző, a legutóbbi kötet sem kivétel ez alól. Nem a sztori határozza meg a próza alakulását, a mese szövetét, hanem a képiség. Lelki térben játszódik minden cselekményed, és a prózát is a költő írja?*

– Igen, jól érzed: nincs átkapcsoló az agyamban, nincs külön prózaíró és líraíró módom. Arra régen rájöttem, hogy valóban nem a történetmesélés érdekel elsősorban, hanem az, hogyan viszonyulunk mindahhoz, amit a sorsunk kimér ránk. Ahány ember, annyiféleképpen reagál ugyanarra a helyzetre. Mondok

példát. Valaki megtudja magáról, hogy valamilyen betegség fogja meghatározni az életét. Nem hal bele, de bizonyos szabályrendszerhez kötötten kell a továbbiakban élnie. Van, aki ezen elkecsereglik, van, aki rögtön elkezd számolgatni, tervezni, hogy mit lehet az adott rendszeren belül megtennie, elérnie. Azt hiszem, én a második típusba tartozom. Hamar alkalmazkodom helyzetekhez. Az is helyzet, amikor felmérem, hogy engem az érdekel, ami a történeten túl van. Hát akkor azt írom, ami érdekel.

– *Én úgy képzelem el, kézzel írod a verseidet. Igaz? És ha igen, miért?*

– Nem, egyáltalán nem. Szeretem és fontosnak tartom a kézírást, jó lenne, ha nem veszne el. Szeretem tudni, hogy akit szerettek, annak milyen a kézírása. Szeretem, ha az enyémet is szereti, aki szeret engem. Az írásképünk egyedi, akár az ujjlenyomatunk. Szívesen írok kézzel, szívesen írok személyre szóló gondolatokat dedikálásnál a könyveimbe. Mégis, ahogy a számítógép elérhető lett napi használatra, azonnal váltottam. Rengeteget javított, szerkesztetek az írásaimon, ezt így tudom könnyen megtenni. Ez a szerkesztési szabadság óriási előny a papírral szemben: sokszor változtatok szórenden, bekezdéseket csereberélek, a rossz soroktól is fájdalommentesebben lehet megszabadulni. Bármin és mindenhogy írok: útközben a telefonomon, de olyan is volt, hogy a zebrán mentem át éppen, miközben egy hangfájlból mondtam fel magamnak azt a gondolatot, amelyet nem akartam elveszíteni. Ha rögzíteni akarok valamit, akkor mindegy az eszköz, megoldom. De alkotni klaviatúrával szeretek leginkább. Mivel kilenc ujjal gépelek, nem kell figyelnem a billentyűket, a gondolataim közvetlenül és pillanatokon belül, gyakorlatilag a gondolkodásom sebességében meg tudnak jelenni a monitoron, és ez elég nagy szabadságot ad nekem.

– *Van-e napszak, évszak, ami versre hangol?*

– Kora reggel, felébredés után, amikor még közel van az éjszaka, az álmok világa. Olyankor nem szeretek beszélni sem, mert az is szétráz, áthangol, csak leülni a gépemhez egy tejeskávéval, és a napindító sorokat megírni. Aztán este már inkább csak ge-

reblyézni szoktam magam után. Az elalvás előtti időszak ilyen még: amikor becsukom a szemem, de még nem tud kikapcsolni az agyam, s bár fél lábbal a másik világban vagyok már, mégis kavarnak bennem a képek, a feldolgozatlan sorok. Ilyenkor már csak egy telefon van a kezem ügyében, ezért sokszor oda írom be, ha meg tudok oldani valamit. Becímzek magamnak egy e-mailt, és abba írom. Párbeszédet játszom magammal: reggel visszaolvasom a leveletem, s ha még mindig szeretnék kezdeni valamit az éjszakai sorokkal, ötletekkel, megtartom őket, elkezdek dolgozni velük. Néha ilyenkor jelenik meg egy-egy címötlet is a fejemben. Az a cím, amelyre egész nap vártam. A címadást nagyon szeretem. Egy prózakötetemen belül a címek külön világot, még egy réteget alkotnak.

„A mese nem kikapcsol, hanem bekapcsol a legmélyebb valóságunkba”

– *A mesék előtt bizonyára írtál verseket, például azt tudom, hogy az első könyved 14 évesen írtad, kézzel. Beszélj, kérlek, a versek eredőjéről és erről a bűvös elsőkönyvről is!*

– Nem szerettem beszélni, bár anyukám úgy emlékszik rá, hogy igenis beszédes kislány voltam. Nyilván a kettő között volt a valóság: sokkal több volt a fejemben, mint amennyit megosztottam magamból. Alapvetően nem éreztem jól magam a velem egykorúakkal, így elkezdtem berendezni magamnak egy titkos világot, ahol az és úgy történt, ahogy én akartam. Egyszer kaptam egy szép, bőrkötéses, fehér lapokkal tele könyvet ajándékba. Emlékkönyvnek szánták talán, nagyon megtetszett a külleme, mert olyan „komoly”, felnőtt volt. Elhatároztam, hogy az lesz az első könyvem: majd én teleírom betűkkel, s mert illusztrátorom nem volt, gondoltam, magam fogom a képeket is elkészíteni. Minden kezem ügyében található íróeszközt felhasználtam: tintaceruzát (ha picit megnedvesítettem a végét, csodálatos lilákat lehetett belőle elővarázsolni), grafitot, töltőtollat, a rajzok

inkább növényi ornamentikás ákombákomok voltak, a betűk pedig kalligrafikusak. Marha büszke voltam az egészre, az egy példányos könyvemre. Titokban talán már akkor is írónak gondoltam magam, de erről bölcsen nem beszéltem a szüleimnek, mert ők óvtak a művészsorstól, így jobbnak gondoltam nem beavatni őket. Én voltam a saját egy darab olvasóm.

– *Mind a Tizenhárom bűvös tükör felnőtteknek szánt meséi, mind az Égforgató csodagyűrű gyermekeknek írt meséi sarkítva mondva arra törekszenek, hogy rendet, rendszert teremtsenek a hősök életében. A felnőtt meséidben olyan traumákra és mindennapi gondokra ismerünk rá, amelyek meghatároznak mindnyájunkat, az életünk azzal telik el, hogy ezeket kihámozzuk, kibogozzuk, ha egyáltalán eljutunk a felismerésig. A hiúság, a kötődéstől való félelem, a szeretetétenség, anyakomplexus a férfiaknál, birtoklásvágy, féltékenységek olyan tulajdonságok, amelyek sokszor akaratunkon kívül alakulnak ki, valamilyen sérülésből, lelki sebből, ám a felismerésük segít megszabadulni tőlük, továbblendülni nehéz életszakaszokon, jobban választani, jobba lenni, önmagunkat megszeretni, mert ennek hiányában a társunkat sem igen tudjuk önzetlenül szeretni, értékelni. A felnőttmesék terápiás jelleggel íródtak, olvasásuk közben igazából egy terápián veszünk részt?*

– Semmiképpen, hiszen ez szakma, én pedig író vagyok, nem terapeuta. Hályogkovács módjára nem szeretnék semmit csinálni, az veszélyes és kártékony is lehetne. Inkább azt mondom: öröm, hogy irodalomterapeuták használják ezeket a felnőttmeséket, viszik a csoportjaikba. Ők tudják, hogyan lehet ezekkel az írásokkal segíteni. Viszont emlékszem arra, hogy különféle korszakaimban mégiscsak könyvek voltak a segítőim, egyé tudtam válni bizonyos szereplőkkel, mert felismertem a problémáimat az ő elakadásaikban, vívódásaikban, küzdelmeikben. Az én lehetőségem az, hogy megmutatok lelki tartalmakat, és talán azzal, ahogy megmutatom őket, érzelmileg kapcsolódni tud az olvasó hozzájuk. Ez a kapcsolódás talán már önmagában is oldja a rosszat, az elszigetelődést. Hogy nincs egyedül. Azt gondolom, az Égforgató csodagyűrűt sem kifejezetten gyerekeknek írtam

már, hiszen abban a kötetben is egy fejlődéstörténetet járok végig: hogyan tud valaki szembeszállni a benne lakó sárkányokkal, hogyan tud velük megvívni, végül győzedelmeskedni – első-sorban magán persze. Első kötet volt, ennek ellenére gyönyörű startkövet kaptam: Méry Gábor, a Méry Ratio Kiadó vezetője jóvoltából igazi varázskönyv született – bár újra ki lehetne adni! Rettenetesen drága az előállítás az aranyozás, a nagy méret, a keménykötés és a duplabilagolás miatt. Rengeteg táblakép, kódexek világára emlékeztető iniciálé, meselező kép van benne. A mesekönyv vizuális anyagát a nemrég elhunyt mester, Jankovics Marcell grafikusművész készítette – a kiadóvezető, Méry Gábor őt kérte fel a képi világ megalkotására. Mivel nagyon jó barátságban és munkaszövetségben voltak, elvállalta, de mert ebben a csapatban mindannyian gigantomániások voltunk, így a munka nagyobb lett, mint az elején gondoltuk. Egy éven keresztül festette, rajzolta a képeket. A táblaképek évszakkeretekbe kerültek: volt szulákos, borostyános, rózsás és őszi faleveles keret, aszerint használta őket, hogy az adott mesére melyik évszak volt jellemző. A körkörös időszemlélet mutatkozott meg a rajzokban és a mesékben is: a tavasz visszatér, a megújulás várható, kiszámítható. Ez fontos felismerése volt az emberiségnek, hiszen ezáltal tervezni kezdhette a jövőjét, a tennivalóit. Vetés, aratás, tartalékok képzése a szűkösebb, fénysegeyebb napokra. A tervezés lehetősége pedig reményt ad, nemcsak feladatokat.

Amikor időnként a Pannónia Filmstúdióban, az irodájában, a rajzasztalánál megnézhettem, hogyan alakulnak a képek, akkor láthattam a munkamódszerét. Emlékszem, a részletgazdagabb képek festésekor két szemüveg is volt az orrán, és speciális, pár (talán három?) szál ecsetet használt az aprólékosabban kidolgozandó részeknél. Az illusztrációk miatt nem lehetett ofszetpapírt használni, hanem műnyomó papírra nyomták a belíveket, mint a képzőművészeti albumokat szokták, ez is növelte az előállítási költséget. Ma, amikor háromszor megnézi mindenki, mire adjon ki pénzt, nagy kiadói kockázatvállalás lenne milliókat befektetni az újrayomásába. Viszont így gyakorlatilag elérhetetlen, ami

azért rossz érzés. Van egy könyvem, ami nincs. De talán egyszer megadatik, hogy újra lesz, talán egyszer még ez az álom is valóra válik. A *Lovagkór – Játék nemekkel és igenekkel* című kötet mívés, finom humorral megmunkált tusrajzait is ő készítette, s ez a kötet már eljutott a második kiadásig is, végre újra elérhető, a Méry Ratio honlapjáról közvetlenül megrendelhető ezen a linken: <https://meryratio.hu/konyv/lovagkor-jankovics-marcell-rajzaival/>.

A *Tizenhárom bűvös tükör* is igen szép kötet lett: a meseképek Békés Rozi grafikusművész munkáját dicsérik – valamint a könyvet is ő tervezte. Emlékszem, őt én kerestem meg magamnak: tetszettek a finom, részletgazdag munkái, az érzékenysége, pontosan tudtam, hogy ennél a könyvemnél vele szeretnék együtt dolgozni. Felkértem őt – és szerencsémre elvállalta. Az is nagyjából egyéves munka, együtt gondolkodás volt.

– *A gyermeknek szóló irodalom, mese, vers kemény dió, és te ezzel léptél be az irodalmi világba igen nagy sikerrel. Volt-e ebben mestered?*

– Nem volt mesterem, segítőm. Szerintem ez baj amúgy, azt hiszem, ilyen szempontból hátrányosan indult az irodalmi pályám. Sokkal könnyebb a pályakezdés, ha van kitől tanácsot kérni, ha van irodalmi szerkesztőd, aki szakmai kontrollt ad, akivel átbeszélheted a bizonytalanságaidat, aki külső szemmel néz még megjelenés előtt a betűidre. Aki tanácsokat ad abban is, hogy hová érdemes elküldeni egy-egy írásodat. Én azt sem tudtam sokáig, mit csináljak velük. Köteteim jelentek meg, ugyanakkor nem publikáltam irodalmi lapokban. Mindez a *Sötétkamra – Előhívott versek* című kötetem óta változott meg, az pedig a hatodik volt már. Bíró Gergely, a Magyar Napló Kiadó szerkesztője segítette a munkámat. Akkor tapasztaltam meg, mit jelent ez a segítség – azóta is ő a szerkesztője a köteteimnek, és ezt nagyon megbecsülöm. Persze, ma már, ha lehet, megmutatom még közlés előtt az írásaimat olyan barátaimnak, író társaimnak, akiknek adok a véleményükre. Ha mégis mesterek után kell az emlékezetemben kutatnom, akkor azokat a néprajzosokat tudnám felidézni, akiknek nagyon sokat

köszönhetek: szemléletet, hagyománytiszteletet, értékrendszert. Egészen biztos, hogy hatottak a meséimre, de bármilyen írásra, ami megszületett bennem. Az arányérzék kialakításában biztosan óriási szerepük volt. A könyvtáram egyik fele szakkönyvtár, azokat a könyveket forgatom többet ma is. Például Jan Assmann *A kulturális emlékezet* című könyvéről nagyjából sem tudom, hányszor olvastam már el.

– *Most a Magyar Napló kritikarovatát szerkeszted, és a Petőfi Irodalmi Múzeum ösztöndíjreferense vagy. Más feladatok, más kihívások. Otthon érzed ebben magad, segíti az írást?*

– Sokáig nem értettem, hogy miért sodor engem a sorsom hol ide, hol oda: voltam ökológiai magazinnál főszerkesztő, rádióztam, aztán képzőművészek közé vezetett az utam – én mindenhol a saját dolgomat tettem (napközben a civil munkámban próbáltam helytállni, hajnalonként-esténként pedig írtam a saját betűimet), de a tudásukból, a szemléletükből ragadt rám mindig valami. Az ismerőseim szoktak azon nevetgélni, hogy bármilyen összetételű társaságba belépek, biztos, hogy két percen belül valakinek a nyakába ugrom – mert szinte mindenhol találok ismerőst. Hát persze, hiszen annyiféle emberrel találkoztam, dolgoztam együtt. Most egységesebb lett az életem: minden munkám, feladatom, vállalkásom az irodalomhoz köt. Ez is hasznos, hiszen elég széles rátekintést nyerek a kortárs irodalom legfrissebb alkotásaira – látom, mennyi szín, hang van egymás mellett, és ez jó érzéssel tölt el. Hogy van élvezetes, szerethető, sokszínű irodalmunk, nem kell azt eltemetni, nem kell hüppögni a nemlétező sírja felett.

– *A Fellegváraim című novellában olvasom, hogy kiskorodban királynő szerettél volna lenni. „Nem királylány vagy királyné egy soha rá nem érő király oldalán, hanem királynő. Csak így, egyszerűen. Foglalkozása: királynő.” Ez a királynő jó dolgokra fordítja a hatalmát, fellegvárakat épít, véd, irányít, és ami a legfontosabb, közvetít ég és föld között. Hozzáteszem, akárcsak a költő, aki égi és földi valóságok, különféle világok között „tolmácsol”, szavakat fest azért, hogy mások lelke jobb létre derüljön. Mi a királynő szimbóluma, és köze van-e szerinted a költői hivatásodhoz?*

– Amikor mesét írok, akkor logikus lenne, hogy a királynő, a királylány női erők kvintesszenciájaként jelenjék meg, de az én karaktereim egyáltalán nem tökéletesek, sőt. Viszont tudnak harcolni, nem érik be azzal, hogy életmódszerűen fésülgetik az aranyhajukat, vagy mozdulatlanságba dermednek, átalusszák a meseidejüket, aztán majd talán valaki felébreszti őket az út végén. Jelen vannak, nagyon is jelen vannak az életükben. Amikor verset írok, akkor pedig még tudatosabban belebújok szinte minden női archetípusba, hiszen mindegyik ott van bennünk. A mese nem kikapcsol, hanem bekapcsol a legmélyebb valóságunkba. Meg tudja szólítani a bennünk szunnyadó erőket. Az lehetünk újra, aki még mindenre képes. Aki végigjárja az útját. Akinek sikerül.

Hogy miért foglalkoztat ennyire a mesékben a csúcsmínőség? Gondolom, azért, mert a mindennapi életemben is maximalista vagyok. Ez jó is, rossz is. Sokszor gyorsabban meg tudnék oldani feladatokat, ha nem vacakolnék mindennel annyit, de amíg nem érzem, hogy az egyensúly legalább bennem helyreáll, addig muszáj vacakolni. Irányító típus is vagyok, de semmiképpen nem hatalommániás. A hatalom önmagában nem érdekel. Az érdekel, hogy jól működjék a rendszer, amelyet rám bízna. Fontos, hogy megbízzanak velem. Magamnak nem akarok semmit összeharászni csak azért, hogy birtokoljam. A költőkről kialakult egy jócskán általánosító kép: bohémek vagy melankolikusak, életképtelenek sokszor, szinte fotoszintetizálnak, megélnék a levegőből is, nincs köztük a valósághoz, folyamatosan a felhőkben járnak. Az egyik részünk talán ilyen. A másik részünknek viszont ugyanúgy meg kell vásárolnia a tejet és a kenyeret, ha nem akarunk éhen halni, és nem árt, ha tudjuk, hogy működik a porszívó. De a legszorosabb közegemben füttyölnek arra, hogy verseket vagy prózákat írok. Az anyukámnak én a lánya vagyok, a macskának a szolgálója stb.

– „Addig nem lehet baj, amíg behunyt szemmel is érzem a fényt” – ez a Tizennégy fok zárómondata. *Beszélgettünk az erdőről, a vízről, a tengerről mint fontos, költészetedet és prózádat*

átszövő motívumokról, a fényről viszont nem ejtettünk szót. A Sötétkamra című versesköteted erre épül, és az új novellákban is rendre visszatér a fény, a hold, az árnyék, a nap. A Lumineszcencia című novellából idézek. Meghatározó, arc poetica-szerű sorok ezek:

„Amikor kislány voltam, sokszor éreztem azt, hogy nincs saját fényem. Hogy csak visszatükrözni tudok. De vajon miért? Pedig van bennem tűz, világmozgató vágyak, de mintha leszígetelne valami, sőt, mintha ezt a valamit én építgetném magam köré. Miért bújok páncélba? Mi elől védem magam? Miért csak mások fényei világítanak meg? S vajon meddig kell hordanom ezt a páncélt, mikor tudok majd kiszabadulni ... Mikor – és hogyan.

Nem tudom azóta sem, hogy megszabadultam-e végleg, sokszor inkább azt érzem csak, hogy időnként sikerül kibújni belőle. Amikor szeretek, amikor verset írok. Amikor összehajtom a napon szárított ágyneműt, amikor törött bögrét ragasztgatok, vadgesztenyét gyűjtök a Kiscelli kastély előtti dombon, erdei ösvényen futok, karkötőt fűzök fagyöngyökből, vagy cseresznyét magozok a teknősöknek. Amikor megfogom valakinek a kezét, mert éppen fél, és a sötétben világítok neki, hogy lássuk, merre lehet biztonságosan haladni. Mert mégiscsak van valami titkos kapcsoló bennem, amelyet át tudok állítani, amikor másnak van szüksége a fényre. Olyankor, de leginkább olyankor – megtalálom azt a kapcsolót.

Jó lenne úgy élni, hogy saját fényünk legyen, mint a csillagoknak... – gondolom, miközben óvatosan a tenyerembe teszem a gömbölyű, aranyfényű, smaragdszínű bogarat. Kiviszem a levegőre, hadd repüljön, hadd menjen vissza az övéihez, a fényesekhez.”

Hogy vagy most a fénnel a tavasz, a május közeledtével, és mennyiben hatja át az új verseidet, prózáidat, jelkép marad-e ezekben is?

– Pár évvel ezelőtt még a sötét, árnyas dolgok vonzottak inkább, azokban a kamráimban szerettem kotorászni, ahol a veszteségek, a szorongások és a félelmek laknak. Akkor azokkal kel-

lett valamit kezdenem, hogy ne gátoljanak a mindennapi életem élésében. Mert reszketve és félve nem lehet élni – hát kiféltem és kiszorogtam magam a versekben. Bár már a *Sötétkamra* című kötetemben is pontosan éreztem, hogy a sötét csak kiindulópont, trambulín, azért kapta az a kötet azt az alcímet, hogy *Előhívott versek*. Mert a sötétkamrából mégiscsak ép, szép képeket próbáltam előhívni. Aztán egy Mednyánszky-festmény előtt állva rájöttem, hogy igazából már rég nem a sötét érdekel, hanem az a derengő fény a sötét erdőim közepén. Nagyon hosszú út elején állok még ezzel a fényes korszakkal, még most tapogatom a lehetőségeimet.

– *A költőiség, a komoly témákat feldolgozó prózák mellett van egy másik oldalad is, a humorosabb, csipkelődőbb. Ez leginkább a Lovagkórban és a Fogadó a négy macskához című regényedben bontakozik ki. De a legújabb kötetedben is jelen van egy-egy mondat, fordulat erejéig a humor. Mikor olvashatunk tőled teljesen humorra épülő prózát, regényt? Komor világunkban erősen szükség volt a jóféle humorra...*

– Ha minden a terveim szerint megy, lesz belátható időn belül ilyen is. Nem viccgyűjteményt készülök összeállítani természetesen, hanem egy régóta tervezett szellemi kalandra hívom meg magam. Megint készülök valamire, egy nagyobb bujkálásra-rejtezésre: egy olyan regény megírásába fogtam, amelyben megélhetem majd ezt az oldalamat is csüdig. Lesz benne humor is bőven: csipkefinom, ám annál kegyetlenebb humor is, meg szerető-elfogadó-megmosolyogtató is. De erről többet korai lenne még mondanom, hanem most inkább lenyomok háromszor kilenc fekvőtámaszt, hogy bírjam erővel.

Szekáry Zsuzsanna

Trianon – generációk óta égő, soha be nem gyógyuló seb

Az első emlékem négy-öt éves koromból származik, és a 102 évvel ezelőtt történt, gyalázatos békediktátumnak nevezett, országunk megcsonkításáról szóló gyalázatos rendelkezéshez kapcsolódik. Pogácsát sütöttünk a nagyanyámmal, aki csalódottan megjegyezte, hogy sokkal finomabb lenne, ha nem külföldről behozott sót használnánk, hanem hazai, erdélyi sót. De Erdély már rég nem a miénk, elvették tőlünk. Kék szemei a távolba révedtek és könnyfátyol borította be őket. Nem tudtam, mi az az Erdély, és miért lehet ott finomabb a só. Mama ekkor kézen fogott, és átvezetett a nappaliba, ahol egy régi térkép lógott bekeretezve.

Elmesélte, hogy az első világháború után, mivel a vesztes oldalon álltunk, bűnhődnünk kellett: legszebb területeinket lakosságukkal együtt, egyetlen tollvonással idegen országoknak adták. Mamát előtte még sosem láttam dühösnek, ami aztán a beszélgetés előrehaladtával átváltott lemondással teli fájdalommá. Siratta a gyönyörű kastélyokat, a hegyeket, amelyeket sosem látott, és amelyek dugig voltak ércekkel, nemesfémekkel és sóval, siratta a mezőket, a patakokat, a tavakat, a folyókat, a vadakat, de még jobban siratta az anyaországtól elszakított honfitársainkat. Órákig mesélt a magyar történelem ezeréves fennállásáról, hősekről és nagy csatákról, erényekről és kulturális sokszínűségről.

Azt hiszem, hogy már akkor átéreztem, mi történt a magyar nemzettel, éreztem a magyarokat összekötő bút és veszteséget. De az összetartozást és a büszkeséget is. Mama holtáig nem tudott belenyugodni a trianoni döntésbe, átkozta a nagyhatalmat, „hogy tehettek ilyet egy nemzettel egy íróasztal körül állva?” A szocializmus nem tudta kiölni belőle sem a hazaszeretetét,

sem a vallásosságát. Pedig az átkos – ahogy ő nevezte – mindent megtett ezért.

A családom nem nevelte belém a hazaszeretetet, ez természetesen volt jelen az életünkben és alakult ki a lelkünkben. Meg is kaptam érte a magamét a különböző közösségekben, főként tinédzserkoromban, hogy „mit magyarkodok”. Akkoriban valahogy minden rossz volt, ami magyar, csak a külföldet volt divat majmolni. Budapesten kétszer is belém kötöttek, mert a kabátomon egy apró magyar címeres kitűzőt hordtam. A magyar fővárosban. Mit kaptak azok, akik a határokon túlra szorultak? Kultúrájuk eltiprását, magyar szóért verést? Soha nem tudom kiverni a fejemből, amikor az anyaországba költözött erdélyi barátaim arról számoltak be, hogy a románok hazátlanoknak csúfolják őket. Hazátlan. Azaz „bozgor”. Micsoda borzalmas szó. A magyarok pedig sokszor románoknak hívják őket. Hány embert kellett már nekem is kijavítanom emiatt... Nem románok, hanem erdélyi magyarok.

Határon túli testvéreink mégis kitartottak, és óvják magyarságukat. Nincsenek szavak a trianoni rettenetre, de minket nem választanak el a határok, lelkünk húrjai a magyar szóra dobbanak. Egyek vagyunk, és oszthatatlanok. Ezer év vad történelmi viharait is kiálltuk, és egyenes törzssel, mint a Világfa, itt is maradtunk, ahová ősapáink hajdanán vezették népünket.

Marafkó László

Kettős hűségben

Elismerésre készítő volt már kenyérkereső munkájának és csendes elhivatottságának összhangja is. Merthogy Rába György az Irodalomtudományi Intézet munkatársaként hivatásszerűen a számára kedves korszakokkal, írókkal, külföldi irodalmakkal, műfordítással foglalkozott, s ugyanakkor a szűkebb szakma mindig is tudta, hogy pályakezdése óta maga is költő. Az persze megesik, hogy az irodalom módszeres kutatása más egyéniségnél majdhogynem szikkasztóan is tud hatni az alkotókedvre. Rába, az irodalomtörténész a Parnasszust őrizte tanulmányaiban és monográfiáiban, azt a magaslatot, ahova költőként maga is eljutott. Megjelenése, habitusa Babitsra emlékeztetően puritán, pedáns visszafogottságot, tanári segítő-készséget sugárzott.

Személyesen épp akkor ismertem meg, amikor Babits Mihály Angliába emigrált fogadott lányának, Ildikónak halála után az esetleg nála maradt Babits-kéziratok, fontosabb dokumentumok ügyében nyomoztam (ezt *Az utókor inspektora* című kötetem egyik írásában dolgoztam fel). Rábától kaptam segítséget, hogy levélben megkereshessem a volt Eötvös-kollégista angol Cushing professzort. A Magyar Nemzetnél aztán 1986-ban időlegesen megbíztak az irodalmi oldal gondozásával. A kölcsönös bizalom jegyében Rába Györgytől is kértem és kaptam verseket. *Rovások* című kötetébe írt dedikációja a szükséztudásával igazán sokatmondó.

Rába költészete mint a nemes, finom porcelán: a személyiség titkait, s egyben a vers fogantatásának pillanatát és kibomlását szikáran is érzékletes képekben festi meg s égeti ki. Lírájában a rejtett párhuzamok is izgalmasak: Tandori, aki máshova jut el pályája végén, de előtte (*Töredék Hamletnek* című kötetében) hasonló módon próbálja tetten érni az én „eltűnő idejét”. Azaz más

nemzedékbeliak is, máshonnan indulva (és máshova érkezve) hasonló belső késztetések jelzéseit követhetik.

Ha Rába György verseit olvasom, nem tudok nem arra gondolni, hogy katedrális nemcsak térben felfelé, hanem – szavakból – befelé is lehet építeni, bővíteni, teljes világgá formálni.

Ami a katedrális illeti, nagyon gazdagok vagyunk e befelé építkezésben, még ha a verskedvelők nagyobbik része ma is a hagyományos költőszerepből eredő, „retorikusabb”, az úgymond erkölcsi, érzelmi üzenetet, (néha vélt...) igazságokat megszólaltató költészetet kedveli, véli üdvöztetőnek. A magyar irodalom és a magyar költészet „mélységi kiterjedése” mindújra meghódítandó világ, amely igazán csak a magyar nyelv páratlan kifejezőképességét érzékelőknek tárul fel teljességgel. Miközben e versbeszéd átélésekor a befogadó nyelvi pallérozottsága és gondolkodása is bővül, finomodik.

Az emigrációban otthontalanul magányos Márai szerint az anyanyelv az egyetlen haza. S ha így van, akkor az irodalom s a költészet a legbensőbb, ha úgy adódik, a legvégső menedék. A külső erőktől valóban megcsonkíthatatlan.

Michel Houellebecq

Szeder Réka fordítása

Az út

*Pilonok tépdelik részekre az eget,
ráhajlanak az útra; terpeszkednek az árnyak.
Nézegetem a nőket, mind gerjeszti a vágyat,
a formás ajkaik sajátos sokszögek.*

*A teljes nyugalom nem talál itt helyet;
hogy tudjam, létezik az örök és egyetlen.
Az én utam rövid lesz; durva és kegyetlen;
ha mindössze közönyt okoz az élvezet.*

*Lassan fölénk kúszik az éjjeli növényzet,
megérkeznek a nők; a pulthoz siklanak,
mélyek az éjszakák*, a remény fojtogat;
a nők testei az alagútban a fények.*

La route

*Le ciel s'écartelait, déchire de pylônes,
Et quelques réverbères se penchaient sur la route
Je regardais les femmes et je les voulais toutes,
Leurs lèvres écartées formaient des polygones.*

*Je n'atteindrai jamais á la pleine patience
De celui que se sait aimé dans l'éternel
Mon parcours sera bref, erratique et cruel,
Aussi loin du plaisir que de l'indifférence.*

*Les plantes de la nuit grimpaient sur la verrière
Et les femmes glissaient près du bar tropical;
Dans le tunnel des nuits l'espérance est brutale,
Et le sexe des femmes inondé de lumière.*

MICHEL HOUELLEBECQ (1956. február 26.) Goncourt-díjas, világhírű francia író, filmrendező és költő. 1994-ben jelent meg első regénye *A harcmező kiterjesztése* (Extension du domaine de la lutte) címmel. Ezt követte 1998-ban az *Elemi részecskék* (Les Particules élémentaires), 2001-ben *A csúcson* (Plateforme), 2010-ben Goncourt-díjas *A térkép és a táj* (La Carte et le Territoire). 2015. január 7-én, a Charlie Hebdo elleni merénylet napján látott napvilágot *Behódolás* (Soumission) című regénye.

Egy ideig Írországból élt, jelenleg Franciaországban él és alkot.

Költőként saját hazáján kívül kevésbé ismert, pedig verseiben is a létezés, a vágy, a sors mélyrétegeit kutatja; soraiiban egyszerre jelenik meg vitalitás és haláltudat, szenvedély és melankólia.

*Utalás Louis-Ferdinand Céline *Utazás az éjszaka mélyére* című művére

Marina Ivanovna Cvetajeva versei

Lángi Péter fordításában

Angelika

(Анжелика)

*Templom homálya, az orgona zeng,
Szelíd a kar égi dala!
Nem szeretek viharos örömet
Én, Angelika.*

*Csendes és szolid a dallama, zsong,
Nem látszik a díszes üveg.
Életem őrzik e boltozatok,
Az álmom e rend.*

*Úszik a gyermeki korba szemem,
Csak gyöttri a városi láz,
Untat a szó meg a báli terem,
Fáraszt a világ.*

*Gyűjtva a Szűznek, a gyertya ma ég.
(Ez olt a betegbe reményt?)
Köztetek elfogy szóm, de miért?
Mert más vagyok én.*

*Édes a kéz, noha gyenge, lelóg,
Itt nincs az a bú, mi teher.
Nézd a borostyánt, vén követ ott,
A lombja ölel.*

*Mandulaszín az arankaszirom,
Fehér s pirosas e csoda.
Én a világ örömét tagadom,
Én, Angelika.*

Egy nagymamának (Бабушке)

*Tölcséres, fekete rajt' a ruha,
Hosszú, ovális az arca.
Kapott csókot, fiatal nagymama,
Valaha is gőgös ajkad?*

*S kezeid, melyek sok-sok palota
Termében játszották Chopint?
Kétoldalt hajad spirál fonata
Fagyos arcodon keret.*

*Sötét, szigorú nézésed taszít,
Mindig kész védekezésre.
Fiatal asszonyok nem néznek így.
Ifjú nagymama, ki vagy te?*

*Hány lehetőséget ragadtál meg,
Hány volt ítélve kudarcra?
A föld falánk torkába teveled
Hullhat a húszéves polka!*

*Ártatlan nap volt, és friss volt a szél.
A csillagok kialudtak.
Szívemben kegyetlen lázadás kélt.
Nagymama, nem te okoztad?*

Szeretnék együtt élni Önnel

(Я бы хотела жить с Вами)

*Szeretnék együtt lakni Önnel
Egy kisvárosban,
Ahol örök a szürkület,
És örökké szól a harang.
És egy kis falusi panzióban –
Ódon órák
Halk csengése – mint az idő cseppjei.
És esténként valahonnan egy manzárdból
Fuvolaszó,
Maga a fuvolás ott áll az ablakban.
Az ablakokban óriási tulipánok.
S meglehet, Ön még csak nem is szeretne engem.*

*A szoba közepén – hatalmas cserépkályha,
Minden csempén – kis kép:
Rózsa – szív – hajó. –
Az egyetlen ablakban pedig –
Hó, hó, hó.*

*Ön feküdne – amilyennek szeretném: lustán,
Közömbösen, gondtalan.
Néha éles sercenés,
Gyufáé.*

*Cigarettaja felizzik és kialszik.
És sokáig-sokáig remeg a végén
Egy rövid, szürke oszlopocskára – a hamu.
Ön még lerázni is lusta.
És az egész cigaretta a tűzbe repül.*

Moszkva, te óriási

(Москва! Какой огромный)

*Moszkva, te óriási
Vendégfogadó lak!
Akiknek nincs hol hálni,
Mindüinket befogadsz.*

*Szégyembélyeg a vállon,
Kés feszít csizmaszárt.
Lehetünk bármily távol –
Mindenkit idevársz.*

*A bélyeg lágeres folt,
Betegség – százezer.
A derék Pantelejmon
Gyógyszert mindenre lel.*

*Azon az ajtón túl, ím,
Hová a nép tolong,
Ott egy jóságos grúz szív
Vörös fényben ragyog.*

*És halleluja szólal,
Áztat barna mezőt.
– Kebleden megcsókollak,
Drága moszkvai föld.*

1916. július 8.

Ég veletek!..

(А Бог с вами!..)

*Ég veletek, hát!
Legyetek birkák!
Éljetek, mint a csordák, falkák,
Saját célok és gondolat nélkül,
Hitleri és sztálini vak had!*

*Legyetek lapított nép, s végül
Horogkereszt vagy csillag.*

1934

Hatalmas szemei voltak

(Были огромные очи...)

*Hatalmas szemei voltak:
A Mérleg csillagzata,
Talán a Nílus sem hosszabb,
Mint volt a hajfonata.*

*Bár maga kisebb, mint lehetne!
Ami hosszát illeti,
Haja egészen talpig ért le,
S duplán fedve szemei.*

*Bár maga kisebb, mint lehetne,
Ne sajnáld, szép mindene –
Isten négyversztásra növelte,
Oly hosszú szemöldöke:*

*Elfésülve a füle mögé,
Lelke mögé.*

Pillája a kunyhót seperte.

*Nem, mégsem illik...
Borzasztóan eltűzod!
Ne, lánykádat másképp dicsőítsd,
Jobb a kicsinyítő mód.*

*Kis hajszála – rubelkát ért!
És betetőzősképpen –
Köztársaság az ajakáért,
Fogáért omoljon minden...*

1937

Csak ismétlem az első sort

(Все повторяю первый стих...)

*Csak ismétlem az első sort:
– „Az asztalt hatra terítettem”...
S egyre átjavítom a szót:
Nem törődtél a hetedikkel.*

*Nektek, hatoknak nem vidám,
Az arcokon eső csorog le...
De hogyan tudtál az asztalnál
Nem gondolni a hetedikre.*

*Lehangolva vendégeid,
A kristály nincs ma forgalomban.
Rossz a kedvük, rossz neked is,
De hívatlannak a legrosszabb.*

*Szomorúság ural s homály.
Nem kell ital, és nem az éték.
Hogy hibázható el a szám?
Elfeledni a mennyiséget?!*

*Merted nem megérteni hát,
Hogy hatan (két bátyád s te – három,
Meg nejed, atyád és anyád)
S van hetedik, én a világon.*

*Te hatra terítettél csak,
De nem teljes a világ hattal.
Élők között mint maskara,
Fantom voltam – rokonaiddal,*

*(S enyéimmel) ... pirultam én,
Ó, egy lélek meg nem bántott! –
Ültem a hívatlan helyén,
Ahol a készlet épp hiányzott.*

*S jaj! Fellöktem egy poharat!
S minden mi szomjazott rá, elfolyt, –
Szemben só, sebben vér apadt –
Az abroszt mosta, majd a padlót.*

*Koporsó nem volt! Búcsú sem!
Asztal varázsolt, ház felébredt.
Halál ült ebédeteken,
S érkeztem torra én, az élet.*

*Báty, férj, barát – én senkinek
Nem teszek szemrehányást mégsem:
Te, aki hatra terített,
Te hagytál engem ülni szélen.*

1941. március 6.

MARINA IVANOVNA CVETAJEVA (1892, Moszkva – 1941, Jelabuga) versei már tizenhat éves korában megjelentek. 1917 előtt három kötete látott napvilágot. Nem csatlakozott egyetlen avantgárd irányzat-

hoz sem, művészetében ötvözte több évtized orosz irodalmának eredményeit, törekvéseit. A proletárdiktatúra szétzilálta életét. Férje a fehér gárdában harcolt, kisebbik lánya éhen halt. 1922-ben Nyugatra emigrált, Berlinben, Prágában, Párizsban élt. 1939-ben visszatért hazájába, de férjére börtön, majd halál, nagyobbik lányára Gulag, rá a világháború idején kitelepítés várt. Egy kis tatár városban lett öngyilkos. Válogatott versei 1961-ben jelentek meg. A Gulagot is megjárt lánya, Ariadna később édesanyja összegyűjtött kéziratait a Központi Állami Irodalmi és Művészeti Archívumra hagyta, az anyag 2000-től kutatható.

*

LÁNGI PÉTER 1942-ben született a Fejér megyei Zámolyon. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán magyar–orosz szakon végzett. Nyugdíjazásáig a keszthelyi Nagyváthy János Szakközépiskolában tanított.

Saját verseket 1994 óta ír. Ezek napilapokban, s főként a Pannon Tükör, Hévíz, Vár című irodalmi folyóiratokban, illetve különböző antológiákban (a tatabányai Őszidő I, II, III, 2013, Helikon öröksége, Keszthelyi múzsa, Palackposta, Hévíz antológia stb.) jelennek meg. Műfordításait főként a Nagyvilág, gyermekverseit a kolozsvári Szivárvány közölte. Két önálló verses- és fordításkötete a *Késői invokáció* (2010) és az *Őszidőm leltára* (2015).

2021-ben jelent meg az Irodalmi Jelen Könyvek gondozásában Szergej Pantsirev *Rövid hullámok* című, kétnyelvű versgyűjteménye, melynek darabjait Lángi Péter és Mandics György fordította.

Lajtos Nóra

Kinyíló lótuszvirágok, orchidealigetek

Northrop Frye kanadai irodalomkritikus (1912–1991) elméleti munkásságában az irodalom eredeti gyökereihez való visszatérés nagyon gyakran archetipikus képek és alakok szövegbe idézésével történik. Nemegyszer utal ő is Jung személyiségelméletére, aki szerint az archetipusok olyan ősképek, amelyeket a kollektív tudatalatti mozgat, és habár Jung nagyon sokféle archetípusról beszél, tizenkét elsődleges karaktert azonosított (a bölcsőt, az ártatlant, a felfedezőt, az uralkodót, a teremtet, a gondozót, a varázslót, a hőst, a lázadót, a szeretőt, az udvari bolondot/bohócot és az árvát). A tizenkettes számmisztika egész világrendszerünket áthatja: a görög mitológia szerint 12 főisten lakott az Olümposzon, Héraklésznak 12 feladatot kellett végrehajtania, Odüsszeust 12 tengerész kísérte a tengeren. Izrael népe is 12 törzsből állt, épp annyiból, ahány apostola volt Jézusnak. Az óralapon 12 szám van, illetve a Nap is egy év, azaz 12 hónap alatt járja körbe a zodiákust, ami 12 állatövi jegyből áll. Nem véletlenül említettem a görög mitológiát és a csillagjegyeket egy helyen: Varga Melinda *Tizenkét kagyló* című kötetének alcíme ugyanis máris kijelöl egyfajta *close reading*-szerű („szoros olvasás”) olvasásmódot, miközben behatárolja, hogy könyve nem más, mint mitológiai-asztrológiai kézikönyv férfiaknak a nőkhez. A kötet összetett címszerkezete egymást feltételezi és erősíti: az erősen metaforizáló főcím s a kötet paratextusa (jelen esetben az alcímet értve paratextus alatt) egymás között olyan viszonyrendszert ír le, amelybe jól illeszkedhet „mindennemű” olvasói aktus. Ebben az aktusban decentralizálódik, ha úgy tetszik, „szétszóródik” a nemi irányultság a befogadói

gesztus során: a nő nőként, a férfi férfiként fogja olvasni a kötetet, de a mindenkori olvasóban egyértelműen dekódolható lesz majd a szerzőnek ebbe a csillagjegyjátékba transzponált üzenete.

A görög mitológiai utalások nem öncélú „magamutogatások”, és csak látszólag terhelik meg a szövegeket. A szerző olyan leletezői pontossággal ír a görög istenekről, istennőkről, hogy nem érezzük idegennek azokat. Velük együtt lélegzik a teremtetett szöveg: *„Hermész, a hírvivő a főistene, / nem áll meg benne a szó, / titkodat továbbadja.”* (ikrek) *„Szeléné, az otthon, a család, / a termékenység istene ült a bölcsőjénél.”* (rák) A Szűz Hesztia archetípusaként tűnik fel, a Vízöntő stílusosan *„a tenger habjaiból kikelő / szépséges Aphrodité”* östípusaként. *„Azonban nemcsak mitológiai utalásokban és képekben gazdag a könyv, mondhatni, gyakorlati tudnivalókhöz is hozzájuthat az, aki játékos kézikönyvként forgatja a kötetet, hiszen megtudhatja belőle, hogy a Nyilas nő például a művelt férfiakat kedveli, a Vízöntő »azt szereti, ha csak ő beszél / és te hallgatsz«, a Rák jegyűt pedig »untatja, mi szív nélküli, hűvös«.* (Fried Noémi Lujza: *Tizenkét kagyló, tizenkét gyöngyszem*, Várad, 2022/4.)

A kötet másik esztétikai „bázisa” a mitológia mellett a szerelem erotikus tapasztalatának színre vitele ezekben a miniatűr szöveg-kagylószemekben. Maga a kagyló (gör. κέλυφος) a női nemi szerv színekdochikus kivetülése. A kagylóból született Aphrodité mellett a keresztény kultúrkörben Mária szimbóluma, aki magába rejtette a legdrágább gyöngyöt, Jézust. Visszakanyarodva a görög mitológiához, Erósz szerelmi őseje az, ami megtermékenyíti az egész görög istenvilágot, s a Poszeidón habjain himbálódzó kagylóból született szerelem istennőjével együtt érzékivé teszik a testi-lelki valóságot. A görögök mélyen átérezték a női test szépségét, amit plasztikus formákban fejeztek ki például Aphrodité, Pallasz Athéné vagy Diana alakjában. A kötetben fellelhető „csillagok erotikája” (Juhász Kristóf címadása, in.: Magyar Nemzet, 2022. február 15.) szépívű versbeszédekben nyilvánul meg. A testiség tapasztalata és tapasztalása egyaránt magasabb esztétikai zsinórmértéket kölcsönöz ennek

a tizenkét szövegnek. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a versekben „kigyöngyöző” szerelmi aktusba torkolló nemi vágy olyan hatalmas erőket szabadít fel potenciálisan a szövegekben, amelyek méltán képesek megtermékenyíteni a kötet versapparátusát. Az astrofikus, szabadversformát alkalmazó költemények kerek, egész lírai megnyilatkozások. Varga Melinda jártassága a mitológiában és az asztrológiában nem kétséges, alkotói identitása (kvázi művészete) pedig, amelyről tudjuk, nem mentes a finom erotikától, sikeresen tud beépülni ezekbe a miniatűr profán vers-zsoltárokba. *„A szexualitás és a vágyat minden időben meghatározó vadászsíjasmák ilyen módon kerülnek új, szokatlanul közeli perspektívába Varga Melinda egyszerre érzéki és nyers szövegvilágában. A skála a szűz Hesziától a vérszomjas nemeai oroszlánig terjed, és egyedül az olvasón múlik, hogy (ön)definíciós kísérlet céljával vagy a női megélések ősi jellegét keresve olvassa a verseket.”* (Lázár Kinga: *Útmutatás a nőkhöz a kozmikus térből*, Előretolt Helyőrség, 2022. március 16.)

A kötet képi világa is igen erős. Nemcsak Szekáry Zsuzsanna extravagáns illusztrációi miatt, hanem a lexémák szintjén is: *„tűzvirág nyílik bőrén”* (perszonalifikáció), *„öle a Vezűv”* (metafora) – kos; *„akár Minotaurusz a szűz leányok / hamvas keblét, / elevenen tép szét”* (szinekdoché) – bika; *„oly száraz, mint a Szahara homokja”* (hasonlat) – ikrek; *„kígyónyelvet érzel a szájadban, mikor csókol, / ha szökni próbálsz, vagy becsmérled kagylója ízét, / nyakad köré tekeredik, puszta kézzel fojt meg...”* (hiperbola); *„két apró melle vánkos, / ahol kialhatod magad”* (metonímia) – nyilas.

Varga Melinda görög mitológiai világba visszaáramló, a csilagjegyeken át a jövőbe villanó, magas esztétikai szinten megírt nyolcadik kötete a kinyíló lótuszvirágok és orchidealigetek között kalauzolja végig az olvasót egy olyan édesen szelíd szerelmi szférába, ahol az érzelmesség és a gondolatiság kéz a kézben jár.

Muth Ágota Gizella

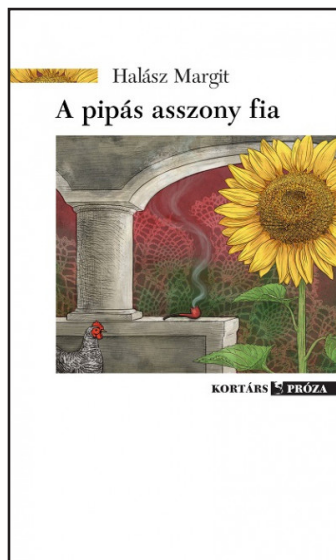
Újléta-Liget meséi

Halász Margit novelláit olvasva egy frissen szedett színes mezei csokor jutott eszembe. Mosolyra és könnyre fakasztó írásai gyermekkorra falu- és tanyavilágát idézik meg. Az ottani emberek hétköznapijai, gondolkodásmódja, az étellel való küzdelmei és apró örömei jelennek meg az anekdotikusnak mondható novellafüzér keretében. A szerző néhol derűs, néhol borús emlékképei szülőföldje, a hajdúsági Újléta-Liget embereit varázsolják elénk a hatvanas és hetvenes évekből.

A könyv két nagyobb egységre oszlik, mindkettő 12-12 írást tartalmaz. Az első rész a *Veronika és a varázsló* címet viseli, és Halász Margit szűkebb környezete jelenik meg benne a gyermeki emlékezet szintjén én-elbeszélés formában. A másik rész, az *Égig érő napraforgó* már messzebbre tekint, a közvetlen hang távolságtartóbbra vált, a narráció pedig egyes szám harmadik személyben folytatódik. Azonban megmarad a könnyed, derűs mesélő hang.

Az első rész gyermeki emlékei a szűkebb családi és ismerősi kört mutatják be a kíváncsi kislány elbeszélésén keresztül. Az osztatlan falusi iskolát, a gyerekek csínytevéseit (*Egy költő szelleme*), a kislány vágyát, hogy minden titkot felderítsen (*A pipás asszony fia*), kíváncsiságát a faluba érkező idegenek iránt (*A pesti kutya*, *A miskolci fiú*). Különösen nagy eseménynek számított az olasz szerencsevadász cipőüzemének létesítése, amely fenekestől felforgatta a falu nyugalalmát (*Veronika és a varázsló*).

A második rész a jobb életre vágyó szerencsétlen vagy szerencsétlenkedő, egyszerű emberek egy-egy sikertelen meggazdagodási próbálkozását írja le (*Szivárványszín varjú*, *Szűzanya Bt.*).

Bemutatja az idős, magukra maradt emberek napi küzdelmét az életért (*Kullancs, Szerénke hídja*), a fiatalok vágyát az elérhetetlen, megszerezhetetlen dolgok iránt (*A pap macskája, Bajcsi*).

Az első rész gyermekkori történeteit az életre és az emberekre való rácsodálkozás, a felfedezés öröme hatja át. A másodikban már megszólal az együttérzés az elesett, hiszékeny vagy bizalmatlan, kiszolgáltatott, küszködő emberek iránt.

A kötetben megmutatkozik Halász Margit kiapadhatatlan mesélőkedve. Mivel témáit a való életből meríti, novelláiból gyermekora világának szinte szociografikus képe bontakozik ki. Alakjai valódi hús-vér emberek, időnként a gyermeki fantázia által felnagyítva és eltúlozva, képzeletszülte tulajdonságokkal felruházva, kiszínezve. A látszólag könnyed hangvétel mögött néha tragikus emberi sorsok bújnak meg. Előfordulnak egészen szürreális helyzetek, például amikor a falusi boltban senkinek nincs aprója, és a boltos dühének csillapítására mesebeli manó nyom váltópénzt az idős asszony markába (*Jóságos manó*), vagy amikor a halat fogó nyári munkást elkezdik üldözni a hattyúk a Balatonban (*Bajcsi*). Találkozhatunk abszurditásig fokozott jelenetekkel is, amikor az olasz cipőüzem női dolgozóit egészen megbolondítja a macsó igazgató, az olasz nyelv és a hamis olasz életérzés (*Veronika és a varázsló*).

Halász Margit stílusára jellemző a mindenütt jelenlévő humor, novellái sodró lendületűek, nem várt fordulatokban gazdagok, és bővelkednek szóképekben: „futkároznak a virgonc szelek”; „Gólyahírek kócos haját fésülgeti a szél”; „A tó olyan, mint egy hatalmas születésnap torta”. Írói nyelve népies kifejezéseket tartalmaz. Természetleírásaiban szinte érezni a falu illatait: „És végre-valahára eljött a várva várt fűttyös április. A föld megrázta magát, megnyiladozott, s a keskeny, nedves réseken át magába szívta a tavaszi virágok gyöngyözően friss illatát. Fűtült a szél, táncoltatta a tavaszi vizek szoknyájának ezernyi apró fodrát, fűge hangyák másztak elő az öreg fűzfák vakbarna odvaiból, vörös bogarak ragadtak össze még vörösebb párjukkal, virított a gólyák hírét hozó boglyas fejű gólyahír.”

A szerző sorai mögött, még a tragikus véget érő novellákban is, mindig ott bujkál egyfajta bohókás, életigenlő derű. Néhány esetben nyitva hagyja a befejezést, és a továbbgondolást az olvasókra bízza. A falusi élet- és zsánerképeket megjelenítő kötet borítóján Bódi Kati vidám, színes rajza már előre jelzi, hogy élvezetes olvasásban lesz részünk.

Halász Margit: *A pipás asszony fia*. Novellák. Kortárs, Budapest, 2021.

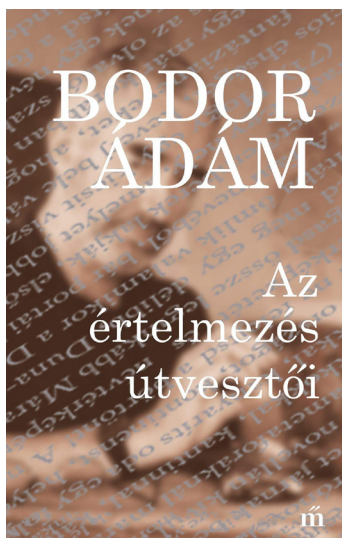
Halász Margit *Éneklő folyó* című regénye különdíjas volt az Irodalmi Jelen 40 ezer dolláros regénypályázatán.

Pusztai Ilona

„A kritikus tehát bátran fanyalogjon”

Akár írói ars poeticaként is felfogható ez a Bori Erzsébet interjújában (Bori Erzsébet: *Nemesebb és nehezebb*, 2011) olvasható Bodor Ádám-kijelentés. Valljuk be, az író t övező mítoszok alapján nem is találunk ebben semmi meglepőt. Már a fülszöveg indítása is ráerősít a legendásan kívülálló, és leginkább szikár nyelvezetű novellistaként számontartott alkotó ethoszára: „Bodor Ádám kevés szavú ember hírében áll...” De, mint minden legendáról, menetközben erről is kiderül, hogy néhol bizony „sántít”. Sőt, többnyire igencsak sántít. A „zárkózott, visszavonult és megközelíthetetlen” író toposzát egy szemfüles irodalmárnak köszönhetjük, aki abból a pusztá tényből vont le következtetéseit, hogy Bodor Ádám nem látogatja „szorgalmasan a letaglózóan unalmas felolvasásokat, szakmai megbeszéléseket, pályatársak narcisztikus demonstrációit” (Papp Sándor Zsigmond: *Öncsalás lenne ábrándokat kergetni*. 2014).

Mert – mint az író 85. születésnapja előtt tisztelgő *Az értelmezés útvesztői* interjúkötet is mutatja – Bodor Ádám szívesen válaszol, ha kérdezik. Nem is ez az első neki szentelt interjúkötet. Balla Zsófia *A börtön szagában* (2001) az életrajzra összpontosítva kronologikusan követte végig az írói életpályát. Ennek a könyvnek az alapja egy, a Bartók rádióban 1996-ban elhangzott kilencrészes beszélgetéssorozat, amelyet rendhagyó módon az interjúk alanya, Bodor Ádám szerkesztett némileg kibővítve könyvvé. A jelen kötet ezért mintegy folytatásnak is felfogható,

mivel *A börtön szaga* utáni időszak (2003–2021) interjúiból válogat ki tizenötöt. Ugyanakkor ezek a beszélgetések inkább a pályaképre fókuszálva, a művek poétikai összefüggéseit és keletkezésük műhelytitkait kutatják, kiemelten foglalkozva a két fontos regénnyel, a *Sinistra körzettel* (1992) és a *Verhovina madaraival* (2011), valamint az utolsó novelláskötettel, a *Sehol*l (2019). De Bodor Ádám itt is megtartotta szokását, ha szükségét érezte, bővített eredeti válaszain. Viszont a kérdéseket nem szerkesztette át, így néhol többször visszaköszön egy-egy téma. Ennek magyarázata, hogy nem akarta megbontani az egyes interjúk menetét, egységét. Ugyanakkor ezeknek a vissza-visszatérő kérdésfelvetéseknek van egy nagy előnye is: minden alkalommal más megvilágításban, fénytörésben bontakozik ki előttünk az adott téma, az író hangulatához, a beszélgetések menetéhez, az időbeni változásokhoz igazodva. Így nemhogy nem fulladunk bele az unalomba, hanem élvezzük ezt a kaleidoszkópszerűen villódzó világot. Az ismétlődések az értelmezések terét kitágítva inkább hozzátesznek, mintsem elvesznek a szövegekből.

Ehhez kapcsolódva érdemes külön említést tenni a borítóról. Esterházy Péterhez hasonlóan Bodor Ádám könyveinek tervezője szintén felesége, a grafikusművész Bodor Anikó. Az elmosódott fotó, a kritikákból kiragadott szó- és mondattöredékek megfoghatatlanságukkal jól összecsengenek a címmel, mintegy az értelmezések labirintusának foglalatába zárva a kötetet. Az értelmezés lehetőségeinek száma ugyanis végtelen, ahogy ezt Bodor Ádám Jánossy Lajosnak adott interjújában összegzi: „...*ha egyszer írásra adtad a fejed, képzeleted megosztani kívántad egy ismeretlen, igen heterogén közönséggel, máris kiadtad magad, akár illetékteleneknek is, préda vagy, kedvükre marcangolhatnak. Ahogy ezt meg is teszik. Nem árt, ha tudod, annak a fiktív képnek, amelyet történeteid előadása során kivetítesz a világra, egy kicsit óhatatlanul magad is része vagy.*”

Az értelmezés útvesztői kötet három hosszabb, szinte életút-interjút – Erős Kinga: *Minden a papíron dől el* (2004); Selyem Zsuzsa: *Mitől lesz az ember író?* (2010); Jánossy Lajos: *Nagyvi-*

zitben Bodor Ádámnál I–II. (2016) – és tizenkét rövidebb, egy-egy éppen aktuális helyzethez kapcsolódó (új mű megjelenése, kerek évforduló, kitüntetés) beszélgetést tartalmaz, amelyek egy kivételével már korábban olvashatóak voltak különböző lapokban. Ez a rendhagyó interjú viszont most jelenik meg először nyomtatásban. Szablyár Eszter az író kérésére elküldött hatvan villámkérdést, Bodor Ádámot pedig annyira lenyűgözte a kérdések spontaneitása, a kérdező tárgyismerete és őszinte kíváncsisága, hogy rögtön írásban meg is válaszolta azokat, megteremtve ezzel a négykezes interjú műfaját. A kötetben lévő beszélgetések megjelenési helyein végigtekintve kitűnik az íróat övező figyelem sokszínűsége: a Magyar Narancstól, az Élet és Irodalomtól, a Népszabadságtól, a Literától a Magyar Naplóig, a Heti Válaszig, a Mandinerig és a Székelyföldre terjedően (az Irodalmi Jelennek is interjút adott 2014-ben, Varga Melinda kérdezte). Bodor Ádám bár szellemi és politikai értelemben is világeletében autonóm, öntörvényű ember volt, mégis azon, napjainkban egyre ritkább konszenzusos személyiségek közé tartozik, akik inkább összekötnek, mintsem elválasztanak székértáborokat. Ízig-vérig európai ember, aki nemcsak beszél, de életével, írásaival példázza is a szabadság, a tolerancia, az esetekkel való együttérzés fontosságát.

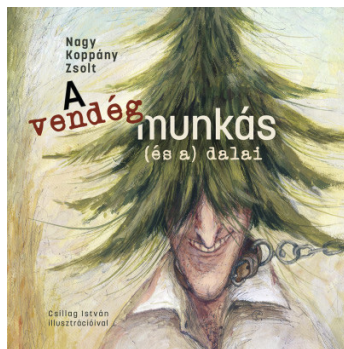
Ahogy Bori Erzsébet megjegyzi a bevezetőben már említett interjújában: „*Balla Zsófia... sajnos nagyrészt elette a kenyerét minden további interjúkészítőnek*”, mégis *Az értelmezés útvesztői* számos új adalékkal járul hozzá az életmű és az író megértéséhez. Interjúi folyamatos cáfolatai a műveire ráaggatott értelmezési kísérleteknek és a nemzeti önérzet táplálta megszépített erdélyi múlt legendáinak. Legyen szó írásai és a dél-amerikai mágikus realizmus rokonságáról, a három regény, a *Sinistra körzet*, *Az érsek látogatása* (1999), a *Verhovina madarai* trilógiaként való értelmezéséről, a művek önéletrajzi háttérének kérdéseiről vagy Erdély Móricz teremtette romantikus Tündérkert-mítoszáról, benne szeretett szülővárosával, Kolozsvárral. Mint Bodor a kötetben többször visszatér rá, politikai elítéltként Erdélyben

soha, sehová sem tartozó ember lett belőle, aki a kamaszkori börtönélmények tapasztalatából adódóan egész életében lázadt mindenféle skatulya és sztereotíp séma ellen. Ezért is érezhetjük találónak Bátor Csaba megállapítását az íróról: „*a magány-etika egyik ritka alakja irodalmunkban*” (Báthori Csaba: *A diktatúra kalandja*, 2003). Priusza miatt az erdélyi irodalom berkeiben sem lehetett otthonos. Ezért, bár a kolozsvári Utunkban publikált, mégsem sorolható a Forrás-nemzedék tagjai közé. Szabadúszóként viszont kedvére írhatott, novelláin furcsamód még a cenzúra sem talált fogást. Ahogy múltja miatt a hatalomnak sem kellett megfelelnie, nem kellett különalkukat kötnie, hízelegnie, dicsérnie a rendszert, mint sok kortársának. Lételeme és írásainak ihletője máig az erdélyi havasok szépségesen zord, embert próbáló világa lett, ahová rendszeresen elmenekült az egyre nyomasztóbbá váló diktatúra elől. Kötődése ehhez a tájhoz annyira erős, hogy írásainak színtere 1982-es áttelepülése óta sem változott. Berlinben és Budapesten otthonos világpolgárként is megmaradt erdélyi gyökerű írónak.

Végezetül *A barátkozás lehetőségei* (2016) novellagyűjtemény címét megidézve, a jelen kötet új és izgalmas barátkozási lehetőségeket nyújthat az író életművét jól ismerő vagy azzal éppen ismerkedő olvasók számára is. Ahogy Bodor Ádám megfogalmazza Erős Kinga interjújában: „*Az igazi siker az a pillanat, amikor az olvasó meghitt kettesben a könyvvel valami boldogságfélét érez.*”

Rimóczi László

Székely túlélőregény – novellákban

Azt, hogy milyenek a székelyek, csak egy valódi székely tudná megmondani. Gaali Zoltán, aki 1938-ban a székely ősvárakról írt könyvet, így örökíti meg őket: *„Egy hősie néptöredék, mely bámulatosképpen tartotta fenn magát a költözködő népek vésses hullámvásai között, mely sajátos ha-diszervezetével és demokratikus intézményeivel a középkori Európának legelőbb megtelepült és klasszikus népeként tűnik elő.”* Száraz Miklós György szintén átfogó kötetet publikált a témában (*Székelyek: Történelemről és hagyományról*, 2018). Ha hihetünk a szóbeszédnek, a jó székely minden szorult helyzetből könnyedén kivágja magát, megfoghatatlan, csavaros eszű és rafinált. Nagy Koppány Zsolt *A vendégmunkás (és a) dalai* című kötete is megerősíti ezt a feltételezést, a fáma alapos ismerete világosan kitűnik a műből, az autentikus hangulatot pedig Csillag István illusztrációi teszik garantáltan egésszé. A szerző novellában is erős, és azon ritka írók közé tartozik, akik szinte minden kötetükben képesek új hangon megszólalni. A változatos, gyakorlottságról tanúskodó eszköztárral készült és értékes tapasztalatokkal átszőtt szövegek többnyire alátámasztják azt, amit eddig is tudtunk a székely kultúráról és mentalitásról (*„A székely irgalmatlan, mert ilyenné faragta az élet. / A székely esze csavarosan jár, mert muszáj”*), de új elemekkel is gazdagítják ismereteinket. A novellák nyelvezete néha hamiskásan archaikus, néha lényegre törően szikár, az időnként visszaköszönő kaján hangulat pedig humoros szituációkban domborodik ki. A szerző közvetlenül mutatja be a mai székelyeket, ezzel mintegy formabontó aspek-

tusból ábrázolva a megszokott, általában kötött, kívülállóként – és még úgy is óvatoskodóan – tálalt témát.

Átfogó képet kaphatunk a kisebbségi sorsról, arról, hogy mennyire képes megőrizni egy világba vetett székely az identitását, önérzetét, és hogyan tud érvényesülni az összetartás. Megtudjuk, mi motiválja abban, hogy bármilyen zord, zimankós körülmény közepette is makacsul ragaszkodjon gyökereihez és világfelfogásához.

A szerző mélyen együttérez szereplőjével, és a szórakozás mellett a székely kultúrából is tisztességes adagot kapunk, mindemellett a meghökkenés sem marad el. A városi létformát próbálgató székelynek nem szegik kedvét a kínos, kényelmetlen helyzetek, így egyszerre éljük át a pikareszk regények bolyongó hangulatát és a nem hagyományos néprajzi leírásokat.

Ha egy udvarhelyi székely embernek mehetnéke támad, meg sem áll Budapestig:

„A határon vót egy kicsi baj, mer az udvarhelyi románul nem tud. Egyébként se tud, de románul erőssen nem tud. (De nem azé, me buta, hanem me büszke.) S há ahogy a határon átértek, alig egy szempillantás alatt meg es vótak érkeze a Népligetbe. Leszállott az udvarhelyi, s széjjelnézett. Egy kicsit mintha el es múlt vóna a fene nagy mehetnékje. De aztán csak újult erővel réaduvatt. Mehogy ment vóna vissza. De má nem vót visszaút. S nem vót eléút se.”

Nem kell megijedni, a furcsa dialektus nem minden írásban van jelen. A hangulatot megalapozó *Előljáró beszéd* után az *Érzékeny útirajz* című novella nyitja „hivatalosan” a kötetet. Az előítéletek, hogy ki magyar és ki román, és hogy milyen veszélyes is egy buszban sztereotípiák mentén diskurálni, már itt, a könyv elején tisztázásra kerül. A Népliget felé zötykölődő busz szűk terében tágas, ám reménytelen világ nyílik meg, de egy kis pálinka legömbölyít minden ellentétet. Drámai összegzések és következtetések születnek az elemózsiás szatyrok kifosztása közben, így a szociális elkeseredettség és a székely könnyedség mesterien egyesül – és érvényesül – a szövegben.

„Szégyellem magam. De nem, kiabál bennem a sznob, én nem tartozom közéjük! Mégiscsak, bizonyára én vagyok az egyedüli a buszon, aki angolt tanít Pesten. Körbenézek, s hát tényleg én vagyok. Minden rokonszenvem az övék, egyből:

Elnézem kezeiket, nagy, székel, munkás kezeiket. Hej, bizony ezek a kezek, mi mindent elvégeznek, mondom magamban. Mindezt, amit a finom magyar kéz el nem végez.”

Hasonló hangulatot hoz *A Kedves*, amely egy értelmiségi vendégmunkás férfi és egy szintén értelmiségi vendégmunkás nő szerelmét dolgozza fel, kapcsolatukat pedig a mindent szépre festő szerelem mellett a közös kételyek és ábrándok is összetartják. Az életszerű történetbe ágyazott származási utalások mellett újra és újra szembesülünk a ténnyel, hogy az átlagember a vendégmunkás kifejezés kapcsán általában nem az értelmiségiekre asszociál, így könnyen az előítéletek csapdájában találhatja magát.

„A Kedvesnek magától értetődő a szerelem, és magától értetődő a szerelmeskedés. Sikít, ha jó, és aranyosan duzzog, ha – ritkán, persze – nem. Nem játssza meg a divát, a negyvenes nőt. Ismerem, látom hát magam a szeme tükrében. És boldog, erős férfi lett belőlem mellette, az ágyban, a földön, az égben.”

A Vendégmunkás-léfhelyzetekben hősünk angoltanári állást kap, ami a beteljesülés helyett inkább csak kálváriájának alapjait fekteti le, ugyanis a helyszín egy javítóintézet, a főszereplő hányattatásai pedig eszkalálódnak. A kilátástalanság borongós képeit és a megpróbáltatások konok hangulatát a könnyed stílus enyhíti, illetve tereli a szatíra irányába, miközben a főszereplőt változatlanul a békétűrés és a mindenféle élethelyzethez való alkalmazkodás jellemzi. A kötet talán legerősebb darabja *Az angoltanár evangéliuma*, ami, ha úgy tetszik, a korábbi írások összefoglalása, melyben az addigi feeling megmarad. A székel-földi ács fia egy baleset következtében angolul kezd el beszélni, ugyanakkor új hivatására is ráébred: angol nyelvet kell tanítania. Útja során lesz egy hű társa (*„s kedves leheték az ő szívének, mert véllem ingyen tsinálá”*), a szedett-vedett tanítványok pedig lassan köré gyűlnek. A vibráló, sodró és lendületes történetvezetés gerincén biblikus áthallásokkal díszített szöveg bontakozik ki, a szerző pedig továbbra

sem csúri feleslegesen a szavakat, csak a lényegre szorítkozik, nem „bámészkodik”, nem ábrándozik, tömörségre törekszik. Külön érdeme, hogy nem ragad bele abba, hogy görbe tükröt tartson a városlakó ember elé, így a konklúzió sem vész el:

„És én akkor tanítványaim kérdő szemének kereszttüzében pirosra válék, miként a rák a főzés során, és süllyedni kezdék, majd megsemmisülék, szállván alá poklokra, s ott ültömben mind a mai napig azon elmélkedem, mi a fészkes fenéért nem lettem inkább tetőgerendák gondtalan és boldog kifaragója.”

A hat novella összefügg, de külön is megállják helyüket, és autentikusak, mintha személyes élmények ihlették volna. A kötetet záró Székelyföld allegorikus, népies elemek ötvözetével dolgozik:

„Székelyföldön ízesebb a szó, odafut minden nosztalgiázní vágyó anyabaszó. Székelyföldön, ha sokan vagy, harsan a himnusz, harsan a nóta. Nem is tudod, sírtál-e jót a múltkori óta. Székelyföldön keményebb az agyag, s koponyádban keményebb az agyad. Egy székely százszal is, egy székely leány ezerrel is. Székelyföld már nem lesz,

ami volt, de nem is az, aminek hittük.”

Minimalista, szókimondó, dallamos szövegtestű írás Nagy Koppány Zsolté, mely szatirikus hangvételen oszlatja el a székelekkel kapcsolatos általánosításokat, közhelyeket, tévhiteket és hamis képeket, illetve megerősíti azt, ami igaz belőlük. A székely nép egyedülálló Európában, melynek nemcsak végtelen szabadságigénye, jellegzetes tántoríthatatlansága van, de saját földje, büszkesége, zászlaja, himnusza, szent hegye és életigenlése is. Ez egy olyan kötet, mely egyetlen székely kultúra iránt rajongó polcáról sem hiányozhat.

Nagy Koppány Zsolt: *A vendégmunkás (és a) dalai*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2021.

Nagy Koppány Zsolt *Józsefát úr, avagy a regénykedés* című regénye második díjas volt az Irodalmi Jelen 40 ezer dolláros regénypályázatán.

Szabó Fruzsina

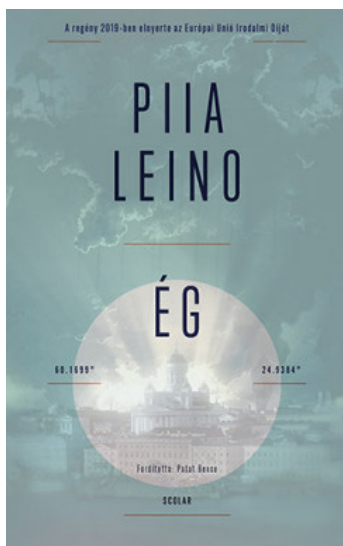
A földi mennyország keresése

Egy városállam, melynek polgárai feladták a reményt. Jövőjében nincsenek gyerekek, jelene az apátia, a múltjára pedig már senki sem emlékszik. 2058 Helsinkijének lakói még azt sem tudják biztosan, hol húzódnak országuk határai. A klímaváltozás szép lassan átalakította a bolygót

és az emberek életét: az elmúlt évtizedekben a fiatalokat egyre kevésbé érdekelte a szex, a férfiak tesztoszteronszintje mérhetően egyre alacsonyabb lett, végül az életuntság gyógyíthatatlannak tűnő járványként igázta le az embereket. Pedig, ha továbbra sem születnek gyerekek, Helsinkinek tényleg nincs jövője.

Amikor a polgárháború után a Fény nevet viselő nacionalista mozgalom magához ragadta a hatalmat, elnyomott polgárai számára megalkotott egy virtuális valóságot, az Eget, ahol tovább létezik az elpusztult, régi világ. Akiben volt elég erő a lázadásra, már rég északra távozott. Azóta a határokat lezárták, hírek nem jöhetnek a külvilágból, a rendet pedig a bőrfejük tartják fenn az utcán. Minél nagyobb presztízse van egy polgárnak, annál több időt biztosít számára az állam az Égben. Ez az egyetlen hely, ahol időről időre maguk mögött hagyhatják az elnyomást, a nélkülözést és a félelmet; ahol a béke vár rájuk. Maga a mennyország.

„Iina feltette a szemüveget, és tudta, hogy ott van minden: a Régi Helsinki, az esőerdők, a vízesések, a hullám előtti New York. Kezdetben csak a fényességet érzékelte, mígnem az elolvadt, és érzetek áramlásává konkretizálódott... A rétből meleg szénaillat

áradt. Térdre rogyva élvezte a könnyedséget, amellyel a gép a gondolatot kiváltotta. A fűszálakat durvának érezte a térd alatt, a talajt puhának, jól illettek egymáshoz... Nem is a tájak számítótak, hanem az idő, amely immár nem kínoztta."

Akseli a helyi egyetem kutatója, aki az apátia lehetséges oka-it próbálja kideríteni. Otthonról dolgozik, egyedül él, és Égfüggő. Ha ki kell lépnie lakása ajtaján, összehúzza magát, és retteg, hogy rajtaütnek a fosztogatók. Egy napon azonban egy csapásra megváltozik az élete: felettese átad neki egy csomag kísérleti gyógyszert, mely nemcsak a testére, de a szellemére is serkentőleg hat. Feladata, hogy jegyezzen fel minden tapasztalatot, amit a gyógyszer szedése alatt szerzett. Félő ugyanis, hogyha a szert a lakosság rendelkezésére bocsátanák, annak végzetes következményei lennének a kormányra nézve. Akseli hamarosan meg is tapasztalja, mire célzott felettese. Már-már készen áll rá, hogy fellépjen az elnyomó hatalom ellen, de függősége, ami a virtuális valósághoz köti, visszatartja. *„Mi a Fényért létezünk, döbben rá Akseli most először. Társadalmunk nem a bűnözőké, nem a törvénytisztelőké, hanem a Fényé, a társadalmi béke az üzletet szolgálja. Fotokráciában élünk...”* Talán fel is adná a próbálkozást, ha ekkor nem kereszteződnek útjaik Iinával.

Iina úgynevezett eltartottként él Jalo mellett, aki az Ég fejlesztésén dolgozik. Egyetlen feladata, hogy Jalónak ételt hordjon a piacról, és vezesse a háztartást. Ha ezzel végzett, eltartójának köszönhetően korlátlan időt tölthet az Égben. Itt találkozik először Akselivel, akivel olyan nagy hatást gyakorolnak egymásra, hogy a való világban is találkozni akarnak. A férfi megkéri Iinát, hogy csatlakozzon a gyógyszerkísérlethez, majd megosztja a nővel a serkentő hatású tablettákat. Hamar szenvedélyes kapcsolatba bonyolódnak egymással. Végül együtt kell szembenézniük a kérdéssel: létezhet-e olyan dolog a földön, amiért megéri maguk mögött hagyni az Eget? *„A gép egyéni paradicsomot kínál nekik, pedig az igazi paradicsomok mindig közösek, együtt építik őket”* – ismeri fel az igazságot Iina. De vajon sikerül-e erről meggyőznie Akselit is?

A letisztult szöveg három részre oszlik. Színszimbolikája már-már didaktikus: a *Sziúrke* című fejezetben a szereplők közönyét és unalmas hétköznapijait ismerhetjük meg, a *Vörös* című rész taglalja a gyógyszer élénkítő hatásait Akselira, majd Iinára, továbbá bemutatja szerelmük kibontakozását. Végül a *Fehér* című fejezetben letisztul minden, a szereplők döntésre jutnak, és elköteleződnek a sorsuk mellett, így a történet eljut a tetőpontra és az azt követő megoldásig. Az író már-már szájbarágósan hívja fel a figyelmet a fejezetek névadó színére: az első fejezet végén a farkastetemen vöröslő hús, a koldus adománygyűjtő bögréjén a piros szív, majd később, a második fejezetben Iina kihívó, vörös ruhája jelöli az agresszió, a szenvedély és szeretet szimbolikáját, később pedig, pont ahogy a második fejezetből a harmadikba lépünk, a nő vörös ruháját fehérre cseréli, majd megtudjuk: gyermeket vár.

Egyértelműen Akseli a regény főszereplője: hiába van mellette ellensúlyként szinte egyenlő mértékben Iina szólama, a nő nézőpontjából íródott fejezetek inkább csak saját világának részleteit mutatják meg. Kapcsolatukat kizárólag Akseli nézőpontjából szemlélhetjük, a férfit viszont szinte sosem látjuk Iina szemén keresztül – kivéve, amikor öntudatlanul fekszik az Ég-idejét töltve. Akseli és Iina szemszögei ütemesen váltják egymást a szövegben, ezt a ritmust csak néhány rész töri meg. Az író szokatlan döntése, hogy a tetőpontnál egy mellékszereplőnek adja át a hangot: Iina eltartója, Jaló szemszögéből olvashatjuk a történet egyik legfontosabb momentumát, az utolsó oldal pedig távolító, személytelen egyes szám harmadik személyben íródott, sejtelmesen nyitva hagyva, hogy kikről is szól a lezárás.

Leino feltehetően sokat merített Aldous Huxley *Szép új világ*-ából az *Ég* írásakor. Az író történetének virtuális valóságáról eszünkbe juthat Huxley „tapija”, a színes, hangos, illatos és taktilis ingereket egyaránt közvetítő futurisztikus televízió. John kivonulása az elnyomó diktatúra kontrollálta és elidegenedett társadalomból rezonál azzal, amin az *Ég* szereplői is keresztülmennek. Ha Piia Leino témaválasztását vizsgáljuk, a sci-fi műfaj

egy másik nagy alakja is eszünkbe juthat. A technológia és a tudatmódosító szerek hatása az elmére és az emberi kapcsolatokra olyan motívum, amely Philip K. Dick számos művében fellelhető. Közülük talán a legismertebb az *Álmodnak-e az androidok elektronikus bárányokkal*, amelyben a főszereplő egy hangulat-organának nevezett eszközzel szabályozza érzelmeit, így beavatkozva a társas érintkezések természetes folyamataiba.

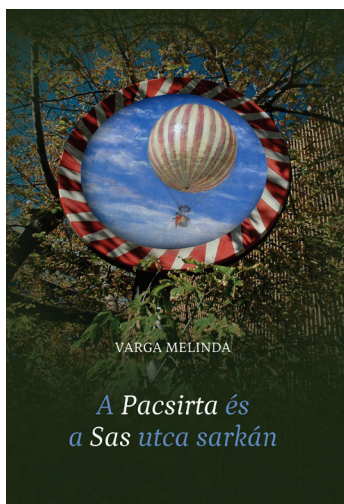
Piia Leino húsz éve dolgozik újságíróként Helsinkiben. Az író nő esetében életműről még nem beszélhetünk, az *Ég* a második, disztópikus regénye az eddig megjelent háromból, amely elnyerte az Európai Unió Irodalmi Díját 2019-ben. A magyar olvasók Patat Bence, a skandináv irodalom első számú hazai műfordítójának fordításában ismerhetik meg a történetet, aki hűen ültette át nyelvünkre az északiasan puritán és tényszerű szöveget. A fordító munkájával többek között Karl Ove Knausgård könyvein keresztül találkozhattak már a magyar olvasók.

A befogadó talán szívesebben nézne olyan tükörbe, amelyből hízelgő kép tekint rá vissza, azonban az élénk tartott görbe tükörbe érdemes belepillantanunk. Megláthatjuk benne, mit tesz az emberrel az elszigeteltség és a közöny, hogy mi vár ránk, ha nem vesszük ki a részünk a klímaváltozás ellen folytatott küzdelemből, hogyan hat a társadalomra, ha szélsőséges politikai csoportok növekvő népszerűsége tesznek szert. Továbbá, hogy mi történhet emberi kapcsolatainkkal, ha az általunk létrehozott technológiák feletti irányítás kicsúszik a kezeink közül, és ami a legfontosabb: hogy egyedül nem léphetünk be a paradicsomba.

Kopriva Nikolett

Megfesteni a szavakat

Egyes művek esetében az alkotó nevét letakarva is sejthetjük, ki írta őket, vagy azt, hogy női vagy férfi szerző tollából születtek. Ilyen Varga Melinda *A Pacsirta és a Sas utca sarkán* című kötete is, melynek érzékenysége, finom, olykor mégis kegyetlen hangja egyértelműen tanúsítja: nő az alkotó. A két ciklusra (*Madárnyelv*, *Evilági színház*) bontott kötetben legmarkánsabban az állandóan fel-felbukkanó megszemélyesítés tűnt fel elsőként: „*a reggeli nap besüt a szobába, / megvilágítja az ablakra szerelt hálót, / majd ráül a könyvespolcokra, / elidőzik a Krúdy-összesen, / Hesse Demianján is megakad a szeme. / érdekli a jó és a rossz arca, / gyerekkori álma tér vissza. / mit jelenthet a fordított kúp alakú / csillagos ég felé zuhanni.*” (*kifordított ég*) Ebben a világban minden él és mozog. Emberi vagy állati (a boldogságot például jellemzően állati bőrbe bújtatja) attribútumokkal van felruházva a nap, a szél, az álom, a mulandóság, és még sorolhatnánk. Egyedi képzettársításaira szinte felkapja fejét az ember: „*az éjszaka forrón ég. / páraablakok nyílnak / kertben. / a csillagok levetkeztek, / rúdtáncolnak a Holddal.*” (*estháló a csenddel*) Mindez különös légkört eredményez. Egyrészt ezek a jelenségek azonosulnak az emberi világgal, azt érzékeltetik, ugyanolyan érvénnyel bírnak, képesek mindarra, amire az ember: „*a lépcsőn ücsörög az álom, / nagykabátot vesz, / rágyújt, kávét kortyol, / fel-alá sétál a verandán...*” (*az álom megkávézik a verandán*). Másrészt felül is kerekednek rajta, hisz önnön lényegükből fakadóan többet tudnak, bölcsebbek

nála: „csacsog a délután, / eresz alá ül a mondat, / fészket rak. figyeli, / ahogy történetté / dagad az alkonyat...” (csak a fecskék). Övék a természet minden misztériuma.

A kötetet erőteljesen jellemzi a képiség és természetnyelvűség. E kifejezésmódon keresztül bizonyos érzések is sokkal megragadhatóbbak, kiismerhetőbbek: „a nyárról és a tengerről / mesélt neki, és / bőrükre fagyott az ég” (téli kép); „majd visszavonulok a puha csendbe, / a reggel kontyába illatnak, / lenge szélnek. / nehéz a mellkasom, / kő ült a fényre” (reggeli szavak a férfihoz). Itt az ember is titkokat rejt magában, és olyan terheket cipel, melyekről csak sejtelveink lehetnek. Az bizonyos, hogy a sorokból sugárzó törekénység ellenére egy olyan stabil fallal találjuk szembe magunkat, mely mögé nagy erőlködések árán sem sikerül belátnunk: „egy életem át / cipeli magában a helyeket, / mígnem homokká / morzsolódik az emlékezés.” (csomag) Gyakorta felbukkanó vendég a kötetben az eső, melynek van egyfajta megtisztító jellege: „nincs hová / maga elől / elszaladjon / a víz / mindenhol / utoléri és / kiönt”. Olykor vágyódást hoz magával, az esőversben azonban létmódot jelent a versbeszélő számára: „egy esőversben él, / a gondolatok esőlábakon / szaladnak a férfihoz”.

A könyvben az egyes szám harmadik személyű elbeszélésmóddal találkozhatunk leggyakrabban: valakiről szólnak a sorok. Mégsem lehet egészen idegen az a felvetés sem, hogy a versbeszélő saját tapasztalatait/érzéseit fejezi ki ilyen módon. Talán egyfajta rideg távolságtartással viszonyul önmagához, s szívesebben ruházná át önnön életét egy másik testre. Ha mégis feltételeznénk, hogy a versek alanya egy harmadik személy, megállapítható, hogy a sorok révén szinte teljesen azonosul vele, mindent tud róla: „éjjel fél kettőkor született, / ő volt az egyetlen újszülött / aznap a klinikán”; „ilyen csillagállása csak / ámokfutónak vagy örültnek lehet. / ahol a szelídség a szabadsággal találkozik, / magasságok és mélységek oltják ki egymást / a másodperc tizedrésze alatt.” (csillagállás)

Varga Melinda könyve homogén. A benne szereplő versek elsősorban egy nagy, egységes világ mozaikdarabjainak tűn-

nek. Ebből eredeztethető az érzés, hogy a felbukkanó szereplők sem feltétlen elkülöníthetők egymástól, hanem épp a könyv előrehaladtával ismerjük meg őt, akár egy regényben. Nem tudunk meg róla sokat. A versek legtöbbször egy-egy impressziót, hangulatot, történetdarabot ragadnak meg állandó állapotok helyett. Ezzel szemben találkozunk az impressziók dimenziójánál súlyosabb megállapításokkal is: *„első tíz szálás LM-es doboz / hátán félbemaradt verssel, / szétpréselt hóvirág. / koncertjegyek, / a hét szoba fegyverekkel, / kínzókamrával, / virágoskerttel, folyókkal, / csörgedező patakokkal, / férfiakkal és nőkkel, / egy meggyilkolt magzattal, / képzelt utakkal, / apahiánnyal, / tömény szeretetétéhséggel, / hűvös úrral a szíve körül. / konoksággal, élni akarással.”* (padláson alvó szobák); *„emlékekből rakja ki / a többféle tengert. / ahol megfogant, és ahová / háromévesen apja beledobta, / tanuljon meg úszni, / szerelmen, halálon, születésen át.”* (víztükr 2.)

A költőre jellemző lírai erotika ebben a könyvben is visszaköszön szelíd, kevésbé viharos formában. Ahogy képes szinte mindent leképezni a természeti nyelvezetet használva, itt is erőteljesen jelen vannak a metaforák. Feltűnő és szokatlan, hogy a másik felet legtöbbször a férfi megnevezéssel illeti, ami ad egyfajta komolyságot a szöveggörnyezetnek, s ezzel együtt kissé el is idegeníti őt. Mintha nem egy jelen idejű létező lenne az életében, vagy ha mégis, a lehető legtávolabb van a versbeszélőtől: *„sült gesztenyét majszol, / mélázik a téren. / esik. / vajon most a férfinél is?”* (olasz tél)

A városi és a vidéki életmód közötti éles kontraszt testközeli élettapasztalat sokunk számára. Ez a téma is gyakorta visszaköszön a sorokban. A nyüzsgő városi közeg személytelen a vidéki csenddel szemben, melybe egyúttal a falusi életmódot jellemző dologosság, folyamatos munka is beletartozik: *„nem szereti a nagyvárost, / sose fogja megszokni / a föld alatti utakat, / a zsúfolt mozgólépcsőket...”* (búvópatak); *„a két hónapos nyarak földjén / nincs idő az álmodozásra, / dologidőben, nagymosáskor, / rendtakaráskor legfeljebb / egy-egy bódult éjszaka rázza fel.”* (székely nyarak)

A *Madárnyelv* című ciklus finom, belső hangvétele után az *Evilági színház*ban általánosabb témák is felbukkannak, némely sorok örökérvényű megállapításokat tesznek: „A gyengébbet szét-szedik, / ha megsebesül, lecsapnak rá, / a vér bordó illata esőfelhő a völgy felett...” (Dzsungel); „Nincs halál, / csak befejezett utak. / magunkat sajnáljuk, / és nem azt, akitől / búcsúzunk.” (Az ember transzcendenciája) Megjelennek benne ars poetica megállapítások is, melyek a költészet lényegén gondolkodva tanulságosak lehetnek: „Szerelem és lelkesedés nélkül / a költészet kitömött madár...” (A két Prométheusz)

Nem utolsósorban érdemes elgondolkodnunk a versbeszédén, ami ezeket a műveket tulajdonképpen festményekké/képekké lényegíti. Olvasás közben gyakorta kaphatjuk magunkat azon, hogy látjuk, nézzük a verseket, akárha a könyvet lapozgatva egy tárlaton sétálnánk. Ez a mély mondanivaló mellett különös esztétikai értékről tanúskodik. Varga Melinda könyve kiváló példája annak, hogy ecset és festék nélkül – szavakkal is lehet festeni.

Varga Melinda: *A Pacsirta és a Sas utca sarkán*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

Praznovszky Mihály

A fiatal Mikszáth titkai

A pályakezdő Mikszáth életének első évei tele vannak rejtélyekkel. Néha már-már úgy érzi az ember, szándékosan csinálta. Egy időben elterjedt, hogy nem is Szklabonyán született, hanem Pelsőcön, ahová szülei éppen látogatóba mentek. Ráadásul ezt a téves adatot a könyvében 1911-ben közreadó Gyöngyösy László még azt is tudni véli, hogy e születés 1849. január 16-án történt. (Még szerencse, hogy a nagykürtösi matrikulában ott a pontos bejegyzés. Lévén hogy Szklabonya lakosai katolikusok voltak, a néhány evangélikus, így Mikszáth családja is a közeli község, Nagykürtös templomába járt.)

Azt Mikszáth már nem tudta (nem akarta) később sem megmagyarázni, hogy selmecbányai gimnáziumi tanulmányai során a hetedik osztályt miért hagyta ott, s miért tért vissza egy év szünet után, hogy befejezze az iskolát. Az iskolai anyakönyv bejegyzése lakonikusan rövid, tartalommal nekünk kellene megtöltenünk – ha tudnánk. Így csak öregdiákfejjel elképzeljük, mit jelenthet ez: „A szigorlatok közben, különben is egész éven át hanyagon látogatván az előadásokat, eltávozott.” Az író azzal sem dicsekszik, hogy az érettségén megbukott matematikából, s 1866 szeptemberében kellett pótvizsgáznia – szerencsére sikerrel. Hogy jogi tanulmányainak rejtelseiről már ne is beszéljünk.

Illetve beszéljünk.

A szakirodalom mindezig megglehetősen homályosan, ködös kijelentésekkel intézte el Mikszáth felsőfokú tanulmányait. Egyfelől letudták azzal a sommás kijelentéssel, hogy erre vonatkozóan semmilyen dokumentum nem található, valószínűleg azonban járhatott a pesti egyetem jogi karára. A tájékozottabbak hozzátették, hogy bár erre sincs dokumentum, de minden bizonnyal a győri Jogi Akadémia hallgatója is volt. Tájékozottságuk egymás műveinek citálásából adódik, ha más forrás nem

akadt a kezükbe. Pedig Mikszáth is megmondta életrajzíróinak, hogy nem kell mindent készpénznek venni, amit ő magáról állít. Azt azért még a nagyon bátor kutatók sem merték leírni, hogy ügyvédi diplomát szerzett volna.

De lássuk csak, hogy is lehetett. Felsőfokú tanulmányai elvégzésére nyolc esztendő állt rendelkezésére: 1866 őszétől – amikor is leérettségizett – 1873 nyaráig, amikor megnősült. Ennyi idő kétszer elég lehetett arra, hogy megkezdje a tanulmányait a pesti egyetemen, majd folytassa Győrben, az Akadémián. Kezdjük a vége felől: a diplomaszerezéssel. Csakhogy ennek nincs nyoma. Okkal, merthogy nem is fejezett be semmit. Ennek alátámasztására őt magát hívhatjuk tanúnak, mivel a jogi tanulmányok elvégzésére vonatkozó érvényes dokumentumot nem ismerünk. Mikszáth azonban világosan fogalmaz.

Amikor 1910-ben az egész nemzet ünnepelte írói pályájának negyvenedik évfordulóját (valójában 1909-ben kellett volna, csak elcsúsztak a szervezéssel), május 16-án tartották a központi ünnepet a pesti Vigadóban. Bármennyire teátrálisan hangzik is, az egész ország leborult előtte. A magyar irodalmi ünnepek csúcsa volt ez a jubileum, amit élő író elérhetett. Ajándékok özöne, gratulációk, kitüntetések, s az ünnep részeként a pesti egyetem doktorra fogadta az ekkor már világhírű író. Az igaz, hogy nem a jogi karon, hiszen „bölcészeti díszdoktorrá” avatták. Híres válaszbeszédében ezt így köszönte meg: „...mély köszönetemet fogadja a tudományos egyetem, amely engem a doktori diplomával méltóztatott megtisztelni. Szegény atyám mindig emlegette: szerezd meg azt a diplomát! Milyen jól jártam, hogy meg nem szereztem. Azóta már nem is örülnék neki.”

Szerintem nemcsak emlegette, de számon is kérte édesapja a fián: mi lesz azzal a tanulással, meddig végzed még az egyetemet, sokba kerülsz nekem, és a többi, és a többi. Ennek finom nyomait is megtalálhatjuk Mikszáth korai prózájában, amikor ifjú hősei inkább szórakoznak Pesten, mintsem tanulnak. Ki tudja, *Sörivők* című vidám (és szakszerű) kis írása nem éppen pesti tapasztalatokból ered-e, de van ennek gyanúra okot adó párhuzamos írása *Borivók* címmel is.

Az érettségítől az esküvőig terjedő csaknem egy évtized minden vonatkozásában azt mutatja, Mikszáth sem volt különb léha társainál. Egy eltéréssel: többet foglalkozott az irodalommal, mármint az írással, mint a szakkönyvek forgatásával. Hiszen ez a pár év a nagy előtanulmány: felkészülés az írásra (meg a házasságra).

Mert írjuk le most, itt, első ízben: Mikszáth valóban beiratkozott a pesti egyetemre 1866 őszén. Azt nem írhatom le, hogy *tanult* is, de két évig az egyetem polgára volt. A Magyar Királyi Tudományegyetem szabályzatának évkönyveiben a beiktatott rendes hallgatók sorában ott találjuk a bejegyzést: „Mikszath Kálmán, jog, téli szak, 1866.” Még azt is rögzítették, hogy a téli szakon a képzés október 1-től április 10-ig tart, míg a nyári szak április 25-től július 31-ig. Igencsak igyekeznie kellett, hogy a szeptember végi matematika-pótvizsga után még idejében beérjen a beiratkozáshoz. Az egyetem következő tanulmányi évében, 1867–68-ban a neve újra ott szerepel a beiratkozott hallgatók között, mint aki az első és második félévet elvégezte.

És itt véget érnek felsőfokú tanulmányai. Az egyetemi matrikula nem őrzi a nevét sem a rendes, sem a nem rendes hallgatók között, 1868 nyaratól már nem egyetemi polgár. Innen csak fantáziálni tudunk, mi történhetett. Arra gyanakodhatunk, elment a kedve az egésztől, a száraz jogi ismeretek biflázásától. Rájött, hogy inkább írással foglalkozna, ahogyan megjósolta neki Scholz Vilmos tanár úr 1865-ben a selmecbányai evangélikus líceum önképzőkörében. A tanár úr a német irodalom és az újkori történelem oktatója volt, az önképzőkört szinte csak kedvtelésből vezette. Hallgatta Mikszáth verseit, meg is dicsérte azokat, kitűnő szemét és fülét pedig igazolja, hogy amikor az ifjú Kálmán *Az én Gyuri bácsim* című beszélyét felolvasta, Scholz Vilmos rohant a tanáriba, fennhangon fényes irodalmi jövőt jósolva az amúgy nem éppen kiváló diáknak. (Nem is hitték el a kollégák...) Szép kört ír le az élet azzal, hogy Mikszáth 1910 májusában neki, réggen elhunyt tanárának írta utolsó, befejezetlen levelét, köszönve hajdani bátorítását.

Az is lehetséges, hogy jogi tanulmányaitól a gyorsan fejlődő Pest élményei csábították el. Vidám kompániába kerülhetett, amelynek szlogenje talán ez volt: minek tanulsz, pajtás! Azt nem tudjuk ugyan, mennyi apanázst kapott otthonról, s az mire volt elég, vagy mikor mondhatták a szülei: eddig, s ne tovább! Egyáltalán: tudták-e a szülei, hogy az egyetem mellé jár nap mint nap? A fiatal fiú ugyanis legalább olyan tehetséges volt a mellébeszélésben, mint később az elbeszélésben. Ezt még Mauks Ilonka is megtapasztalhatta, hiszen az udvarló fiú, akinek már csak menyasszonyával voltak komoly szándékai, a jogi pályával nem, több levelében hitegeti, hogy siet Pestre, most megy vizsgázni, elmegy hivatalt kérni, rendes munkába áll.

Az 1868-as évről, amikor már nem őrzi nevét a pesti egyetem nyilvántartása, semmit nem tudunk. Az 1869-es esztendő annál több információval szolgál.

Úgy tűnik, még egyszer nekiszalad az egyetemnek. Mármint a tanulmányoknak – erre vonatkozóan a Nógrád megyei levéltárban több végzést is találunk.

Még szeptemberben kérvénnyel fordult a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, hogy magánúton szeretné folytatni jogi tanulmányait. 1869. október 6-án kelt a válaszlevél, amely szerint: „miután eddigi tanulmányait nem igazolta, jelzett kérelme nem vétetik tárgyalás alá.”

Ez egyértelműnek tűnik.

Végül mégis beiratkozhatott, mert október 29-én már megküldik a megyének a minisztériumi döntést: „A jogi tanfolyamot magántanulói minőségben végezhetni engedélyezvén.” Azt hihetnénk, hogy a pesti egyetemre vonatkozik ez, ám még ez év decemberében (14-én) újabb végzést hoz a minisztérium: „Mikszáth Kálmánnak magántanulóként a jogi pálya folytathatóságát a győri jogi akadémiában beíratás mellett megengedi.”

Itt van hát a bizonyíték a győri Akadémiára! Hát akkor talán meg is fejtettük a rejtélyt... Mikszáth valóban beiratkozott a pesti egyetemre, megkezdte tanulmányait, de aztán engedélyt kapott, hogy magántanuló legyen a győri Jogi Akadémián.

Csak hát miért ment volna oda? Hiszen neki Pest volt minden: a szíve, a jövője mind odahúzta. Minden érdeklő és lekötő. A „lófejű vasút” (az omnibusz), az utcai kézművesek és árusok, a konfliskocsisok, az építkezések, a vendéglők, a konstáblerek – a teljes Pestet birtokba akarja venni. S már látja a különbséget, ahogy a *Sipsiricában* írja: *„Pestnek jövője van. Budának múltja. S minthogy a jövő is mindenesetre múlt lesz egy napon, a dolog hát egyre megy.”*

Győrbe utazni? Olyan messzire? Minek? Ne is éljük bele magunkat. Nem jár ő se ide, se oda, hiszen egy esztendő múlva, 1870. szeptember 21-én újabb végzést hoz a minisztérium: „M. Kálmán magán jogtanulónak megengedi, hogy elmulasztott vizsgáit pótlólag s a jövő év elején tehesse le.”

Mikszáth tehát csupán *elméletileg* győri joghallgató. Az évszázados múltú Jogakadémiát 1850-ben császári páténszel szüntették meg; nem véletlen, hogy éppen az 1867-es tanévvel nyithatta meg újra a kapuit. Ez év október 3-án volt az évnnyitó, a tanítás október 6-án kezdődött. Az oktatási idő október 1-től július végéig tartott, két félévre bontva. A tanulmányi idő három esztendő. (Az időközben négy évre emelt képzést Győrben 1892-ben sajnos ismét megszüntették, s csak a közelmúltban indult újra.) Az Akadémia megmaradt iratai pedig arról tanúskodnak, hogy Mikszáth Kálmán nevű beiratkozott hallgatójuk, aki akár egyetlen vizsgát is letett volna: nem volt.

De csak a megmaradt iratok szerint! (Az irattárak alapismérve, hogy minden átrendezésnél jelentősen csökken a bennük őrzött iratok száma, vagy nő a keveredésük.) A valóságban újabb adalékot találtunk Mikszáth beiratkozására. A forrásunk dr. Németh Ambrus, aki az időközben a Pozsonyba került irattárat 1915-ben átkérte Győrbe, hogy abból megírhasssa az Akadémia újkori történetét. Ebben az alapos füzetében *Az Akadémiának főrangú s a közéletben vagy az irodalomban kitűnt tanulóinak névsora* című fejezetében ezt írja a névsorban: „Mikszáth Kálmán, 1869/70-ben I. éves hallgató, regényíró.”

Precíz, pontos munka, és forrásokon alapul. Ráadásul egyezik a mozgalmas 1869-es év eseményeivel. Vagyis, írhatjuk ide:

Mikszáth kimaradván a pesti egyetemről megpróbálkozott a frissen nyílt győri intézmény látogatásával. Hogy járt-e ide, azt nem tudni, de hogy beiratkozott, az bizonyos. Ezzel a maga részéről le is zárta az ügyet. És egy titkot mi is kipipáltunk a Mikszáth-életrajzokból.

Mikszáthot ide talán a magántanulói lehetőség vonzotta – a „mezei jogász” minősítés annyit jelentett: nem kell bejárni, csak vizsgázni –, s a rövid képzési idő. Mert ez a három év, gondolhatta, bőven elegendő, hogy felmutasson valamiféle jogi diplomát a szüleinek és szíve választottjának, de még inkább Ilonka apjának, az őt a leányától eltiltó Mauks Mátyásnak. Mauks úr alapvetően jó ember volt, két lányát (Ilonkát és Kornéliát) szépen és vigyázón nevelte. Mindkettőjüknek jó partit akart, s ebbe a képbe sehogy sem illett bele egy író. Az atya számtalanszor elmesélte érvei alátámasztására, hogy ő Pozsonyban annak idején egy szobában lakott Petőfivel kis ideig (ez igaz), s látta, milyen nyomorultan él szegény. Minden író ingenyelő és koldusbotra jut.

Csakhow Mikszáth otthoni tanulásának azért megvoltak az akadályai: a körülötte zajló vidám társasági élet, amelynek ő maga is egyik központi alakja lett a megyeszékhelyen, Balassagyarmaton. Igaz, lemondani is tud a multságokról, ha a tanulás úgy kívánja – nem véletlenül írja 1870 elején, február 16-án cimborájának, Tersztyánszky Miskának: „Hogy személyesen nem látogatlak meg, számos elfoglaltságomnak tulajdonítsd, a magánjogot magolom: rettentő nehézkes irányla van.”

Ugyancsak ebből az évből, 1869-ből maradt fenn első levele, amelyet közeli rokonának, a breznóbányai Mikszáth Jánosnak írt. A március 12-én kelt leveléből öt szó fontos számunkra, noha nem derül ki belőlük, hogy az akkori jelen időre vonatkoznak, vagy éppen a távlatos jövőre: *„mesterségem a prókátorság akar lenni...”* Egy esztendő múlva kelt az a levele (ki tudja, időközben mennyit írt), amelyben elmeséli, hogy a nemességet magának találta ki egy előnévvel együtt, s ez jó lesz neki még egyetemi tanulmányai utánra is: „A Pesti egyetemre menve az »indexbe« már előnevet is csináltam, mely meg is állott s mely

diplomámba is belejövend.” Ráadásul hozzá is teszi, ha a kedves Jani bácsinak netán kellene, szívesen kölcsönadná. Névjegyein már szerepeltette is ezt a bizonyos „Mikefalvi” előnevet. Igaz, később a Kiscsoltó előnévvel büszkélkedett. Tehát, aki ilyeneket lát, ma se higgye el Mikszáthnak (vagy az utókornak) egyiket sem. A breznóbányai Mikszáth János egyébként az a tehetős rokon, akitől Mikszáth többször is kölcsönkér kisebb-nagyobb összegeket. Soha nem tudjuk meg, vajon visszafizette-e, de a derék doktor szorgalmasan küldözgette a pénzt, tudva azt, hogy ez a Kálmán fiú már megint rosszalkodik.

Mikszáth 1873. márciusi levele rokonához sokszorosan érdekes, mert ebben halvány utalást tesz arra, hogy szülei rendszeresen fizették pesti költségeit, amelyet ők talán tandíjnak véltek. Ki tudja, kiderült-e valaha az igazság, hogy a fiuk messze elkerüli az egyetemet, netán halasztgat... A levélben 50 forintot kér. *„Jelenleg Pesten vagyok, és az ügyvédi vizsgát teszem. Ami pénzt kedves öregeim adtak, az szépen elfogyott. Múlt napokban írtam nekik újabb küldeményért, mivel még 17 napig kell itt maradnom.”* Igen ám, de tudható, hogy az édesapja azt válaszolta: most nincs pénz, majd ha lesz a gazdaságból bevétel, küld. Mikszáth igencsak megszorulhatott, mert így panaszkodik rokonának: *„Az igaz, hogy apám tárcáját már nagyon kimerítettem – de mégis hiba tőle nem venni figyelembe a körülményeket, hogy Pesten sokba kerül az élet, s hogy ez már úgyszólván utolsó költekezése rám – mivel odahaza, aljárásbíróvá leendő kineveztetésem Tamaskovics Gyula helyére már egészen bizonyos, s csak a vizsga letételétől tétetett függővé.”*

Úgy tűnik, fantáziája végtelen, ha az egyetem elkerüléséről van szó, mert ebből egy szó sem igaz. (Egyetlen okirat sem jelzi, hogy Mikszáth neve ekkor komolyan felmerült volna vármegyei tisztségre.) Tamaskovics úr pedig élete végéig ült a helyén a hivatalban. Ráadásul eddigre Kálmánnak már Győrben is végeznie kellett volna. Hány novellájában tűnik fel ez a klasszikus helyzet: az egyetemen nem tanuló, sokat költő diák, akit a szülei támogatnak, erőn felül is – és mindig megbocsátanak! *A legjobb diák*

című szép novellájának hőse éppen a szülői szeretetnek köszönheti, hogy megembereli magát. Sokadik pénzt kérő levelére apja és anyja is – egymástól eltitkolva – küldi a kért összeget „a gyehennára való vásott” diáknak. Hogy Mikszáth is az lett volna? Nem tudni. De hát nincs záróvizsga, nincs szigorlat, nincs államvizsga – és nincs jogi diploma.

Hanem hát van helyette a szépirodalom. 1869-ben jelennek meg első publikációi. A zsenyéknél is zsenyébbek. Először verseket közöl. Ezek még a diákkori klapanciák szintjén állnak, se értékük, se bájuk. Decemberben két verse jelenik meg, majd az 1869-es esztendő utolsó napján jön ki első prózai írása, egy publicisztika: *Az élcről és a bókról* címmel.

1871-ben azután ezek az írások megsokasodnak, pályadíjat is nyer Jókai Igazmondó című lapjában. Ez A Hon melléklapja volt, Mikszáth beküldött pályaműve egy iránynovella, az *Ami a lelket megmérgezi*, s a ponyvaolvasás káros hatásáról szól. Jókai volt az egyik díj-ítélő, de ekkor még nem találkoznak. *A brézói ludak* kötete meg a közös képviselői pad hozzák majd közel egymáshoz őket.

Alighanem végleg eldőlt a sorsa. De még most ne tekintsük ezeket az éveket semmi másnak: csak egy korszak lezárulásának, egy új korszak kezdetének.

Piroska Katalin

A zseni apa árnyékában

A Karinthy fiúk, Gábor és Ferenc

A téma „apropója” a *Dunakanyar* című egyfelvonásos színpad-
ra kerülése Aradon idén májusban. Karinthy Ferenc egykor igen
népszerű drámáját a kerek évforduló alkalmából vette elő az itt
vendégszereplő együttes, hiszen tavaly volt születése századik,
idén pedig halála harmincadik évfordulója a szerzőnek, akit –
hol hasznára, hol kárára – egész életében végigkísért, hogy ő a
nagy Karinthy fia.

Talán az kevésbé közismert, hogy mellette ott volt a családban
egy másik tehetség, Gábor is, aki apja költői „vonalát” vitte to-
vább. Az ő munkásságát a nagyközönség kevésbé ismeri, költői
értékeire talán csak az 1990-es évektől kezdtek felfigyelni, miu-
tán összegyűjtött versei megjelentek.

Gábor (1914–1974) Karinthy Frigyes első házasságában szüle-
tett, anyja, a szép, kalandos életű színésznő, Judik Etel 1918-ban
halt meg spanyolnáthában. Csodagyerekként indul a költői Par-
nasszusra: műfordít és verset ír, még gimnazista, amikor 1932-
ben Devecseri Gáborral közös első verseskötete megjelenik. Be-
nedek István író-orvos, aki nemcsak doktora, de közeli barátja,
egykori osztálytársa is volt, így ír erről: „*Rimbaud – esetleg Dsida
Jenő – juthat az olvasó eszébe, amikor a tizennégy-tizenöt éves
gyerek-költőnél ilyen jelzőket, ilyen érzékletes asszociációkat talál
[...] – már 1930-ban megremegve figyeltünk föl rá: ez igen!*”

A nyugatosok is felfedezik a költeményeit, melynek különleges
légkörét egyik jellemző versrészlete is érzékelteti: „*Nap mint nap
dúskálok, én, fájdalomherceg, / Gyémánt jajgatásban, míg lobogó
perce / Vonulnak fölém hídban.*” Babitsnak verset küld az általa
(is) szerkesztett *Hangszóró* című irodalmi diákújságba, majd a
Nyugatban, a *Szép szóban* is publikál. 1937-ben újabb (vékony)

kötete is megjelenik a *Nyugat* kiadásában *Étel ital* címen, aztán 1941-ben Ovidius-fordításai, de felfelé ívelő írói pályája kibontakozását idegbetegsége, a szkizofrénia, „az ördöggyörcs” (ahogy Karinthy Márton, az unokaöccse nevezi) kettétöri.

A háború után a Fővárosi Könyvtárban alkalmazzák, de – betegsége okán – nemcsak munkára nem alkalmas, de a hétköznapi életre sem. Először Budapesten kerül idegstanatóriumba, majd 1952 őszétől 1957 tavaszáig Intapusztán kezelik, ahol Benedek István volt a kezelőorvosa, aki aztán az *Aranyketrec* című dokumentumregényében állít neki emléket. Ő az egyik cikkében így ír róla: *„Nála élhetetlenebb költőt nem teremtett a föld. Egyszerűen semmi mást nem tudott, csak verset írni. Kényszeres félelmek, furcsa rigolyák gyötörték, nemlétező betegségeket fedezett föl magán, ahogy írta: Szúrták a percek és az órák, vagy máshol: „száz rács mögött egy szép vadállat ordít, / csoportosan zokognak fura gnómok, / egy sas röpülne s porba fúrja csőrét / s ott mozdulatlan áll egy néma szónok.” [Aztán] az Aranyketrecben találoztunk újra, 1952-ben. [...] Kényszerselekedetek rabságában él, önmagára kirótt penitenciaként a semmittevése lázas robotnak tűnik, nappalai az éjszakába nyúlnak, a szakadatlan töprengéstől versírásra sem marad ideje [...]: 'Totális elidegenedés' állapotába került. Akik manap oly könnyedén használják magukra és másokra az elidegenedés szót, ritkán ismerik valódi mélységét; én is csak azóta ismerem, amióta a Fájdalomherceg megtanított rá.”*

Az intézmény felszámolása után, 1957-től haláláig Budapesten visszavonultan élt, teng-leng a világban rendszerint Benedek István, illetve testvére, Ferenc támogatásával – élete végéig, 1974-ig. Halálakor a már idézett Benedek István így értékeli költészetét: *„Közel hatvanéves volt, amikor (újabb) verseskötete, a Bánat megjelent. A közönség már várta, napok alatt szétkapkodta – szokás szerint utólag derült ki, hogy tízszeres példányszám is elkelt volna belőle. A kritika hallgatott róla, de a közönség ismerte már az Aranyketrecből; az irodalomtörténet nem vette még észre, bár az értő közönség tudta róla, hogy a bánat legnagyobb magyar poétája. [...] Amit Juhász Gyula jelentett Babits és Kosztolányi*

mellett, az Karinthy Gábor egy korosztállyal később József Attila és Radnóti Miklós mellett. A klasszikus magyar líra egyik utolsó csillogása, szívszorító érzésvilággal, drámai erejű szóképekkel, felejtethetetlen sorokkal.” (Az író lelke. Irodalmi tanulmányok, 1978)

Az élete során megjelenő köteteiben megközelítőleg 90 alkotása látott napvilágot, de barátján, Benedeken kívül nem figyelt fel rá senki, életművét, személyiségét tapintatos csend övezte (talán az akkor már nagyhírű öccse és híres apja okán).

Valamikor az 1990-es évek elején kezdtek foglalkozni vele lelkes kutatók, újabb 50, eddig kötetben vagy nyomtatásban nem publikált alkotását is sikerült begyűjteni. 1990-ben jelent meg Tüskés Tibor gyűjtésében (*Én, fájdalomherceg. Válogatott versek és írások*), majd 2003-ban ugyanezzel a címmel újabb kötet, ezt ezúttal Dezsényi Katalin szerkesztette, az előszót pedig Lator László írta. Összegyűjtött verseinek teljes kiadása Körizs Imre szerkesztésében és utószavával 2019-ben látott napvilágot. Ez utóbbiról, illetve Karinthy Gábor költészetéről *Tíz mázsás letargia* címmel Mesterházi Mónika írt alapos elemzést, ő – többek között – így értékeli: „Karinthy Gábor verseiből hosszan lehetne szemezgetni szóválasztásokat, szerkezeteket, a humor, a fenyegetés és fenyegettetés színre bukkanásait, de legyen elég annyi, hogy ennek a könyvnek minden versolvasó polcán ott a helye.”

Ferenc, a kisebbik fiú Frigyes második, Böhm Arankával (1893–1944) kötött házasságából született. Az izgalmas külsejű, igen lobbánékony természetű orvosnőről Karinthy így ír annak naplójába: „Te buta, furcsa, édes és rettentően keserű, aranyos és szép és csúnya és tehetséges, nyugtalan te, te nagy baj és öröm a világon, nagy szerencsétlenség az én fejemben benne.” Parázs vitákkal, féltékenykedésekkel, hűtlenkedésekkel kísért közös életük zaftos anekdoták, legendák tárgya országszerte már életükben, a gyerekeik számára pedig megpróbáltatás. (Arankáról többek között Borgos Anna írt tanulmányt 2009-ben.)

Karinthy Ferenc (1921–1992) avagy Cini sokkal életrevalóbb bátyjánál azzal együtt, hogy ő az a bizonyos „mi gyerekekünk” az író-zseni közismert mondásából, hogy „az én gyerekem meg a

te gyereked veri a mi gyerekünket” (velük élt akkoriban Gábor mellett Aranka első házasságából származó fia, Kertész Tamás is). A két nagyobb féltestvér révén kapja egyébként az egész életét végigkísérő Cini becenevet. (Ez úgy ragadt rá, hogy – mivel folyton pityergett – ők azt énekelték neki: „cini-cini muzsika.”) A „Cinizés” aztán szélesebb körben is elterjedt apja jóvóltából, aki írói fantáziával is megtoldott „gyerekszáj-történeteket” írt róla rendszerint a *Színházi Élet* viccrovatába.

Gyermek és ifjúkora a *Nyugat* folyóirat legnagyobb alakjainak – köztük az apa legjobb barátjának, Kosztolányi Dezsőnek – a közelében telt, ők mindennapos vendégek voltak náluk, a gyerekek az írók közötti állandó ugratásoknak is szem- és fültanúi (effélett Ferenc is gyakran művel később – író korában). „*Gyermekkorom afféle cifra bohémvircsaftban telt, de ebéd, vacsora, ruha, nyaralás, bicikli mindig volt*” – írja erről az időszakról később a *Naplójában*. A szülők furcsa viharos kapcsolata meg a bizalmas viszony az irodalom nagyjával gyakran felbukkanó téma későbbi életművében.

17 éves, mikor apja meghal. Az ő súlyos egyénisége, közismertsége, óriási népszerűsége fiatal korában visszatartja Ferencet attól, hogy a szépirodalom felé forduljon, inkább a sportban akar kitűnni, vízilabdázik. (A negyvenes években az FTC vízilabdacsapatának hátvédje, sportvezetőként pedig 1960-tól tíz évig az FTC úszó- és vízilabda-szakosztályának elnöke.)

1941-ben lesz a Pázmány Péter Tudományegyetem (a mai ELTE) bölcsészhallgatója, nyelvészetből doktorál, de 1947-től ösztöndíjasként külföldi tanulmányokra is lehetősége van Franciaországban, Svájcban, Olaszországban. Majd nyelvészeti cikkeket ír, műfordít, színházaknál dramaturg, újságíró, de az apai „szellemi örökség” végül mégis az írói pálya felé „taszítja”, melyben, egyik értékelője szerint: „*Erős írói ambíciója és a letagadhatatlan fizikai hasonlósága apjával egy életen át védjegye maradt.*” Első (mára elfelejtett) regénye, a *Don Juan éjszakája* 1943-ban jelenik meg.

A háború utáni új rendszer – valószínűleg apja óriási népszerűsége okán – hamar befogadja azzal együtt, hogy „igazi” pro-

letkultos szépiírói alkotásokat nem írt (legalábbis én nem tudok róla). Az akkori hatalom három T-s (tiltás, tűrés, támogatás) művészet szemléletének a „támogatás” kategóriájába kerül. Egymás után jelennek meg regényei, elbeszélései, humoreszkjei, színpadi alkotásai. Közülük – számomra – az ifjúkorát, apja halálát bemutató *Szellemidézés* című kisregény (1946), majd dráma (1957) a legemlékezetesebb, ez a mű máig népszerű.

Alkotásai többségének olykor sajátosan humoros vagy tragikus, tragikomikus tárgyiassága megfogta az akkori olvasót. (A '60-as, '70-es években mi is szívesen olvastuk műveit, az Erdélyben megkapható könyveit meg is vettük.) Ilyen az 1944-es budapesti ostromot idéző *Budapesti tavasz* (amelyből film is készült 1955-ben Gábor Miklóssal, Gordon Zsuzsával). Máig eleven a sportanekdotákat tartalmazó *Ferencvárosi szív* (1959), a telefonbetyárságra építő *Bösendorfer* című kétszemélyes tragikomédia, vagy az elidegenedés világjelenségét bemutató tudományos-fantasztikus *Epepe* című regény, melynek nyelvészprofesszora egy új, eddig senki földi ember által nem ismert világba kerül (1970). Emellett jelentősek – világot járó íróként – az útleírásai.

A kétszereplős, útmenti presszóban játszódó *Dunakanyar*, melyben az életébe belefáradt kávéfőzőnő és a nyitvatartás utolsó perceiben érkező, lelkiileg szintén zilált férfi különös, keserédes viszonyba keveredik, 1983-ban íródott. Ez talán a szerző legnépszerűbb, legtöbbet játszott színpadi alkotása. (Az idei májusi aradi előadást sokan szürkének, unalmasnak találták, de az idősebb aradiakban ez nem tudja lerombolni a tévében vagy élőben látott pergő ritmusú, jó hangulatú egykori előadások emlékét, amelyben élveztük és értettük a szellemes poénokat.)

Az ötvenes évektől kezdődően – élete utolsó éveit kivéve – szinte mindent megkap, ami abban az időszakban elérhető: írói siker, társadalmi elismertség, pénz, autó, villa, külföldi utazások (1968–69-ben vendégprofesszor, majd az 1970-es években különféle írószövetségek vendége az USA-ban, jár Ausztráliában, a Szovjetunióban és Kubában, sok időt tölt Olaszországban).

Számos kitüntetésben részesül, többek között Baumgarten-jutalom, többszöri József Attila-díj, Kossuth-díj, Karinthy-gyűrű, utolsó kitüntetése A Magyar Köztársaság Zászlórendje (1991).

Közismertségéről a fia, Karinthy Márton így ír: *„Amikor itt járt Magyarországon Arthur Miller, Cini kalauzolta, és a világhírű író elképedt, hogy a portás, a pincér, az újságos mind megismerte apámat, és köszönt neki. Mint mondta, őt még a kiadójában sem ismerik meg.”* Ugyanő apját így jellemzi: *„Ő valóban jelenség volt. Iszonyatosan erős, magával ragadó egyéniség. [...] Győztes akart lenni mindenáron. Mint egy morfinista, úgy volt a siker megszállottja.”*

Életének utolsó éveire megkeseredik, depressziós lesz, időnként az alkoholba menekül. A régi rendszert már nem szereti, de az új – rendszerváltás utáni – világ szellemi, társadalmi, politikai, irodalmi törekvéseitől idegenkedik: *„Nekem éppúgy elegendő van az egész vircsaftból, mint a többieknek, megvetem és utálom a mai vezetést, hazugnak és álszentnek tartom a rendszert, düljön össze ez a vendégfogadó”* – ez olvasható *Naplója* utolsó lapjain. 1992. február 29-én halt meg.

Írásomban többször idézett *Naplója* halála után, 1994-ben jelent meg három kötetben. Ez Bán Zoltán András szerint: *„Egy sikeres, agyondédelgetett magyar író élete 1967–1991 között. Hanyatlástörténet voltaképpen.”* Élete végére: *„Valami kiolvadt. Az öncsalás aligha volt többé fenntartható, szinte a szemünk előtt porlad szét egy féktelen életörömmel és önbizalommal átitatott személyiség [...]: Van ebben a lépülésben valami megrendítő. Ám az együttérzés mindenekelőtt Cinit (a magánembert) illeti. Ferenc, az író, valószínűleg együtt hullott korszakával.”*

Napjainkban többen az életművét is afféle mélységek nélküli „besszceller” (legjobban fogyó) irodalomnak tartják. Számunkra, az idősebb nemzedék számára azonban *Naplója*, szépirodalmi művei – felszínes voltukkal együtt – egy általunk is megtapasztalt, letűnt világról szóló, jól megírt, olvasmányos kordokumentum (is), amelybe érdemes beleolvasni.

DEBÜT

SZALLÓS KIS CSABA

kapaszkodás

*a horizontot
elszakítottad, most már
bokád díszíti.*

*

*este vagy reggel
sem írok neked: magam
hanyagolom el.*

fonalak

*mindig fonákul
vettem fel reggelente
a szavaidat.*

*

*és visszaadtad
azt a piros pulóvert.
ezzel búcsúztunk.*

a kapaszkodás vége

*a távozásod
zakatol. rágyújtok, mert
veled mehetnék.*

axiómám,

*hogy elfogadom
bizonyítás nélkül az
el nem fogadást.*

peace, love, happy end

*mit meg nem adnék
azért, hogy az lehessenek,
aki én vagyok.*

viszonyok

*a fákon sírnak vagy
nevetnek a varjak
a kettő csak dallamban más
a szárnyfeszítávolságok
állandó feszültsége
szennyeseim tollpihék ilyenkor
ez még nem tavasz
csak rozsdás várakozás
a madarak egyenlő társak az éggel
bármikor itthagyhadják
ezt a hajnalkortyot
földhöz csaphatnám
azt a megrepedt kancsót
de többszörösen alárendelt
vagyok
maradnom kell
templomok, szupermarketek
ez a város ahol*

*egy következő tavasszal
a kövek közé vetett
búzamagokból
újabb templomok
meg szupermarketek
nyílnak
hajnalonta mint
hóvirág hajlanak
egymásba a részegek
a téli álmot alvó
padokon felejtett
hajléktalanok
ébrednek
nálunk ez a biztos jele annak
hogy március van*

SZALLÓS KIS CSABA 1998-ban született Kolozsvárott, írásait az Irodalmi Szemle, a Spanyolnátha, a Helikon és a Vörös Postakocsi Online közölte.

HORVÁTH HAJNALKA

Óvóhely

*Már nem a tegnapok zakóját
hordod, a háború olajzöld folt,
beléd ivódott, egybefolynak
a napszakok, s minden abbamaradt,
szívdobogás fáradt ráncot hagy
a homlokodon. Nem mosolyog
kabátodra a nap,*

*sem a gyertyafény, a hideg óvóhelyen
a falak összenyomnak.*

Egy mondat Csernobilról

*Graffiti írtak az égre,
és lehazudták a csillagokat.*

Az óriáskerék

*Olyan vagy, mint
a napraforgó.
Sárga szirmodon
ringatózott Olenka,
a Lenin utcai lány,
a tűzoltó apa,
aki már nem látja a napsugarat,
és a kis Sztanyiszlav, aki Zalisszjából
jött, s ficáncolt, mikor anyja megmutatta,
mi van a téren és odább,
és Larissza, akinek hajában
masni lapult,
s az árvák,
a szerelmesek,
a gyermekek, az anyák,
mindet az égig repítetted
okker szirmaidon,
a kabinokban, mert így hívják,
és motorod, mint olajos magvak
melegágya, barnállik, még
most is látom
az Energetik törött ablakán*

*át, s hallom a gyermeki
kacajt.
Fantomnevetések harsognak
a pripjatyi csendben.*

HORVÁTH HAJNALKA 1990-ben született Zalaegersze-
gen. 2016-ban végzett Szombathelyen az akkoriban Nyu-
gat-Magyarországi Egyetemenként működő ELTE Savaria
Egyetemi Központ Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Ka-
rának anglisztika alapszakán. Jánosházán él a családjával,
van egy négyéves kislánya. Szereti a posztapokaliptikus, há-
borús témákat, és különös kötődést érez a csernobili zóna
iránt. 2019 óta ír. Először publikál folyóiratban.

PATÓ ÁKOS

Korkép

...Mindig gyilkolnak valahol,
lehunyt pilláju völgy
ölén, fürkésző ormokon,
akárhon, s vígaszul
hiába mondod, messzi az!
Sanghaj, vagy Guernica
szivemhez éppen oly közel,
mint rettegő kezed,
vagy arra fenn a Jupiter!..
(Radnóti *Aludj* című verséből)

*Háború van megint,
háború, de már nem
távol, Sanghajban vagy*

*Mandzsúriában, de
Aleppóban,
Damaszkuszban,
s most már Ukrajnában is,
s ki tudja, mikor lázad
újra Seine-Saint Denis,¹
vagy zúdíttja mocskát
az utcákra
Baltimore, Minneapolis.*

*Háború van megint,
de e háború most más:
itt az erős magát
fel sem fedi, hanem csak
mint patkány szőrébe
a pontnyi bolha:
a papírszagú jogba
megkapaszkodva
irányít lázadást:
„színes forradalmat”,
ahol gyengeség jele²
a támadás, s fegyveresek
helyett izgága
civiliek a katonák.*

*Háború van hát,
de nemcsak kívül,
mert e háború
úgy költözik beléd
lassan, mint ótvaros
pincébe a nyirkos
bűdösség, mignem
a szegfűk illatát*

¹ Kiejtés: Szen-Szen Döni. Muzulmán többségű előváros Párizs mellett, ahol 2005-ben az első nagyszabású gettólázadásra sor került.

² hol a védekezés / ahol a béke / ahol vereség

*érzed már bűdösnek,
s a béke gyanús
ködkép lesz csupán –
könyörület: addig
boríts be míg nem késő,
szállj ránk szelíden, puhán.*

Útmutatás

...Új Isten kel. Mások halnak. Igazság
nem jött s nem ment: csak másik Tévedés.
Most új Örökkévalóság marad ránk,
és mindig az jobb, ami múltba vész. ...

(Pessoa: Karácsony)

*Érkezne már végre nyugalom a Földre,
ellennék én szerényen, szűk faviskóban
a Duna mellett, kertemben jácintokkal
s talán néhány leprafoltos barackfával,
estefelé meg a főtéri kocsmában
söröznék izzadságbűzös melósok közt,
vagy hosszúlépést szopogatva nézném
a folyó lassan elsötétülő ráncait.*

*S akkor nem gondolnék már másra, csak régi
szeretőim feszes combjára és mellük
lúdbőrző bimbójára³ tenyerem alatt –
kamaszkoromra, amikor még
versre találtam minden egyes omladozó
gyárcsarnokban vagy a Piazza San Marcón,
és világmegváltó tervekkel próbáltam
magamtól elúzni a magányt – naivan.*

³ Esetleg: „...reszkető halmaira tenyerem alatt...”

*Mert reményekben élve nem hittem akkor még,
hogy előbb-utóbb ideológiává
aljasodik az összes igazság; s hogy mint
a régóta forgó papírpénz, éppen úgy
kopik el a gondolat is. De már látom:
a politikában az érdek irányít,
az érdek pedig mindenhol más, így mindig csak
az az igazság igazabb, ami az enyém.*

PATÓ ÁKOS 1999-ben született Budapesten. 2017 óta az ELTE Bölcsészkarán tanul, a magyar nyelv és irodalom alapszakkal két éve végzett, jelenleg irodalom- és kultúratudomány mesterszakra jár, amivel párhuzamosan a CEEPUS-ösztöndíj keretein belül történelmet is hallgat az olomouc-i Palacký Egyetemen. Az első versét hétévesen írta, és bár először a festészet vonzotta, nagyjából ez idő óta folyamatosan ír, verseket, illetve esszéket is, amelyeket időnként különböző politikai lapokban publikál.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Visítanak a fényes tollú délibábok (vers)
- 4 **Szilágyi-Nagy Ildikó:** Reggel (próza)
- 8 **Király Farkas:** újratervezés (vers)
- 9 **Szegedi Melinda:** Sinfalva (próza)
- 14 **Tarpai Zsófia:** Désir enfantin; Előszenteltek; Harangok
vonulása (versek)
- 16 **Lőrincz P. Gabriella:** Negyven év (próza)
- 21 **Kégl Ildikó:** határfok; a mi katedrálisunk (versek)
- 23 **Nagy-Laczkó Balázs:** Invázió (próza)
- 29 **Szabó Palócz Attila:** ha ismernék jó kifogást (vers)
- 32 **Domonkos László:** Isten hírével (próza)
- 36 **Nagy Milán László:** Kuvik; Keresés; Reggel; Kristálypohár (versek)
- 38 **Ónody Éva:** Az én Kunágotám (III.)
- 46 A hónap alkotója: **Mirtse Zsuzsa** – Morzsalét; A tiszafa méze;
Mintha lélegezne mégis; Tollruhádból kibontalak
- 64 **Varga Melinda:** Erdők, fészkek, tengerek
- 66 **Kovács Újszász Péter:** Levélszőnyeg egy emberélet
talaján
- 72 A valóságot a kezem melege formázza –
Varga Melinda beszélgetése **Mirtse Zsuzsával**
- 92 **Szekáry Zsuzsanna:** Trianon – generációk óta égő, soha
be nem gyógyuló seb (tárca)
- 94 **Marafkó László:** Kettős hűségben (tárca)
- 96 **Michel Houellebecq** versei **Szedér Réka** fordításában
- 98 **Marina Ivanovna Cvetajeva** versei **Lángi Péter** fordításában
- 106 **Lajtos Nóra:** Kinyíló lótuszvirágok, orchidealigetek
(Varga Melinda: Tizenkét kagyló)
- 109 **Muth Ágota Gizella:** Újléta-Liget meséi (Halász Margit:
A pipás asszony fia)
- 112 **Pusztai Ilona:** „A kritikus tehát bátran fanyalogjon”
(Bodor Ádám: Az értelmezés útvesztői)
- 116 **Rimóczi László:** Székely túlélőregény – novellákban
(Nagy Koppány Zsolt: A vendégmunkás (és a) dalai)
- 120 **Szabó Fruzsina:** A földi mennyország keresése (Piia Leino: Ég)
- 124 **Kopriva Nikolett:** Megfesteni a szavakat (Varga Melinda:
A Pacsirta és a Sas utca sarkán)
- 128 **Praznovszky Mihály:** A fiatal Mikszáth titkai (esszé)
- 136 **Piroska Katalin:** A zseni apa árnyékában – A Karinthy fiúk,
Gábor és Ferenc (esszé)
- 142 Debüt: **Szallós Kis Csaba, Horváth Hajnalka**
és **Pató Ákos** versei

LAPSZÁMUNKBÓL

- **Böszörményi Zoltán**
Visítanak a fényes tollú délibábok
- **Király Farkas**
újratervezés
- **Tarpal Zsófia**
Előszenteltek
- **Kégl Ildikó**
hatásfok
- **Szabó Palócz Attila**
ha ismernék jó kifogást
- **Ónody Éva**
Az én Kunágotám – III.
- **Szillágyi-Nagy Ildikó**
Reggel
- **Szegedi Melinda**
Sínfalva
- **Lőrincz P. Gabriella**
Negyven év
- **Nagy-Laczkó Balázs**
Invázió
- **Domonkos László**
Isten hírével
- **Nagy Millán László**
Kuvik

A hónap alkotója: **Mirtse Zsuzsa**

Morzsalét; A tiszafa méze; Mintha lélegezne mégis;
Tollruhából kibontalak

Varga Melinda: Erdők, fészkek, tengerek

Kovács Újszászy Péter:
Levélszőnyeg egy emberélet talaján

A valóságot a kezem melege formázza –

Varga Melinda beszélgetése **Mirtse Zsuzsával**

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka

Nemzeti Kulturális Alap